

91 ΜΑΡΤΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ 2012

#4 Εκλογές ΑΝΤΑΡΣΥΑΣ

#5 Η χρεοκοπία του PSI

Σωτήρης Κοντογιάννης

#6 Πολιτική κρίση- κοινωνικά αίτια και επαναστατικές απαντήσεις

Πάνος Γκαργκάνας

#11 Η Αριστερά στο στόχαστρο

Νίκος Λούντος

#16 Η αντίσταση στη φασιστική απειλή

Πέτρος Κωνσταντίνου

#20 Το συνδικαλιστικό κίνημα σήμερα

Λέανδρος Μπόλαρης

#25 Η δημοκρατία τον καιρό του Μνημονίου

Θανάσης Καμπαγιάννης

#30 Γυναίκες ενάντια στον καπιταλισμό

Μαρία Στύλλου

#34 Μαρξιστικό πανόραμα της ανθρώπινης ιστορίας

Μπάμπης Κουρούνης

#38 Βιβλιοκριτική

Ντέιβιντ Χάρβεϊ

Το Αίνιγμα του Κεφαλαίου
και οι κρίσεις του
καπιταλισμού

John Molyneux

Αναρχισμός
Μια μαρξιστική κριτική

Γιάννης Δ. Σακκάς

Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο
Αραβικός Κόσμος, 1947-1974

#42 *Επισκόπηση*

Για συνδρομές και γράμματα:

email: socialismosapotakato@gmail.com

Το Σοσιαλισμός από τα Κάτω είναι το δίμηνο περιοδικό του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου Σύνταξη: Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Εξώφυλλο, σελιδοποίηση: Παντελής Γαβριηλίδης, Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14-16, Τηλ. 210 5247584

Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα

www.socialismfrombelow.gr

Εκλογές ΑΝΤΑΡΣΥΑΣ

Το Διευθυντήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης άναψε το πράσινο φως για εκλογές στην Ελλάδα με κομμένη την ανάσα. Όλο το προηγούμενο διάστημα έδειξαν με χίλιους δυο τρόπους ότι θα προτιμούσαν να τις αποφύγουν. Άλλοτε με προτροπές για να ακολουθήσουν τα κόμματα εδώ το παράδειγμα της Ιταλίας και να μονιμοποιήσουν τον Παπαδήμο όπως εκεί τον Μόντι. Και άλλοτε με απειλές ότι η στρόφιγγα των δανείων της Τρόικας θα κλείσει.

Οι ισχυρισμοί του Παπαδήμου ότι η ώρα των εκλογών έρχεται επειδή «η κυβερνήσή ολοκλήρωσε το έργο που της ανατέθηκε» είναι μια προσπάθεια όλων αυτών των τρoικανών να κρυφτούν πίσω από το δάχτυλό τους. Πρώτα απ' όλα γιατί ακόμη και οι ίδιοι ομολογούν ότι το «έργο» έχει πολλά περισσότερα επεισόδια μπροστά του με νέα πακέτα βάρβαρων μέτρων ήδη από τον Ιούνιο και διαρκείς εκβιασμούς με κάθε δόση. Αλλά πάνω απ' όλα γιατί στις 12 Φλεβάρη η εργατική τάξη έδειξε ότι η ζωή της συγκυβέρνησης είναι μετρημένη.

Ο δρόμος προς τις εκλογές άνοιξε, λοιπόν, αναγκαστικά και τώρα τα επιτελεία των καπιταλιστών μέσα κι έξω από την Ελλάδα ανησυχούν ότι στο τέρμα του δεν βρίσκεται η πολυπόθητη γι' αυτούς πολιτική και οικονομική σταθερότητα που θα εξασφαλίσει ότι οι τραπεζίτες θα εισπράττουν απρόσκοπτα τα τοκοχρεολύσιά τους. Φοβούνται ότι ο κόσμος που έκανε 17 Πανεργατικές απεργίες και αμέτρητες συγκρούσεις από τις πύλες των χώρων δουλειάς μέχρι το Σύνταγμα και τα σκαλοπάτια της Βουλής θα χρησιμοποιήσει τις κάλπες για να αποκεφαλίσει τους αρχιτέκτονες των Μνημονίων. Όχι μόνο τον Παπανδρέου του πρώτου

Μνημόνιου που είναι ήδη παρελθόν, αλλά και το δίδυμο Σαμαρά-Βενιζέλου που παριστάνει ότι το δεύτερο είναι καλύτερο.

Αυτοί έχουν κάθε λόγο να φοβούνται και εμείς έχουμε κάθε λόγο να επιβεβαιώσουμε τους φόβους τους. Και μόνο η εικόνα των δημοσκοπήσεων που δείχνουν το άθροισμα της Αριστεράς πλησιάζει το 40% τους προκαλεί πανικό. Ακόμη και η Δημοκρατική Αριστερά του Φώτη Κουβέλη, την οποία καλοπιάνουν με κάθε τρόπο σαν το «υπεύθυνο τμήμα» της Αριστεράς, αναγκάζεται μέσα σε αυτές τις συνθήκες να δηλώνει ότι αρνείται κυβερνητική συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ. Είναι ρεαλιστικό ότι αυτό το μαζικό αριστερόστροφο ρεύμα μπορεί να αφήσει τους τρoικανούς ξεκρέμαστους, χωρίς στηρίγματα.

Αλλά αυτός δεν είναι λόγος για εφησυχασμό. Θα χρειαστεί να πάμε σε αυτή τη μάχη συγκροτημένα, όπως πάνε οι εργάτες σε κάθε μάχη, σε κάθε απεργία, κατάληψη, συλλλητήριο με τα καλύτερα οργανωμένα κομμάτια μπροστά. Δεν είναι ώρα για αποχές και ψηφοδέλτια διαμαρτυρίας. Είναι ώρα συσπείρωσης γύρω από την αντικαπιταλιστική αρι-

στερά, την ΑΝΤΑΡΣΥΑ.

Γιατί χρειαζόμαστε την Αριστερά που δίνει προτεραιότητα στο δρόμο του αγώνα σε σύγκριση με τον κοινοβουλευτικό δρόμο και γι' αυτό επέμενε και επιμένει για τη συνέχιση των αγώνων, για την οργάνωσή τους από τα κάτω, για την κλιμάκωση μέχρι τη νίκη. Μαυρίζουμε τα κόμματα των Μνημονίων αλλά δεν έχουμε ανταπάτες ότι τα βάρβαρα μέτρα των καπιταλιστών θα κριθούν στη Βουλή: θα κριθούν στα εργατικά μετερίζια και γι' αυτό οργανώνουμε από τώρα τη συνέχεια της εργατικής αντίστασης.

Παράλληλα, θέλουμε την Αριστερά της αντικαπιταλιστικής προοπτικής. Απέναντι στους εκβιασμούς και τις κινδυνολογίες των διάφορων Σόιμπλε και των ντόπιων φίλων τους που ταυτίζουν την Αριστερά με την καταστροφή, χρειαζόμαστε τις ξεκάθαρες απαντήσεις του αντικαπιταλισμού, της διαγραφής του χρέους, της κρατικοποίησης των τραπεζών και της επιβολής του εργατικού έλεγχου πάνω σε κάθε κερδοσκοπό της οικονομίας και της πολιτικής.

Έτσι μπορούμε να φτάσουμε στη νίκη. Εμπρός να κάνουμε τους εφιάλτες τους πραγματικότητα, να βρουν μπροστά τους εκλογές ΑΝΤΑΡΣΥΑΣ.

Η χρεοκοπία του PSI

Τον Δεκέμβριο του 1893, ο Χαρίλαος Τρικούπης ανακοίνωσε με το διαβόητο πλέον “δυστυχώς επτωχεύσαμεν” την χρεοκοπία της Ελλάδας. Τον Μάρτη του 2012 ο Εύαγγελος Βενιζέλος ανακοίνωσε τη νέα χρεοκοπία με πανηγυρισμούς: “*Βγάλαμε από τις πλάτες του ελληνικού λαού, ελαφρύνσαμε τις επόμενες γενιές από 100 δισεκατομμύρια ευρώ χρέος, αφαιρώντας (χρέος) 50 μονάδες του ΑΕΠ*”, κόμπαζε μιλώντας στην Εθνική Συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ. “*Χθες... ήταν μια ιστορική μέρα*”.

Την 9η Μαρτίου, τυπικά τουλάχιστον, η Ελλάδα χρεοκόπησε. Αυτή είναι η “ετυμολογία” της ISDA, της Διεθνούς Ένωσης Συμφωνιών Ανταλλαγής και Παραγωγών, του επίσημου οργανισμού των τραπεζιτών που χαρακτήρισε το “κούρεμα” πιστωτικό γεγονός και ενεργοποίησε τα CDS. Αυτή είναι η ετυμολογία των οίκων αξιολόγησης που έτρεξαν αμέσως να κατεβάσουν την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας στο προτελευταίο σκαλοπάτι, στο επίπεδο της “επιλεκτικής χρεοκοπίας”.

Η κυβέρνηση και τα ΜΜΕ πανηγυρίζουν για την “επιτυχία” του PSI. Η συμμετοχή, λένε, ξεπέρασε κάθε προσδοκία, φτάνοντας στο 95,7%. Πρόκειται για ψέμα. Το κούρεμα του χρέους ήταν πολύ λιγότερο εθελοντικό από ό,τι αφήνουν να εννοηθεί. Ακόμα και τυπικά: το 95,7% το πέτυχε η κυβέρνηση ενεργοποιώντας τις ρήτρες περί “συλλογικής δράσης” που είχε ψηφίσει την περασμένη βδομάδα στη Βουλή, τις ρήτρες με τις οποίες οι αποφάσεις της πλειοψηφίας των ομολογιούχων δέσμευσαν “οικειοθελώς” και την μειοψηφία. Αλλά ακόμα και αυτή η “πλειοψηφία” ήταν πλαστή: τα ασφαλιστικά ταμεία, για παράδειγμα, “προσέφεραν” 24 δις στο κούρεμα – αλλά δεν ρωτήθηκαν ποτέ! Ψήφισε στο όνομά τους η Τράπεζα της Ελλάδας, αφού φρόντισε πρώτα να εξαιρεθούν τα ομόλογα που είχε αγοράσει η ίδια – και οι άλλες κεντρικές τράπεζες της Ευρωζώνης – από το κούρεμα.

Η χρεοκοπία, επιλεκτική ή μη δεν είναι απλά και μόνο τυπική. Αρκεί μια σύγκριση με τις κινδυνολογίες που εξαπέλυε η ίδια η κυβέρνηση, ακόμα και λί-

γους μόνο μήνες πίσω, ενάντια σε όσους μιλούσαμε για “παύση πληρωμών” για να καταλάβει κανείς το μέγεθος της καταστροφής που φέρνει η “επιτυχία” τους: η Ελλάδα θα αποκοπεί από τη διεθνή χρηματοδότηση, τουλάχιστον μέχρι το 2020. Η ανεργία έχει ξεπεράσει το 20%, ενώ οι επιχειρήσεις που έχουν κλείσει μετρούνται ήδη σε εκατοντάδες χιλιάδες. Στο δημόσιο ετοιμάζεται να εγκατασταθεί η επιτροπή του κ. Ράιχενμπαχ – με πραγματική αποστολή την απόλυση 150 χιλιάδων εργαζομένων από το δημόσιο. Η αποπληρωμή του χρέους παίρνει, με την δημιουργία του “δεσμευμένου λογαριασμού” προτεραιότητα απέναντι σε κάθε άλλη ανάγκη – όπως ακριβώς είχε γίνει και το 1893 με την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου στην Ελλάδα.

Ούτε οι κομψασμοί για “ελάφρυνση” των επόμενων γενιών από χρέος 50 μονάδων του ΑΕΠ έχουν κάποια σχέση με την αλήθεια. Κατ’ αρχήν, με το PSI και το μνημόνιο το ελληνικό δημόσιο θα διαγράψει μεν 100 δισεκατομμύρια ιδιωτικού χρέους αλλά θα δανειστεί ταυτόχρονα 130 από τους “εταίρους” μας: αντί να μειωθεί κατά 100 δις το χρέος αυξάνεται, εδώ και τώρα, κατά 30 δις. Όσο για τις 50 μονάδες του ΑΕΠ, την μείωση δηλαδή του χρέους από το σημερινό 171% στο 120%, αυτό θα επιτευχθεί (υποτίθεται) το 2020 – χάρη στους πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, τις θυσίες του ελληνικού λαού δηλαδή, και όχι χάρη στο κούρεμα.

Η κυβέρνηση δεν διέγραψε “ένα μεγάλο κομμάτι” του χρέους: απλά εξασφάλισε ότι οι πιστωτές “μας” θα συνεχίσουν να απομυζούν το δημόσιο μέχρι εκεί που δεν παίρνει άλλο. Απλά αντάλλαξε ομόλογα που θεωρούνταν στην αγορά “κουρελόχαρτα” με νέα ομόλογα που αξίζουν σχεδόν τα διπλά! (Η αξία στην ελεύθερη αγορά των δεκαετών ομολόγων του δημοσίου ήταν, όταν έγινε το PSI, στο 25%). Και υποσχέθηκε ότι θα εξαναγκάσει την εργατική τάξη στην Ελλάδα – και την σημερινή και την επόμενη γενιά – να εξοφλήσει αυτά τα δισεκατομμύρια στο αέριο.

Οι τράπεζες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι οι μεγάλοι κερδισμένοι

του PSI και του νέου μνημονίου. Από τα 130 δις που θα “πάρει” η Ελλάδα, τα 30 (τουλάχιστον) θα πάνε κατευθείαν στις ελληνικές τράπεζες για ανακεφαλαιοποίηση – και μάλιστα με ειδικές μετοχές χωρίς δικαίωμα ψήφου, για να μην αμφισβητηθεί “ο ιδιωτικός χαρακτήρας” του τραπεζικού μας συστήματος.

Αυτό δεν είναι τυχαίο. Η διάσωση του ελληνικού και του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος είναι η πρώτη προτεραιότητα όχι μόνο του Παπαδήμου και του Βενιζέλου αλλά και του Σόιμπλε και της Μέρκελ και του Σαρκοζί και του Μάριο Ντράγκι, του διοικητή της ΕΚΤ. Μέσα στους τελευταίους τρεις μήνες η ΕΚΤ έδωσε στις ευρωπαϊκές τράπεζες, με τη μορφή χαμηλότοκων τριετών δανείων, πάνω από 1 τρισεκατομμύριο ευρώ. Φυσικά ούτε ένα σεντς από αυτά δεν κατέληξε στην πραγματική οικονομία. Ούτε ήταν αυτός ο στόχος: μέσα στη χρονιά που διανύουμε οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης θα χρειαστεί να δανειστούν σύμφωνα με τους υπολογισμούς της γερμανικής τράπεζας HSBC σχεδόν 830 δισεκατομμύρια για να καλύψουν τις ανάγκες τους. Οι “αγορές” – δηλαδή οι τράπεζες που μοιράστηκαν τα φρέσκο-τυπωμένα 1000 δισεκατομμύρια του Ντράγκι – θα απαιτήσουν επιτόκια 3, 4, 5 ή ακόμα και υψηλότερα από τις κυβερνήσεις. Οι προϋπολογισμοί ήταν πάντα μια από τις βασικές πηγές κερδοφορίας των τραπεζών: φέτος οι τράπεζες υπολογίζουν να εισπράξουν σχεδόν 190 δις από τα “κουπόνια” των ευρωπαϊκών ομολόγων.

Στην Ιταλία και την Ελλάδα οι τραπεζίτες έχουν βάλει ήδη τους δικούς τους ανθρώπους στην κυβέρνηση. Τώρα πιέζουν να μπει ο όρος για “ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς”, που θα εξασφαλίζει τη μόνιμη ληστεία, στα συντάγματα των χωρών της Ευρωζώνης.

Θα τα καταφέρουν; Από εμάς εξαρτάται, από τους αγώνες μας, από την αντίσταση που θα συναντήσουν. Η ιστορία δεν γράφεται ούτε στα συντάγματά τους ούτε στους διαδρόμους των Βρυξελλών. Γράφεται στους δρόμους.

Σωτήρης Κοντογιάννης

Πολιτική κρίση-κοινωνικά αίτια

Η διαπίστωση ότι στην Ελλάδα η οικονομική κρίση συνδυάζεται με πολιτική κρίση είναι πια κοινός τόπος. Οι εκλογές τις οποίες προκήρυξε άτυπα από τις Βρυξέλλες ο Λουκάς Παπαδήμος μετά την τελευταία Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ, είτε γίνουν στις 29 Απρίλη είτε σε κάποια επόμενη Κυριακή, θα είναι η τρίτη προσφυγή στις κάλπες μέσα σε πέντε χρόνια. Δείγμα τουλάχιστον πολιτικής αστάθειας. Αλλά το ζήτημα δεν περιορίζεται εκεί.

Ακόμη και τα συμβούλια των υπουργών οικονομικών της Ευρωζώνης ασχολούνται, σύμφωνα με τις δημοσιογραφικές πληροφορίες, με τις δημοσκοπήσεις στην Ελλάδα και ανησυχούν για την εικόνα συρρίκνωσης και κατακερματισμού των πολιτικών δυνάμεων στις οποίες στηρίχτηκαν και στηρίζονται τα προγράμματά τους.

Στη θέση του άλλοτε κραταιού «δικομματισμού» τώρα εμφανίζονται τρία κόμματα προερχόμενα από τη Νέα Δημοκρατία και άλλα τόσα προερχόμενα από το ΠΑΣΟΚ. Και όλοι μαζί κοιτάζουν με αγωνία την άνοδο της επιρροής της Αριστεράς, σε σημείο μάλιστα να απειλεί ο επικεφαλής του Ευρογρουπ, ο Jean-Claude Juncker, ότι αν το άθροισμα των υποστηρικτών του νέου Μνημόνιου πέσει πολύ χαμηλά, τότε και η ΕΕ θα αποσυρθεί από τη «διάσωση» της Ελλάδας.

Είχε προηγηθεί ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας, ο Wolfgang Schauble, που είχε ζητήσει να μην γίνουν καν οι εκλογές στην Ελλάδα. Και βέβαια δεν μπορούμε να ξεχάσουμε πώς έγινε πρωθυπουργός ο τεχνοκράτης κύριος Παπαδήμος μετά τη δραματική συνάντηση Παπανδρέου-Μέρκελ-Σαρκοζί

Ο Πάνος Γκαργκάνας εξηγεί γιατί η πολιτική κρίση έχει τις ρίζες της στο ίδιο το σύστημα και γιατί χρειαζόμαστε κοινωνική ανατροπή και όχι απλά μια “νέα μεταπολίτευση”.

στις Κάννες, όπου οι δυο τελευταίοι πέταξαν τον ΓΑΠ σαν συμμένη λεμονόκουπα και άρχισαν να στύβουν τον «αντιμνημονιακό» κύριο Σαμαρά.

Όλα αυτά είναι πολύ γνωστά και δεν αφήνουν αμφιβολίες για την έκταση της πολιτικής κρίσης. Γιατί, όμως, υπάρχει αυτή η εξέλιξη και τι επιπτώσεις μπορεί να έχει;

Ασφαλώς οι εξελίξεις αυτές είναι δεμένες με την οικονομική κρίση: την πιο βαθιά ύφεση του ελληνικού καπιταλισμού που ήδη διαρκεί τέσσερα χρόνια και το τέλος της δεν φαίνεται πουθενά, τον καλπασμό της ανεργίας που ξεπερνάει το ένα εκατομμύριο ακόμη και με τα επίσημα στοιχεία, τη σφαγή των μισθών, των συντάξεων και όλων των κοινωνικών υπηρεσιών, το κλείσιμο μικρών μαγαζιών και βιοτεχνιών με ρυθμό σχεδόν ένα στα τέσσερα. Προφανώς το ΠΑΣΟΚ πληρώνει τον κυβερνητικό ρόλο του στη διαχείριση αυτής της καταστροφικής βουτιάς και η Νέα Δημοκρατία την στροφή από την «αντιπολίτευση» στην συνδιαχείριση, τη στροφή από το «Όχι σε όλα» στο «Ναι σε όλα».

Συστημική κρίση

Όμως η πολιτική κρίση δεν προέκυψε αντόματα από την οικονομική. Έχει τη δική της διαδρομή και τις δικές της επιπτώσεις στη συνολικότερη κρίση του συ-

στήματος. Αν μιλάμε για δομική κρίση του καπιταλισμού σαν σύστημα, αυτή εκφράζεται σε όλα τα επίπεδα, και στο οικονομικό και στο πολιτικό και στο ιδεολογικό. Και είναι αναγκαίο να σταθούμε σε όλες αυτές τις πλευρές για να βοηθήσουμε την Αριστερά και το κίνημα της εργατικής τάξης να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που έρχονται.

Ένας τρόπος για να το δούμε αυτό είναι να θυμηθούμε τις διαφωνίες που είχαν ανοίξει όταν ξέσπασε η κρίση σχετικά με το συστημικό χαρακτήρα της. Στην αρχή, επί Καραμανλή ακόμα, μας έλεγαν ότι η κρίση αφορούσε τις αμερικάνικες τράπεζες και ότι δεν θα ακουμπούσε την Ελλάδα αφού οι ελληνικές τράπεζες δεν κατείχαν αμερικάνικα «τοξικά» ομόλογα. Ύστερα ήρθαν οι αντίστροφες θεωρίες ότι η κρίση είναι «ελληνική τραγωδία» που οφείλεται στις ιδιαιτερότητες της οικονομίας εδώ. Λίγο πιο προχωρημένες ήταν οι αναλύσεις ότι πρόκειται για κρίση του τραπεζικού συστήματος που αν αντιμετωπιστεί έγκαιρα δεν θα επηρεάσει την «πραγματική οικονομία». Και από πίσω ακολούθησαν οι αντιλήψεις ότι το πρόβλημα βρίσκεται στην «αρχιτεκτονική του ευρώ» και γι' αυτό έχει επίκεντρο την Ευρώπη. Πέντε χρόνια αργότερα, μπορεί οι θεωρίες να εναλλάσσονται, αλλά οι αντίστοιχες «λύσεις» που τις συνοδεύουν πάνε από απο-

ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

τυχία σε αποτυχία. Γίνεται όλο και πιο καθαρό ότι οι ρίζες της οικονομικής κρίσης πρέπει να αναζητούνται στον ίδιο τον καπιταλισμό σαν παγκόσμιο σύστημα.

Αντίστοιχο ξεκαθάρισμα χρειάζεται και γύρω από τα θέματα της πολιτικής κρίσης.

Η πιο εκλαϊκευμένη άποψη είναι αυτή που χρεώνει τα πάντα στην προσωπική «βλακεία» του Παπανδρέου. Ο αρθρογράφος των Νέων Παπαχρήστος το είπε «κομψά» με τη διατύπωση ότι ο ΓΑΠ θα ήταν καλός για πρωθυπουργός σε κάποια «αφελή» σκανδιναβική χώρα αλλά όχι για την «πονηρή» Ελλάδα, γιατί ως γνωστό «εδώ είναι Βαλκάνια». Οι σατιρικές εκπομπές, όπως π.χ. του Λαζόπουλου, δεν είναι τόσο συγκαταλημένες και κάνουν παιχνίδια από το πώς μιλάει μέχρι το προσωπικό του «λάιφστάιλ» και φτάνουν στο αν μπορεί να σκέφτεται το συγκεκριμένο πρόσωπο.

Τέτοιες αντιμετώπισεις δεν είναι καινούργιες. Τα ίδια έλεγαν για τον Καραμανλή τον νεότερο όταν πλησίαζε προς το τέλος. Ήταν ένας «μπούλης» που ξενοχτούσε βλέποντας DVD, αντί να σκύβει πάνω στα προβλήματα της χώρας.

Το γεγονός ότι κάτι τέτοια τα τροφοδοτούν οι ίδιοι αυλοκόλακες που εκθειάζαν και τον Καραμανλή και τον Παπανδρέου σαν «κυρίαρχους του παιχνιδιού» λίγο πριν ανακαλύψουν τη «βλακεία» τους είναι μια εγγενής αδυναμία αυτών των «θεωριών». Πιο σημαντική όμως είναι η παρατήρηση ότι ένα πολιτικό σύστημα που αναδεικνύει συνεχώς «βλάκες» τα τελευταία χρόνια προφανώς έχει πρόβλημα.

Λίγο πιο «σοφιστικέ» είναι οι αντιλή-

ψεις που ισχυρίζονται ότι σε δύσκολους καιρούς το πρόβλημα είναι η απουσία ηγετών διαμετρήματος ενός Αντενάουερ, μιας Θάτσερ ή ενός Μιτερράν. Πέρα από το γεγονός ότι είναι απλή ταυτολογία να διαπιστώνεις ότι ο ΓΑΠ που δεν άντεξε ούτε δυο χρόνια δεν είναι Μιτερράν που κυβερνούσε επί 14 χρόνια, αυτές οι απόψεις γυρίζουν ξανά στο ρόλο των προσώπων αποκρύπτοντας τις δομικές αδυναμίες του συστήματος.

Από την οικονομική στην πολιτική «φούσκα»

Η σημερινή διπλή ταυτόχρονη κρίση του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ κνοφορήθηκε και ωρίμασε πολύ πριν φτάσουν τα Μνημόνια και οι σημερινές εξάρσεις της ταξικής πάλης. Έχει τις ρίζες της στην ίδια την περίοδο πριν από την οικονομική κρίση, στην εποχή της «ισχυρής Ελλάδας», της Ολυμπιάδας και των ανεβασμένων ρυθμών ανάπτυξης που αποδείχθηκαν «φούσκες». Τότε ακόμα ήταν εποχές που απολογητές του συστήματος, όπως ο Στέφανος Μάνος, μπορούσαν να ισχυρίζονται ότι η εναλλαγή των δυο κομμάτων στην εξουσία ήταν τόσο σταθερή όσο τα φυσικά φαινόμενα: η ΝΔ εναλλάσσεται με το ΠΑΣΟΚ όπως η μέρα με τη νύχτα.

Πίσω από την πλαστή εκείνη ευφορία ξεπροβάλλαν τα προβλήματα με τη μορφή σκανδάλων. Το Βατοπέδι ήταν ασφαλώς ένα ισχυρό πλήγμα για τη ΝΔ. Δεν ήταν, όμως, πρόβλημα της μειωμένης ηθικής αντίληψης του Βουλγαράκη προσωπικά που είχε πει το ανεπανάληπτο εκείνο «Ό,τι είναι νόμιμο είναι και ηθικό». Ήταν πρόβλημα άμεσης σύνδε-

σης του αστικού πολιτικού συστήματος με τη φάση κερδοσκοπίας που περνούσε ο καπιταλισμός σαν σύστημα.

Υπάρχει ένας μύθος ότι οι καπιταλιστές διαχωρίζονται σε «υγιείς επενδυτές» και «κακούς κερδοσκόπους». Στην πραγματικότητα κανένας επενδυτής δεν προχωράει να υλοποιήσει ακόμα και την πιο γρήνη επένδυση στην «πραγματική οικονομία», π.χ. ένα νέο εργοστάσιο, χωρίς να υπολογίσει πού βρίσκονται τα επιτόκια για τα κεφάλαια που θα δανειστεί, πού βρίσκονται οι τιμές των πρώτων υλών που θα χρησιμοποιήσει, πού θα φτάσουν οι τιμές των προϊόντων που θα παράγει όταν ολοκληρωθεί η επένδυση. Όλα αυτά είναι «στοιχήματα» που βάσει εκτιμώντας το ρίσκο σε κάθε περίπτωση.

Αν αυτός ο «τζόγος» υπάρχει σε «ομαλές» φάσεις του συστήματος, σε περιόδους που εκδηλώνεται η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους η αναζήτηση κερδών από την κερδοσκοπία παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις. Στη δεκαετία μετά την κρίση του 1998 και μέχρι να αρχίσουν να σκάνε οι φούσκες, οι πολιτικές των κεντρικών τραπεζών, από τα «μαγικά» του Γκρίνσπαν μέχρι την ανάδειξη του Τρισέ σε «τραπεζίτη της χρονιάς» το 2007, εξασφάλισαν ότι η κερδοσκοπία πήρε πρωτοφανείς διαστάσεις. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία του καπιταλισμού δεν είχαν φτάσει οι μεγαλύτερες βιομηχανικές επιχειρήσεις να εξασφαλίζουν ένα τεράστιο ποσοστό των κερδών τους από χρηματοοικονομικές δραστηριότητες. Εκείνος ο στρόβιλος κερδοσκοπίας τράβηξε στη δίνη του χρηματιστήρια, τράπεζες, ακίνητα, ομόλογα δομημένα και μη, πρόσες ύλες, τα πάντα.

Χωρίς αυτή την εικόνα, τα σκάνδαλα

εκείνης της περιόδου γίνονται ατομικές ιστορίες για φιγούρες όπως ο Εφραίμ, ο Βουλγαράκης, ο Μαντέλης, ο Τσουκάτος. Όταν όμως πάρουμε υπόψη τη συνολικότερη εικόνα βλέπουμε πώς υπήρχαν οι συνδέσεις που μεταφέρουν τα προβλήματα της άρχουσας τάξης στον πολιτικό κόσμο που την υπηρετεί, πώς η οικονομική φούσκα γίνεται και πολιτική φούσκα.

Το ταξικό ρήγμα

Όσο πιο αυτή η συγκεκριμένη προϊστορία της πολιτικής κρίσης δεν σημαίνει ότι πρόκειται για κρίση συγκυριακή, δεμένη αποκλειστικά με τη φάση της φούσκας. Χρειάζεται να δούμε τις πιο μόνιμες αδυναμίες του πολιτικού συστήματος στον καπιταλισμό.

Το κυριότερο πρόβλημα είναι η παραβίαση της βασικής δημοκρατικής αρχής «έναν άνθρωπος, μία ψήφος» από τις ταξικές ανισότητες. Θεωρητικά, κάθε τραπεζίτης και κάθε μαγειρίσσα έχουν ίσα δικαιώματα: το ψηφοδέλτιο που θα ρίξουν όταν φτάσουν στην κάλπη θα μετρηθεί ισότιμα, η εφορευτική επιτροπή δεν ξέρει καν ποιος έριξε τι στην κάλπη. Επίσης έχουν εξίσου τη θεωρητική δυνατότητα να είναι υποψήφιοι σαν άτομα, με όποιο κόμμα επιλέξουν ή ακόμα και να ιδρύσουν ένα νέο κόμμα. Στην πράξη ξέρουμε πολύ καλά ότι οι μεν τραπεζίτες (ή τα αφεντικά της Siemens π.χ.) μπορούν να εξαγοράζουν ολόκληρα κόμματα, ενώ οι απλοί εργαζόμενοι είναι υποχρεωμένοι να αντιμετωπίζουν κάθε λογής εκβιαστικά διλήμματα στο δρόμο προς την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων τους ως «κυρίαρχος λαός»: εργασιακή ομηρία από τους εργοδότες, προπαγάνδα από τους βαρόνους των μίντια, ιδεολογική τρομοκρατία από το καθηγητικό κατεστημένο, ηθικούς εκβιασμούς από την εκκλησία, εκφοβισμούς από τη δικαιοσύνη και τους κατασταλτικούς μηχανισμούς.

Αυτοί οι θεσμοθετημένοι ταξικοί φραγμοί είναι που επιτρέπουν σε μια προνομιούχα μειοψηφία να φοράει τον δημοκρατικό μανδύα του εκφραστή της (σιωπηλής) πλειοψηφίας με τη βοήθεια των αστικών κομμάτων. Ακριβώς, όμως, επειδή όλο αυτό το οικοδόμημα κάζεται πάνω στο ταξικό ρήγμα, σε περιόδους κοινωνικής πόλωσης αρχίζουν να ανοίγουν ρωγμές και οι πρωταγωνιστές του να μπαίνουν σε κρίση. Η νεοφιλελεύθερη διαχείριση του σύγχρονου καπιταλισμού

εδώ και τρεις δεκαετίες διεύρυνε τις κοινωνικές ανισότητες στο υψηλότερο σημείο της ιστορίας και σ' αυτό το σημείο ήρθε να χτυπήσει η μεγαλύτερη κρίση του συστήματος από την εποχή του Μεσοπολέμου. Πολιτικοί που νομίζουν ότι μπορούν να ανασυγκολήσουν το οικοδόμημα με το σελοτέπι επιθέτων όπως «κοινωνικός» ή «πατριωτικός» φιλελευθερισμός είναι απλά καταδικασμένοι να αποδεικνύονται «βλάκες» ξανά και ξανά.

Στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ είναι ανάγκη να σταθούμε και σε μια άλλη πτυχή. Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα δεν ξεκίνησαν ιστορικά σαν πρώτη επιλογή της άρχουσας τάξης μέσα στον καπιταλισμό. Εξελίχθηκαν προς τα εκεί αξιοποιώντας τη δύναμη που διέθεταν χάρη στα στηρίγματά τους μέσα στην εργατική τάξη. Το ΠΑΣΟΚ έγινε η εναλλακτική διακυβέρνηση απέναντι στη ΝΔ χάρη στη δύναμη που είχε στα συνδικάτα, στους συνεταιρισμούς, στους τοπικούς συλλόγους, σε κάθε μορφή οργάνωσης στη ζωή των εργατών, στη δουλειά, στη γειτονιά, στο χωριό. Με αυτή τη δύναμη κατάφερε να χειραγωγεί τις εργατικές αντιστάσεις και να επιβάλει τις επιλογές της άρχουσας τάξης κάθε φορά που οι νεοδημοκράτες εκπρόσωποί της έσπαγαν τα μούτρα τους.

Όσο πιο στην πορεία το ΠΑΣΟΚ, όπως και όλη η σοσιαλδημοκρατία, βάλθηκε να προιονίσει αυτούς τους δεσμούς. Ο Τόνι Μπλερ ήταν αυτός που στη δεκαετία του 1990 ανέδειξε τη θεωρία και την πρακτική ότι αυτά τα κόμματα για να κερδίζουν εκλογές πρέπει να πατήσουν πόδι απέναντι στα συνδικάτα, να περιορίσουν το ρόλο των τοπικών και κλαδικών οργανώσεων στη δομή του κόμματος και να καλλιεργήσουν τους δεσμούς με τους βαρόνους των ΜΜΕ.

Αν μιλάμε για δομική κρίση του καπιταλισμού σαν σύστημα, αυτή εκφράζεται σε όλα τα επίπεδα, και στο οικονομικό και στο πολιτικό και στο ιδεολογικό

Τέτοιες αλλαγές έγιναν συστηματικά από τον ίδιο τον Ανδρέα Παπανδρέου παρέα με τον Λαλιώτη ήδη από την εποχή που περιθωριοποιήσαν τον Τσοβόλα σαν «λαϊκιστή». Συνεχίστηκαν από τον Σημίτη και απογειώθηκαν από τον ΓΑΠ που μπορεί να κέρδιζε τις εσωκομματικές εκλογές με τη βοήθεια των ηγετών της ΠΑΣΚΕ, αλλά φρόντιζε ο έλεγχος να παραμένει στα χέρια της ομάδας των «κηπουρών» του. Κάθε ανταρσία της βάσης χτυπήθηκε αμείλικτα και μέσα από αυτή την πορεία το ΠΑΣΟΚ κατάντησε να είναι εξίσου ευάλωτο με τη ΝΔ στην κρίση του αστικού πολιτικού συστήματος. Η ηγεσία και η κοινοβουλευτική ομάδα αντί να εξαρτώνται έστω εν μέρει και γραφειοκρατικά από τις μορφές οργάνωσης της εργατικής βάσης, έφτασαν να εξαρτώνται χειροπόδαρα από τα συγκροτήματα των μίντια, τις σχέσεις με τους κερδοσκόπους, τις μίζες των πολυεθνικών και τις μηχανορραφίες της γραφειοκρατίας της ΕΕ. Κάπως έτσι, γυρνώντας από τις Κάννες ο ίδιος ο ΓΑΠ βρήκε μια κοινοβουλευτική ομάδα που την είχε διαλέξει ο ίδιος το 2009 να τον εγκαταλείπει ομαδικά.

Ταξική πάλη και ριζοσπαστικοποίηση

Η εικόνα ότι η πολιτική κρίση είναι δομικό πρόβλημα του ίδιου του συστήματος δεν σημαίνει υποτίμηση του ρόλου που παίζει η ταξική πάλη σε αυτή την πορεία. Η κρίση τροφοδοτείται και από τα πάνω και από τα κάτω, και από τα προβλήματα των καπιταλιστών αλλά και από τη ριζοσπαστικοποίηση της εργατικής τάξης. Για κάθε μια αποτυχία των καπιταλιστών, για κάθε ένα σκάνδαλο των πλούσιων φίλων τους που ξεφτιλίζει υπουργούς είτε της ΝΔ είτε του ΠΑΣΟΚ, υπάρχει ένα βήμα μπροστά των εργατών και της νεολαίας που γενικεύει αυτόν τον εξευτελισμό.

Η βασική πηγή αυτής της ριζοσπαστικοποίησης είναι οι πλούσιες εμπειρίες από τους αγώνες όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Πριν να φτάσουμε στο σημείο όπου οι αγώνες στην Ελλάδα έγιναν πηγή έμπνευσης για διαδηλωτές σε πολλές πρωτεύουσες ώστε να δηλώνουν «είμαστε όλοι έλληνες» με την έννοια της αντίστασης στη λιτότητα και στις περικοπές, είχαν προηγηθεί πολλά κινήματα που έδωσαν έμπνευση για τους αγώνες στην Ελλάδα. Ο αντικαπιταλισμός πήρε πνοή από το Σιάτλ και τη

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2005.

Γένοβα, ο αντιιμπεριαλισμός από το μαζικό αντιπολεμικό κίνημα του 2003, το σπάσιμο των ψευδαισθήσεων για την ΕΕ από τα ΟΧΙ των Ιρλανδών και τον Γάλλων στο Ευρωσύνταγμα, οι μάχες ενάντια στα Μνημόνια του 2010-11 από τις επαναστάσεις στην Τυνησία και την Αίγυπτο.

Αλλά μαζί με όλα αυτά πρέπει να βλέπουμε σαν ενιαία αλυσίδα τους αγώνες τουλάχιστον από το 2006. Οι φοιτητικές καταλήψεις ενάντια στη Γιαννάκου-Κουτσίκου, η απεργία των δασκάλων, οι μάχες ενάντια στο Ασφαλιστικό του Μαγγίνα και της Πετραλιά, η εξέγερση του Δεκέμβρη 2008 είναι ζωντανές μνήμες και εμπειρίες για τη γενιά που έκανε τις 17 Πανεργατικές και πολιόρκησε τη Βουλή πλημμυρίζοντας το Σύνταγμα ξανά και ξανά ενάντια στον Παπανδρέου και στον Παπαδήμου.

Αυτή η αλυσίδα δεν έφερε «μόνο» αγωνιστικά διδάγματα και αυτοπεποίθηση ώστε στην κάθε εργοδοτική και κυβερνητική επίθεση η απάντηση να είναι συλλογική, μαχητική και οργανωμένη. Εφερε και αλλαγές στις ιδέες σε συνδυασμό με την ιδεολογική κρίση όλων των θεσμών της άρχουσας τάξης.

Για δυο δεκαετίες μετά το 1989, η ιδεολογική ηγεμονία της «ελεύθερης αγοράς» και της «ευρωπαϊκής προοπτικής» ήταν συντριπτική. Κάθε κυβέρνηση από τότε είχε λάβαρο ότι θα απλώσει τα «ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια» παντού και θα «απελευθερώσει τις αγορές» για να εξασφαλίσει ότι θα «συγκλίνουμε με την Ευρώπη». Ο Ανδριανόπουλος και ο Μάνος ήταν οι αδιαφιλονίκητοι γκουρού αυτών των ιδεών σε βαθμό που πέρασαν σαν σταθεροί συνεχιστές τους

από τη «φιλελεύθερη ΝΔ» του Μητσότακη στο νεοφιλελεύθερο ΠΑΣΟΚ του ΓΑΠ το 2004.

Μπορεί σήμερα ο Κυριάκος Μητσότακης να δηλώνει ότι συνεχώς από τη Μεταπολίτευση υπήρχε ιδεολογική ηγεμονία της Αριστεράς και αυτό εμποδίζει τις «μεταρρυθμίσεις» στην Ελλάδα, αλλά αυτό είναι κακόγουστο ξαναγράψιμο της ιστορίας. Οι «εκσυγχρονιστές» του ΠΑΣΟΚ και οι «μεταρρυθμιστές» της ΝΔ είχαν την ηγεμονία και μας χάρισαν τις φούσκες που έσκασαν με πάταγο μετά το 2008-9.

Μαζί με τις φούσκες έσκασαν και τα ιδεολογήματά τους. Για πρώτη φορά η ΕΕ που είχε στην Ελλάδα τα υψηλότερα ποσοστά δημοφιλίας σε όλη την Ευρώπη αντιμετωπίζεται σαν αυτό που είναι: ένας διεθνής οργανισμός πιο αδιάστατος και από το ΔΝΤ. Στις εργατικές διαδηλώσεις ακούγουν συνθήματα όπως «Οι κλέφτες είναι μέσα στη Βουλή, βάλτε της και κάγκελα να γίνει φυλακή!» Η Εκκλησία που φιλοδοξούσε να είναι πο-

Η πολιτική, και μάλιστα η επαναστατική πολιτική, δεν είναι μηχανική, είναι τέχνη. Δεν αρκεί μια σωστή αντικειμενική ανάλυση και ένα σχέδιο. Χρειάζεται πρωτοβουλία, φαντασία, τόλμη

λιτικός ινστρούχτορας τον καιρό του Χριστόδουλου τώρα έχει το προφίλ του μεγαλύτερου ιδιοκτήτη ακίνητης περιουσίας που αγωνίζεται να μην φορολογηθεί. Και ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός που έλπιζε ότι θα γίνει ο διαμεσολαβητής της μετάβασης από το δικομματισμό στις κυβερνήσεις συνεργασίας τότε με τη ΝΔ και τότε με το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται διασπασμένος, σαν δεκανίκι που τσάκισε κάτω από το βάρος της πολιτικής κρίσης όπως εκφράστηκε με την κυβέρνηση Παπαδήμου.

Ριζική κοινωνική και πολιτική αλλαγή

Τι συμπεράσματα πρέπει να βγάλουμε από την εκτίμηση ότι η πολιτική κρίση παίρνει συστημικές διαστάσεις όπως και η οικονομική;

Το πρώτο είναι ότι δεν αρκεί μια νέα πολιτική «Μεταπολίτευση». Υπάρχουν απόψεις που θεωρούν ότι αν πετάξουμε όλο το παλιό πολιτικό σκηνικό στα σκουπίδια θα απαλλαγούμε και από την κρίση που δημιουργήσαν όλοι αυτοί οι «αποτυχημένοι κλέφτες». Μια αλλαγή πολιτικού προσωπικού χωρίς να συνοδεύεται από κοινωνική αλλαγή δεν θα οδηγήσει πουθενά. Είναι απαραίτητο να αντικαταστήσουμε την αστική δημοκρατία με την εργατική δημοκρατία, τον χρεοκοπημένο κοινοβουλευτισμό με τον γνήσιο εργατικό έλεγχο σε όλα τα επίπεδα, στην πολιτική, στην οικονομία, παντού. Στο σημείο αυτό ας αφήσουμε να μας βοηθήσει ο Γκράμσι που έγραφε το καλοκαίρι του 1919 στην Ιταλία:

«Οι θεσμοί του καπιταλιστικού κράτους είναι οργανωμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό: η απλή αλλαγή του προσωπικού αυτών των θεσμών δεν πρόκειται να αλλάξει την κατεύθυνση των δραστηριοτήτων τους.

... Πέρα από αυτούς τους θεσμούς, νέοι θεσμοί πρέπει να προκύψουν και να αναπτυχθούν – οι θεσμοί που θα αντικαταστήσουν τους ιδιωτικούς και δημοσίους θεσμούς του κράτους του δημοκρατικού κοινοβουλευτισμού. Θεσμοί που θα αντικαταστήσουν το πρόσωπο του καπιταλιστή στις λειτουργίες του ως διαχειριστή και στη βιομηχανική του ισχύ και με αυτό τον τρόπο θα επιτύχουν την αυτονομία του παραγωγού στο εργοστάσιο. Θεσμοί ικανοί να αναλάβουν τον έλεγχο όλων των λειτουργιών που ενυπάρχουν στο περίπλοκο σύστημα σχέσε-

ων παραγωγής και ανταλλαγής... και μέσα από ένα οριζόντιο και κάθετο προγραμματισμό να δημιουργήσουν το αρμονικό οικοδόμημα της εθνικής και διεθνούς οικονομίας, απελευθερωμένο από την παρασιτική και παρεμποδιστική τυραννία των κατόχων της ατομικής ιδιοκτησίας». (Αντόνιο Γκράμσι, *Επιλογές από τα Πολιτικά Κείμενα 1910-1920*, σελ. 76-77, στην αγγλική έκδοση 1977, «Η Κατάκτηση του Κράτους»).

Και για να μην αφήνει κανένα περιθώριο αμφιβολίας, λίγο αργότερα πρόσθετε: «Δεν μπορεί να υπάρξει καμιά κυβέρνηση των εργατών μέχρι τη στιγμή που η εργατική τάξη θα είναι σε θέση να

Αντόνιο Γκράμσι: εργατικοί θεσμοί στη θέση των αστικών.

γίνει, στο σύνολό της, η εκτελεστική εξουσία του εργατικού κράτους. Οι νόμοι του εργατικού κράτους πρέπει να μπαίνουν σε εφαρμογή από τους ίδιους τους εργάτες: μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσει το εργατικό κράτος να αποφύγει τον κίνδυνο να πέσει στα χέρια τυχοδιωκτών και πολιτικών συννομοτών, τον κίνδυνο να γίνει πλαστογραφία του αστικού κράτους» (στο ίδιο, σελ. 171, «Κυβερνών Κόμμα και Κυβερνώσα Τάξη»). Με αυτό τον τρόπο προσπαθούσε ο Γκράμσι να μεταφράσει την επαναστατική εμπειρία των εργατών της Ρωσίας του 1917 στην Ιταλία της εποχής του.

Και το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι όλα αυτά δεν είναι μακρινά. Η κοινωνική αλλαγή δεν είναι μόνο αναγκαία, είναι και εφικτή μέσα στις συνθήκες της συνδυασμένης οικονομικής και πολιτικής κρίσης του συστήματος.

Ο Γκράμσι έγραφε τα κείμενα που

αναφέραμε πιο πάνω τις παραμονές της «Κόκκινης Διετίας», όταν η εργατική τάξη της Ιταλίας έφτασε να κάνει το μεγαλύτερο κίνημα καταλήψεων στα εργοστάσια μέσα στις συνθήκες οικονομικής και πολιτικής κρίσης που επικράτησαν μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κανένας δεν μπορεί να προβλέψει αν ένα επόμενο κύμα της εργατικής αντίστασης στην Ελλάδα θα φτάσει να πάρει τέτοιες διαστάσεις. Αλλά και κανένας δεν πρέπει να το αποκλείσει, καθώς ούτε η χρεοκοπία έχει αποτραπεί ούτε η αναξιοπιστία των διαχειριστών της δεν έχει ξεπεραστεί. Ζούμε σε μια εποχή που οι «Κόκκινες Διετίες» είναι ξανά στην ημερήσια διάταξη.

Όποιος υποτιμά τη σημασία της πολιτικής κρίσης επειδή αμφιβάλλει για τη σπουδαιότητα που έχουν για την αστική τάξη τα κόμματά της για να εξασφαλίζει την ηγεμονία της, ας ρίξει μια ματιά στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο. Γράφει ο Μαρξ:

«Η μαζική συσπείρωση των εργατών δεν είναι ακόμα συνέπεια της δικής τους συνένωσης, μα συνέπεια της συνένωσης της αστικής τάξης που για να πετύχει τους δικούς της σκοπούς είναι υποχρεωμένη να βάλει σε κίνηση ολόκληρο το προλεταριάτο και έχει για την ώρα τη δύναμη να το κάνει αυτό. Σε αυτό το στάδιο επομένως, οι προλετάριοι δεν καταπολεμούν ακόμα τους δικούς τους εχθρούς, αλλά τους εχθρούς των εχθρών τους, τα υπολείμματα της απόλυτης μοναρχίας, τους γαιοκτήμονες, τους όχι βιομηχανικούς αστούς, τους μικροαστούς. Έτσι όλη η ιστορική κίνηση είναι συγκεντρωμένη στα χέρια της αστικής τάξης. Κάθε νίκη που κερδίζεται έτσι είναι νίκη της αστικής τάξης».

Και πιο κάτω:

«Η αστική τάξη βρίσκεται σε κατάσταση αδιάκοπου αγώνα: πρώτα ενάντια στην αριστοκρατία. Αργότερα ενάντια σε εκείνες τις ομάδες της ίδιας της αστικής τάξης που τα συμφέροντά τους έρχονται σε αντίθεση με την πρόοδο της βιομηχανίας. Και πάντα ενάντια στην αστική τάξη όλων των άλλων χωρών. Σε όλους αυτούς τους αγώνες βρίσκεται υποχρεωμένη να κάνει έκκληση στο προλεταριάτο, να ζητάει τη βοήθειά του και να το τραβάει έτσι στην πολιτική κίνηση. Έτσι η ίδια η αστική τάξη προμηθεύει στους προλετάριους τα δικά της στοιχεία μόρφωσης, δηλαδή τους προμηθεύει όπλα ενάντια στον ίδιο τον εαυτό της».

Η αστική τάξη είναι μειοψηφία και

ΠΑΣΟΚ - ΝΔ: δίδυμο κρίσης.

για να δίνει τις όποιες μάχες της, οικονομικές, πολεμικές, ταξικές, έχει ανάγκη να κινητοποιεί πίσω της αν όχι ολόκληρη την εργατική τάξη, τουλάχιστο το μεγαλύτερο τμήμα της. Αυτή την κινητοποίηση την εξασφαλίζουν όλοι οι θεσμοί της, ο στρατός, η δικαιοσύνη, η εκπαίδευση, η εκκλησία. Μα τον ρόλο κλειδί τον παίζουν οι πολιτικοί εκφραστές της που δίνουν μορφή στους πολιτικούς στόχους της, έτσι ώστε να αποσπούν τη συναίνεση των εργατών και των άλλων στρωμάτων που οι αστοί θέλουν να σύρουν πίσω τους.

Μια πολιτική κρίση βάζει σε αμφισβήτηση εκείνο το «έχει για την ώρα τη δύναμη να το κάνει αυτό» που γράφει ο Μαρξ. Δεν ξέρουμε πόσο μπορεί να κρατήσει η αμφισβήτηση αυτού του «για την ώρα». Αλλά σίγουρα είναι καθήκον της Αριστεράς και ιδιαίτερα της επαναστατικής αντικαπιταλιστικής Αριστεράς να την αξιοποιήσει σωστά όσο κρατάει.

Η πολιτική, και μάλιστα η επαναστατική πολιτική, δεν είναι μηχανική, είναι τέχνη. Δεν αρκεί μια σωστή αντικειμενική ανάλυση και ένα σχέδιο. Χρειάζεται τέχνη για να μεταφέρονται αυτά τα στοιχεία στη ζωντανή δράση χιλιάδων ανθρώπων που ριζοσπαστικοποιούνται. Χρειάζεται πρωτοβουλία, φαντασία, τόλμη από τη μεριά της Αριστεράς απέναντι στο συντηρητισμό της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας και την ρουτίνα της παραδοσιακής ρεφορμιστικής πολιτικής. Η οξύτητα της συνδυασμένης οικονομικής και πολιτικής κρίσης σημαίνει ότι τα παλιά εργαλεία των συνδικαλιστικών και κοινοβουλευτικών συμβιβασμών δεν δουλεύουν. Οι επαναστάτες είναι το απαραίτητο πρωτοβουλιακό στοιχείο για να μπορέσει το εργατικό κίνημα να αντικαταστήσει το παλιό με το καινούργιο. ■

Η Αριστερά στο στόχαστρο

Ο Νίκος Λούντος εξηγεί τη δημοσκοπική άνοδο της Αριστεράς και τις λυσσαλέες επιθέσεις που δέχεται και στέκεται ιδιαίτερα στον ρόλο της επαναστατικής Αριστεράς.

Η πολιτική ενότητα των κομμάτων του Μνημονίου στήθηκε πάνω στην επιβολή των Μνημονίων. Η ιδεολογική τους ενότητα σπίνεται κάθε μέρα πάνω στην επίθεσή τους ενάντια στην Αριστερά. Η 28η του Φλεβάρη ήταν η “επίσημη πρώτη” αυτής της ενότητας στη Βουλή. Ο Βενιζέλος επανέλαβε με μεγαλύτερη ένταση τις κραυγές ενάντια στην Αριστερά που θα φέρει τη δραχμή και την απόλυτη εξαθλίωση. Ο Σαμαράς πήρε σειρά μιλώντας για την “αυξανόμενη επιθετικότητα της Αριστεράς”. “Καιρός είναι να πούμε και κάποια πράγματα για την Αριστερά... Διότι, αν η Αριστερά ψάχνει «κακούς» για να καταγγείλει, καλό θα είναι να κοιτάξει και λίγο στον καθρέφτη της. Θα ανακαλύψει ότι μπορεί η ίδια να μην κυβέρνησε ποτέ, αλλά άσκησε επιρροή και στήριξε καταστάσεις νοσηρές και στρεβλώσεις απίστευτες, που έχουν μεγάλη ευθύνη για εδώ που φτάσαμε... Έδωξε επιχειρήσεις από την Ελλάδα με αλληπάλληλες κινητοποιήσεις... είναι ο κύριος υπαίτιος για την ενοχοποίηση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα... Γι’ αυτό καλά θα κάνει να μην μας κουνάει το δάχτυλο”.

Ένα κομμάτι της άρχουσας τάξης πιέζει εδώ και καιρό τα κόμματα να οξύνουν την επίθεση στην Αριστερά. Ο Αλέξης Παπαχελάς στην Καθημερινή παραπονιέται ότι η επίθεση καθυστέρησε: “Η νέα μόδα είναι οι επιθέσεις κατά της Αριστεράς από τα μεγάλα αστικά κόμματα. Καλοδεχούμενες, αλλά άργησαν λίγο”.¹ Ο Κασσιμάτης, επίσης από την Καθημερινή είχε απασφαλίσει λίγους μήνες νωρίτερα: “το ΚΚΕ, με τη στάση που τηρεί, επιβεβαιώνει πόσο εσφαλμένη ήταν η άνευ όρων νομιμοποίηση του το 1974”.² Ο Μπάμπης Παπαδημητρίου από το Σκάι, είχε αποφασίσει μονομερώς να περάσει το ΚΚΕ στην παρανομία από τον Απρίλη του ’10: «το ΚΚΕ είναι κόμμα που δεν σέβεται τη νομιμότητα, γι’ αυτό και δεν πρόκειται να μεταδοθεί ξανά από την εκπομπή του ανακοίνωση του Κόμματος». Η Ντόρα Μπακογιάννη, όπως και ο Άδωνις Γεωργιάδης, είχε προτίμηση να επιτίθεται στην ΑΝΤΑΡΣΥΑ: «Να βγει να πείτε ποιοι είναι αυτοί που κρύβονται πίσω από μεγαλόσχημους τίτλους, “Ανταρσίες” και δεν ξέρω εγώ τι άλλο», είχε δηλώσει η Ντόρα όταν γραφεία δεξιών βουλευτών των Χανίων δέχτηκαν επίθεση. Το ΠΑΣΟΚ, επειδή βρισκόταν στην κυβέρνηση και λόγω του ότι αισθανόταν την ανάσα της Αριστεράς πιο

καυτή πάνω του, είχε αποδεχθεί αυτές τις παραινέσεις πρώτο. Ο Πάγκαλος ηγήθηκε της ιδεολογικής πρωτοβουλίας λέγοντας από το 2009 για το ΚΚΕ: “έχουμε ένα εξοφρενικό κόμμα στην Ελλάδα, που ψηφίζει ακόμα ο κόσμος”, κάνοντας λόγο για κόμματα εκτός κοινοβουλευτικού τόξου που θέλουν την κατάλυση της Δημοκρατίας. Σήμερα φτάνει να χρεώνει τους νεκρούς της Μαργίν στην Αριστερά: «Με ενοχλεί η ανομία, οι βίαιες πράξεις οπαδών καθοδηγούμενων από αυτούς τους δύο πολιτικούς σχηματισμούς, οι οποίοι απαγορεύουν την άσκηση συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων συμπολιτών τους, καταστρέφουν και πυρπολούν περιουσίες και σε μερικές περιπτώσεις, όπως εκείνη της Μαργίν, οδηγούν σε αποτροπιαίο θάνατο αθώους εργαζομένους».³

Τη σκύλευση των νεκρών της Μαργίν είχε επιλέξει και ο Λοβέρδος: «στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης η ζωή έχει αξία μόνο άμα είσαι αριστερός. Αν δεν είσαι σε πεθαίνουν σε 15 μέρες... ό,τι έγινε στην Ελλάδα κατά την διάρκεια του εμφυλίου αντιστάθηκε μετά την μεταπολίτευση».⁴ Είχαν προηγηθεί οι αναφορές υπουργών του ΠΑΣΟΚ σε «φαινόμενα τύπου “Καρφίτσας”» συγκρίνοντας τις διαδηλώσεις κατά στελεχών της κυβέρνησης σε διάφορες γειτονιές με τους παρακρατικούς της δεκαετίας του ’60.

Ο ίδιος ο Πάγκαλος σε μια πρόσφατη συνέντευξή του, άθελά του παραδέχεται πως τα πράγματα είναι μάλλον ανάποδα: “Θριαμβολογούν οι επικεφαλής των τριών κομμουνιστικής προέλευσης κομμάτων για την αύξηση της πολιτικής τους επιρροής. Λίγο πιο πάνω από το 10% ο καθένας, 30% όλοι μαζί! Τέτοιο θαύμα

είχαμε να το δούμε από το 1958”⁵

Αυτό που τους φοβίζει είναι ότι η Αριστερά όντως αναδεικνύεται σε αντίπαλο πολιτικό δέος και στο κίνημα αλλά και καταγράφοντας δημοσκοπικά τα μεγαλύτερα ποσοστά από το 1958. Και ξέρουν ότι οι “καρφίτσες”, οι δολοφονίες Λαμπράκη και Πέτρουλα, η βία και η νοθεία ήταν η μέθοδος που είχαν χρησιμοποιήσει τότε για να ανακόψουν εκείνο το ρεύμα, καταφεύγοντας τελικά στα τανκς των συνταγματαρχών.

Η άρχουσα τάξη στην Ελλάδα φοβάται το κίνημα, αλλά φοβάται και την ύπαρξη της Αριστεράς σε όλες τις εκφράσεις της. Γιατί ξέρει πως δεν υπάρχει κανενός είδους αυτοματισμός για το πού οδηγεί πολιτικά το ξέσπασμα της κρίσης. Δεν αληθεύει η μηχανιστική συνεπαγωγή “κρίση σημαίνει επανάσταση”, ούτε το αντίθετό της “κρίση σημαίνει φόβος και υποταγή”. Όπως παρατηρούσε ο Τρότσκι γράφοντας στη δεκαετία του ’20: “τα πολιτικά αποτελέσματα μιας κρίσης καθορίζονται από τη συνολική πολιτική κατάσταση και από εκείνα τα γεγονότα που προηγήθηκαν αλλά και συνοδεύουν την κρίση. Ιδίως από τις μάχες, τις επιτυχίες ή τις αποτυχίες της εργατικής τάξης πριν από την κρίση. Κάτω από ένα σύνολο προϋποθέσεων, η κρίση μπορεί να δώσει μια μεγαλειώδη ώθηση στην επαναστατική δραστηριότητα των εργαζόμενων μαζών. Κάτω από ένα διαφορετικό σύνολο προϋποθέσεων μπορεί να παραλύσει ολοσχερώς την επίθεση του προλεταριάτου”.⁶

Είναι σημαντικό κρατούμενο ότι στην Ελλάδα υπάρχει δυνατή αριστερά. Μια σύγκριση με τις χώρες της Βαλτικής ή την Ουγγαρία φτάνει από μόνη της για να δείξει τι διαφορά κάνει η ύπαρξη ή η ανυπαρξία μιας Αριστεράς που μπορεί

Λοβέρδος όπως Βουληγαράκης: "Αμα δεν είσαι αριστερός..."

να γίνει πολιτική έκφραση απέναντι στην επίθεση της λιτότητας. Στην Ουγγαρία οι φασίστες ηγεμόνευσαν στην αντιπολίτευση όλα τα προηγούμενα χρόνια, με αποτέλεσμα σήμερα η κρίση να μεταπορίζει το πολιτικό σκηνικό προς τα δεξιά, με την δεξιά να ελέγχει όχι μόνο την κυβέρνηση αλλά και το 93% των εδρών στα τοπικά συμβούλια, με ένα πρόγραμμα αλτρωτισμού, περιορισμού των δικαιωμάτων και ρατσισμού κατά των Ρομά.⁷ Ακόμα νωρίτερα, η έλλειψη μιας πολιτικής Αριστεράς καθόρισε πως οι μεταβάσεις του '89-'91 στην Ανατολική Ευρώπη μπήκαν στο καλούπι της στροφής στην ελεύθερη αγορά, παρότι κινητήρια δύναμη ήταν οι αγώνες του κόσμου που πάλευε ενάντια στις συνέπειες της κρίσης. Οι φιλελεύθεροι βρίσκονταν μόνοι τους στην πολιτική αρένα και κατάφεραν να δώσουν σχήμα στην επαναστατική έκρηξη.

Ας σκεφτούμε τι συμβαίνει στην Ιταλία σήμερα, με την Αριστερά να έχει πεταχτεί έξω από το Κοινοβούλιο. Ο κόσμος που βλέπει τις ειδήσεις στην ιταλική τηλεόραση δεν ακούει καμιά φωνή ενάντια στην κυβέρνηση Μόντι και ενάντια στη λιτότητα, παρά μόνο από την άκρα δεξιά. Οι φοιτητές και οι εργάτες δίνουν μάχες στους χώρους και στους δρόμους, αλλά αυτή τους η δράση μοιάζει όχι απλά να αποκλείεται από τα ΜΜΕ αλλά να μην μπορεί να μετατραπεί σε πολιτικό γεγονός. Ακόμα και σε συνθήκες που το κίνημα παλεύει, η έλλειψη της Αριστεράς από το κεντρικό πολιτικό σκηνικό έχει τεράστιο κόστος.

Είναι πολύ επιφανειακές οι απόψεις των αυτόνομων που αντιπαραθέτουν εν

γένει το κίνημα με την πολιτική οργάνωση, περιγράφοντας μια εικόνα όπου τα κινήματα είναι μαχητικά και η Αριστερά είναι συντηρητική μπαινώντας εμπόδιο στην εκρηκτικότητά τους. Ξεχνάνε ότι στον καπιταλισμό "οι κυρίαρχες ιδέες είναι οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης". Μετά από κάθε έφοδο του κινήματος, στις περιόδους υποχώρησης ή σταθερότητας, το σύστημα αφενός προχωράει σε ιδεολογική αντεπίθεση και αφετέρου η ίδια η επιστροφή στην "ομαλότητα" ξεθωριάζει τις αλήθειες που την ώρα της μάχης φαίνονται καθαρά. Αυτοί που πήραν μέρος στο κίνημα δεν έχουν βγάλει όλοι τα ίδια συμπεράσματα και δεν αποδεικνύονται όλοι εξίσου δυνατοί να αντισταθούν στην ιδεολογική πίεση.

Η μνήμη της τάξης

Αν δεν υπάρξει πολιτική οργάνωση που να διασώσει και να υπερασπίσει, έστω και με μετρεμένο τρόπο, τις μνήμες των προηγούμενων συγκρούσεων, υπάρχει ο κίνδυνος κάθε νέα μάχη να μοιάζει πρωτοφανής. Κάθε νέα φουρνιά αγωνιστών θα πρέπει να απαντάει τα ίδια και τα ίδια ερωτήματα. Τα κόμματα της αριστεράς διαμορφώνουν μια γέφυρα μέσα στο χρόνο, μεταφέροντας την εμπειρία του παρελθόντος στο παρόν. Ταυτόχρονα είναι ένα έτοιμο εργαλείο με το οποίο κάθε νέος αγώνας που ξεσπάει εντάσσεται στη συνολική εξέλιξη των πραγμάτων, με μια λέξη πολιτικοποιείται. Στη θέση των διάσπαρτων κινήματων, αναπτύσσεται η αίσθηση του ενός και ενιαίου κινήματος.

Όταν υπάρχει τέτοια πολιτικοποίηση

και συνολίκευση, το εργατικό κίνημα γίνεται παράδειγμα για ευρύτερα στρώματα της κοινωνίας που θέλουν να παλέψουν. Η αδυναμία της οργανωμένης πολιτικής Αριστεράς στις ΗΠΑ δίνει μια αίσθηση των συνεπειών και στις δύο κατευθύνσεις. Αφενός ο αυθόρμητος αντι-καπιταλισμός έχει τουλάχιστον τέσσερα κύματα μαζικών κινητοποιήσεων την τελευταία δεκαετία: Σιάτλ, αντιπολεμικό, κίνημα ενάντια στους ελέγχους της μετανάστευσης, κίνημα Occupy. Αλλά σε κάθε ένα από αυτά τα κύματα τα ερωτήματα της οργάνωσης, του προσανατολισμού, των προτεραιοτήτων και της τακτικής και στρατηγικής αναγκαστικά ξεκινούσαν από το άλφα.

Αφετέρου, το εργατικό κίνημα, με το μεγάλο του ειδικό βάρος, έδωσε τεράστια δύναμη στις περιπτώσεις που συνδέθηκε, παραμένοντας όμως ένα κίνημα δίπλα στα υπόλοιπα. Η έκρηξη του Ουϊσκόνσιν, η οργάνωση γενικής απεργίας στο Όκλαντ είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα που φωνάζουν για την ανάγκη πολιτικής έκφρασης των κινήματων σε ανώτερο επίπεδο. Προς το παρόν, ο Ομπάμα και οι Δημοκρατικοί θα συνεχίσουν να εισπράττουν χωρίς κόπο τις ψήφους όλων των μαχητών στις ΗΠΑ.

Η κατάσταση με την οποία μπαίνει συνεπώς η Αριστερά σε μια περίοδο κρίσης είναι συγκεντρωμένη έκφραση αυτών των προηγούμενων μαχών και συνολικεύσεων που έχει κάνει το εργατικό κίνημα. Δυνατή αριστερά εκφράζει μια περίοδο που το εργατικό κίνημα συσσωρεύσει αποτοποίηση και εμπειρία. Αυτό δεν σημαίνει πως η Αριστερά παράγεται από το κίνημα σαν φυσικό προϊόν. Οι απαντήσεις που δίνει η ήδη υπάρχουσα ηγεσία της Αριστερά στα διλήμματα που ανοίγει η πραγματικότητα, ανάλογα με τις ιδέες που κουβαλάει από το παρελθόν, μπορεί να τη διαλύσουν ή να την απογειώσουν. Η κοινοβουλευτική Αριστερά, η Αριστερά που έχει βασικό προσανατολισμό της την παρέμβαση στο επίσημο πολιτικό σκηνικό και στους θεσμούς, δεν είναι απλώς φορέας των προηγούμενων εμπειριών του εργατικού κινήματος, αλλά λειτουργεί ταυτόχρονα και αντίστροφα ως ιμάντας μετάδοσης των ιδεών του συστήματος μέσα στο κίνημα. Ο σεβασμός στη νομιμότητα, στη "δημοκρατία" και στην καπιταλιστική ιδιοκτησία λειτουργεί ως μόνιμη πίεση πάνω στην κοινοβουλευτική Αριστερά που με τη σειρά της σπρώχνει σε προσαρμογές το κίνημα. Η αστική τάξη μπο-

Ευτυχώς, η Αριστερά δεν ακοιούθησε τις συμβουλές του Κύρκου.

ρεί να έχει αντίπαλο την αριστερά, μπορεί όμως στην ανάγκη να την χρησιμοποιήσει και σαν σύμμαχο.

Το 1989 είναι το κορυφαίο αρνητικό παράδειγμα στην Ελλάδα. Η Αριστερά επέλεξε να συμμετάσχει στην “κάθαρση” ενός πολιτικού σκηνικού που βυθιζόταν στα σκάνδαλα, συμμετέχοντας σε συγκυβέρνηση μαζί με τη ΝΔ και στη συνέχεια μαζί με ΝΔ και ΠΑΣΟΚ. Στις εκλογές του 1993 πήρε τα χειρότερα ποσοστά στην ιστορία της, με το Συνασπισμό να μένει εκτός Βουλής και το ΚΚΕ στο 4,5%.

Ωστόσο, η πολιτική πορεία της Ελλάδας από τη δεκαετία του '90 ως σήμερα όμως, έχει καταγράψει το 1989 ως εξαίρεση και όχι ως κανόνα. Η Αριστερά μπορεί να είχε δισταγμούς, να έκανε λάθη και βήματα πίσω, όμως παρέμεινε διαρκώς από τη σωστή μεριά του οδοφράγματος. 20 χρόνια τώρα, δεχόταν την πίεση ότι είναι δογματική, ότι έλεγε μόνο “Όχι”, ότι καταστροφολογούσε, ότι υποτιμούσε τις επιτυχίες της ελληνικής οικονομίας. Και τώρα, έρχεται η κρίση για να δικαιώσει την τοποθέτηση της Αριστεράς σε πολύ ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού. Δικαιώνεται για τα χρόνια που έλεγε ότι οι ιδιωτικοποιήσεις θα φέρουν καινούργια μονοπώλια και φτώχεια, κι όχι ανταγωνισμό και χαμηλές τιμές.

Δικαιώνεται για όταν έλεγε πως τα Χρηματιστήρια είναι φούσκες και τα ασφαλιστικά ταμεία πρέπει να μείνουν μακριά. Για την υπεράσπιση των εργασιακών σχέσεων απέναντι στη θεωρία της ελαστικοποίησης που θα έφερνε ανάπτυξη. Όσο πιο πολλά “Όχι” είπε, τό-

σο περισσότερο δικαιώνεται. Δικαιώνεται ταυτόχρονα γιατί έμεινε έξω από τις μοιρασιές του πλούτου και της εξουσίας. Θα ήθελαν πάρα πολύ να είναι η Αριστερά μπλεγμένη σε σκάνδαλα, να έχει εισπράξει χορηγίες από τη Ζίμενς, οι βουλευτές της να έχουν καταθέσεις στην Ελβετία, και οι συνδικαλιστές της να έχουν κλέψει ασφαλιστικά ταμεία ή για παράδειγμα να έχει στελέχη της να διοικούν οργανισμούς, Δήμους ή Περιφέρειες και να υλοποιούν περιρποές και απολύσεις. Όμως αυτά είναι προνόμια του Κούβελου, του Μητσόσκη, της Νταλάρα, του Ραγκούση, του Ψωμιάδη και των ομοίων τους. Γι’ αυτό όλοι τους έχουν σκυλιάσει με την Αριστερά που “δεν λερώνει τα χέρια της”. Γιατί τη στιγμή της μεγαλύτερης πολιτικής κρίσης από τη Μεταπολίτευση, η Αριστερά δεν παρασύρεται προς τα κάτω σαν κομμάτι του σκηνικού, αλλά αναδεικνύεται σαν εναλλακτική.

Αριστερή πορεία

Στην Ελλάδα, η Αριστερά μετά το '89 ακολούθησε μια πορεία, σπασμοδική και αργή, αλλά προς τα αριστερά. Στο ΣΥΝ, από τη Δαμιανάκη που έφυγε για το ΠΑΣΟΚ, και τον Κωνσταντόπουλο που αργότερα αναζήτησε καριέρα στον Παναθηναϊκό δίπλα στον Βαρδινογιάννη, φτάσαμε στον Αλαβάνο και στον Τσίπρα που πήρε την προεδρία κόντρα στον Κουβέλη. Το ΚΚΕ αντίστοιχα, αναγκάστηκε να βάλει στην άκρη τα “αντιιμπεριαλιστικά, αντιμονοπωλιακά, δημοκρατικά μέτωπα” και να αναφέρεται κεντρικά στο ρόλο του εργατικού κι-

νήματος. Και τα δύο κόμματα, παρόλο που δεν έχουν δώσει εξηγήσεις, δηλώνουν πως ήταν λάθος η συμμετοχή τους στην συγκυβέρνηση του '89.

Χρειάζεται μια ερμηνεία γιατί στην Ελλάδα η Αριστερά άντεξε και δεν συνθλιφτηκε. Υπάρχουν δύο λόγοι. Αφενός, το εργατικό κίνημα δεν άφησε την Αριστερά να συνθλιφτεί. Το γεγονός ότι οι απεργίες και οι αγώνες δεν σταμάτησαν ποτέ, οδήγησε σε μια διαρκή τροφοδότηση της κοινωνίας με ριζοσπαστικοποίηση. Ο κόσμος που ψήφισε ΠΑΣΟΚ το 1993 συγκρούστηκε από πολύ νωρίς με την κυβέρνησή του, χρησιμοποιώντας την Αριστερά μέσα και έξω από τα συνδικάτα ως πολιτικό και οργανωτικό στήριγμα. Από το Σκαρामαγκά επί Παπανδρέου μέχρι τη μεγάλη σύγκρουση με την κυβέρνηση Σημίτη αλλά και στο μεσοδιάστημα της κυβέρνησης Καραμανλή, η κύρια πίεση που έβαζε η εργατική τάξη πάνω στην Αριστερά ήταν να βοηθήσει στην αντίσταση και αυτή η πίεση ανάγκασε τα κόμματα της Αριστεράς να προσαρμοστούν. Μέσα σε αυτή την πορεία, η πολιτική και ιδεολογική ριζοσπαστικοποίηση έπαιξε σημαντικό ρόλο. Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ δεν ξεπουλήθηκε μόνο στους τραπέζιτες. Υποστήριξε τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία και στο Ιράκ, πρόδωσε τον Οτσαλάν και στη θέση των Παλαιστίνιων, έκανε προνομιακό συνομιλητή της το Ισραήλ. Μέσα στα ίδια χρόνια, γεννήθηκαν κινήματα αντιπολεμικά, αντιρατσιστικά, αντιιμπεριαλιστικά που ακόμα και όταν η Αριστερά τα υποτιμούσε ή τα φοβόταν, μόνο προς τα εκεί είχαν να κοιτάξουν.

Τα κινήματα και ο αντικαπιταλισμός στο δρόμο δεν θα ήταν από μόνος του αρκετός. Και στην Ιταλία υπήρχε και υπάρχουν αντικαπιταλιστικά δίκτυα με ισχυρές βάσεις στους χώρους και στα Πανεπιστήμια. Όμως το γεγονός ότι υποτίμησαν την κεντρική πολιτική, όταν η Κομμουνιστική Επανάδρση έφτασε να μπει στην κυβέρνηση Πρόντι, να υποστηρίξει πολιτικές λιτότητας και να προδώσει το κίνημα της Γένοβας, οι αντικαπιταλιστές βρέθηκαν ανέφαλοι και αδύναμοι να δείξουν σε εθνικό επίπεδο ότι υπάρχει άλλος δρόμος.

Έτσι, ο δεύτερος λόγος για την αντοχή της Αριστεράς στην Ελλάδα είναι ότι είχε επιβιώσει μέσα στις δεκαετίες του '80 και του '90 η Αριστερά της Αριστεράς, είτε με ανένταχτους αγωνιστές στα Πανεπιστήμια και στους χώρους δουλειάς, αλλά και με τη μορφή των οργανο-

ΣΥΡΙΖΑ, ΚΚΕ, ΑΝΤΑΡΣΥΑ: οι πρωτοβουλίες του αντικαπιταλισμού επηρεάζουν όλη την Αριστερά.

μένων δυνάμεων της επαναστατικής Αριστεράς. Το γεγονός ότι είχαμε διαρκώς τρεις πόλους της Αριστεράς – το ΚΚΕ, το ΣΥΝ/ΣΥΡΙΖΑ και την επαναστατική Αριστερά – δημιουργούσε διαρκώς έναν ανταγωνισμό προς τα Αριστερά, που δεν επέτρεπε να γίνουν ανεξόδα δεξιές προδοσίες. Δεν υπάρχει άλλος λόγος που ο ΣΥΝ δεν έγινε αριστερό αξεσουάρ του ΠΑΣΟΚ, έχει να κάνει με το ότι έβλεπε πάντα δυνάμεις στα Αριστερά του που δεν μπορούσε να τους αφήσει ελεύθερο το πεδίο. Αντίστοιχα, το ΚΚΕ αναγκάστηκε να μπει μέσα σε κύματα καταλήψεων στα Πανεπιστήμια, επειδή υπήρχε η αντικαπιταλιστική Αριστερά που έπαιρνε πρωτοβουλίες και το έσερνε προς τα Αριστερά. Αντίθετα λοιπόν με τις εύκολες εκκλήσεις για “ενότητα της Αριστεράς”, σε μεγάλο βαθμό η “διάσπαση” της Αριστεράς ήταν αυτή που την κράτησε όρθια μέσα στις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η ενότητα στη δράση επιβλήθηκε επειδή η αντικαπιταλιστική Αριστερά είχε την οργανωτική ανεξαρτησία της.

Θα μπορούσε κανείς να προσθέσει και ένα τρίτο λόγο. Η ίδια η άρχουσα τάξη φοβήθηκε την Αριστερά και την άφησε εκτός πολιτικού παιχνιδιού. Όμως, αυτό δεν ήταν ανεξάρτητο από τη δύναμη του κινήματος και από τη δύναμη της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς. Με το ίδιο τρόπο που η εξήγηση γιατί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το Κομμουνιστικό Κόμμα Ιταλίας προσκλήθηκε να πάρει μέρος στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας ενώ στην Ελλάδα πετάχτηκε

απ'έξω, δεν βρίσκεται σε κάποια υποτιθέμενη διαφορά μεταξύ των δύο κομμάτων, αλλά στο ότι στην Ελλάδα ο Δεκέμβρης του '44 είχε τρομάξει τόσο πολύ την άρχουσα τάξη ώστε να θέλει να τσακίσει την Αριστερά.

Δεξιές πιέσεις

Όλα αυτά δεν ήταν προδιαγεγραμμένα. Ας θυμηθούμε μόνο πρόσφατα, τις αρχές του 2010 τις τεράστιες πιέσεις πάνω στην Αριστερά. Ο Παύλος Τσίμης καλούσε την Αριστερά από τις στήλες των Νέων να θυμηθεί την πολιτική “αριστερής λιτότητας” που είχε υποστηρίξει ο Μπερλινγκουέρ τη δεκαετία του '70, καλώντας ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ να στηρίξουν τα επερχόμενα Μνημόνια.⁸ Ο Λεωνίδας Κύρκος οργάνωνε ένα σιχαμερό τραπέζωμα στο οποίο καλούσε τον Σαμαρά, τον Παπανδρέου, τον Παπούλια, επιχειρηματίες και εκδότες καταγγέλλοντας τους “τάχατες επαναστάτες που αντιμάχονται την έννοια του συμβιβασμού και πυροδοτούν επικίνδυνες εκρήξεις, όπως τα Δεκεμβριανά 2, ή παίζουν τον ρόλο των αδιάλλαχτων ασυμβίβαστων κηρύχνοντας τον θειτικό ρόλο του φόβου” και λέγοντας ότι “πρέπει όλοι να αποδεχτούμε τις επιβαλλόμενες θυσίες μέσα σ' ένα σχέδιο που θα καταμερίζει τα βάρη”. Σε εκείνη την κοινωνική εκδήλωση, ένας από τους διαλεχτούς καλεσμένους του Κύρκου ήταν ο Λαυρέντης Λαυρεντιάδης, ο οποίος σήμερα διώκεται με την κατηγορία της απάτης. Η άρχουσα τάξη θα ήθελε πάρα πολύ η Αριστερά να έχει ακολουθήσει τις συμβου-

λές του Κύρκου και να έχει σφίξει τα χέρια του Λαυρεντιάδη, για να μην μπορεί να βρίσκεται δίπλα στις σφιγμένες γροθιές των εργατών και εργατριών της Alaris και των άλλων χρεοκοπημένων επιχειρήσεων του Λαυρεντιάδη.

Η Δημοκρατική Αριστερά του Κουβέλη ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2010 ακριβώς με βάση αυτές τις εκκλήσεις του Τσίμα και του Κύρκου. Το γεγονός ότι ακόμα και αυτό το κόμμα έχει επιλέξει να ψηφίσει ενάντια στα Μνημόνια και ενάντια στην συγκυβέρνηση, είναι απόδειξη της ισχύρης έλξης προς τα Αριστερά που επιβάλλει το κίνημα, και όχι ότι τα στελέχη του Κουβέλη δεν είναι πρόθυμα.

Ίσα ίσα, η προώθηση του Κουβέλη μέσα από τις δημοσκοπήσεις και τα ΜΜΕ επιβεβαιώνουν ότι η άρχουσα τάξη συνεχίζει να προσπαθεί να αξιοποιήσει ένα τμήμα της Αριστεράς για να σταθεροποιήσει το πολιτικό σύστημα. Διάφορες παρόμοιες τακτικές έχει χρησιμοποιήσει η άρχουσα τάξη τα τελευταία χρόνια. Το Δεκέμβρη του 2008 η Παπαρήγα έπαιρνε τα συγχαρητήρια του Καραμανλή όταν το ΚΚΕ ακύρωνε την απεργιακή πορεία προς τη Βουλή λίγες μέρες μετά τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου. Τότε ο ΣΥΡΙΖΑ γινόταν ο εύκολος στόχος γιατί “χάιδευε τα αφτιά των κουνκουλοφόρων”, οι δημοσκόποι ανέλαβαν να ρίξουν απότομα τα ποσοστά του. Είχε προηγηθεί μια χρονιά που ο ΣΥΡΙΖΑ ήταν το “δημοσκοπικό φαινόμενο”. Στην περίοδο των περσινών διαδηλώσεων στο Σύνταγμα, οι ρόλοι αντιστράφηκαν με τα ΜΜΕ να επιτί-

θενται στο ΚΚΕ που επιμένει στις “καταστροφικές για τη χώρα” απεργίες και δεν παραδειγματίζεται από την Αριστερά που σέβεται το απολιτικό περιεχόμενο των “Αγανακτισμένων”. Σε κάθε περίπτωση, η άρχουσα τάξη επιλέγει να πιέσει ένα κομμάτι της Αριστεράς, κάποιες φορές προμοδώντας ένα άλλο, επειδή γνωρίζει πως αριστερά του ΚΚΕ και του ΣΥΡΙΖΑ, υπάρχει η ΑΝΤΑΡΣΥΑ και ένα ευρύτερο αντικαπιταλιστικό δυναμικό και αν το ΚΚΕ και ο ΣΥΡΙΖΑ δεν πειθαρχήσουν, είναι σίγουρο ότι οι αντικαπιταλιστές δεν θα πειθαρχήσουν δύο φορές. Κάθε φορά που η Αριστερά άντεχε, το αποτέλεσμα γύριζε σε βάρος των από πάνω. Ο Βενιζέλος αναγκάστηκε να είναι αυτός που μπλοκάρισε την κατάργηση του άρθρου 16 για τα δημόσια Πανεπιστήμια, ως αποτέλεσμα του κινήματος των καταλήψεων. Η προεκλογική εκστρατεία του ΓΑΠ με το περίφημο “λεφτά υπάρχουν” δεν ήταν απλά πολιτικαντισμός. Ήταν αποτέλεσμα της πίεσης από τα Αριστερά και μοναδικός τρόπος με τον οποίο το ΠΑΣΟΚ μπορούσε να ξαναπάρει τον πολιτικό έλεγχο, ένας τρόπος όμως που κόστισε πάρα πολύ στη σταθερότητα του ελληνικού καπιταλισμού τους επόμενους μήνες.

Έχουμε μπροστά μας κι άλλες πιέσεις πάνω στην Αριστερά, που θα γίνουν ακόμα πιο αφόρητες. Ο εκβιασμός της χρεοκοπίας δεν πέρασε μετά το PSI, ο εκβιασμός για την έξοδο από το ευρώ θα συνεχίσει, και σίγουρα στις στιγμές αστάθειας που έχουμε μπροστά μας, το φόβητρο της ακυβερνησίας και της ατα-

ξίας θα επιστρατευτεί για να αναγκάσει την Αριστερά να πει “ναι” και να προσπαθήσει να συμμαζέψει το κίνημα.

Κίνημα και πρωτοβουλίες

Είναι σημαντικό το κρατούμενο ότι τα πραγματικά βήματα του κινήματος μαζί με την ανεξαρτησία της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς και τις πρωτοβουλίες της ΑΝΤΑΡΣΥΑ ήταν αυτά που κατάφεραν να κρατήσουν όρθια την Αριστερά μέχρι σήμερα και έτσι θα συνεχίσουμε. Η τακτική του ενιαίου μετώπου αποτελεί οδηγό για το πώς μπορούμε ταυτόχρονα να κρατάμε αυτή την πολύτιμη ανεξαρτησία, αλλά η ανεξαρτησία να γίνεται όπλο για την μεγαλύτερη ενότητα στη δράση. Τα ποσοστά του ΠΑΣΟΚ καταρρέουν στις δημοσκοπήσεις και ξέρουμε πως αυτή η κατάρρευση έχει κοινωνικό βάθος. Τα αποτελέσματα της ΠΑΣΚΕ στα συνδικάτα δείχνουν ότι για πρώτη φορά τα πιο οργανωμένα κομμάτια της εργατικής βάσης του ΠΑΣΟΚ έχουν προχωρήσει σε πολιτική ρήξη. Η τελευταία έρευνα της GPO, το ΠΑΣΟΚ κατατάσσεται κατά 36,1% ως δεξιό-κεντροδεξιό, 10,6% ακροδεξιό (!), 10,4% κεντρώο και μόλις 11,5% κεντροαριστερό. Υπάρχουν φωνές στην Αριστερά που θεωρούν αυτή τη δεξιά μετατόπιση ως ευκαιρία να μεταποπιστεί και η Αριστερά προς το κέντρο για να καλύψει τη βάση του ΠΑΣΟΚ που το εγκαταλείπει. Πρόκειται για αντιμετώπιση στατική που αντιλαμβάνεται την πολιτική κρίση μόνο σαν ανακάτεμα της εκλογικής πελατείας.

Στην πραγματικότητα βρισκόμαστε

μπροστά σε μια μοναδική ιστορικά ευκαιρία να δημιουργηθεί ένα εναλλακτικό παράδειγμα από αυτό που ακολούθησε την κρίση της Σοσιαλδημοκρατίας μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τότε η Σοσιαλδημοκρατία, όχι μόνο στήριξε τον πόλεμο, αλλά έφτασε να στηρίξει τα Freikorps, να δολοφονήσει τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και τον Καρλ Λήμπκνεχτ και να οδηγήσει τη γερμανική επανάσταση στην ήττα. Όμως η απειρία και η αδυναμία της Αριστεράς άφησε αυτή τη μεταβατική περίοδο να γυρίσει προς τα πίσω και η Σοσιαλδημοκρατία κατάφερε να ξανασυνειρνώσει την εργατική τάξη γύρω της. Η αντικαπιταλιστική αριστερά πρέπει να δώσει τις δυνάμεις της ώστε η σημερινή κρίση της σοσιαλδημοκρατίας να φτάσει μέχρι το λογικό της αποτέλεσμα. Το ιδεολογικό και πολιτικό άλμα που έχει κάνει ήδη η εργατική τάξη να γίνει και οργανωτικό πέρασμα στη πλευρά της αντικαπιταλιστικής πάλης. ■

1. “Τα δύο αστικά κόμματα και η Αριστερά”, του Αλεξή Παπαχέλα, *Καθημερινή*, 7 Μάρτη 2012.
2. Το πρόσχημα της συναίνεσης και τα κακά του Μπίσμαρκ, *Καθημερινή*, 25 Μάη 2010.
3. *Βήμα της Κυριακής*, 3/3/2012.
4. Ομιλία στη Βουλή, 7 Σεπτέμβρη 2011.
5. *Καθημερινή*, 2/2/2012.
6. “Flood tide”, *The First Five Years of the Communist International*, τόμος 2, εκδόσεις Pathfinder, σ. 76.
7. GM Tamas, “The Hungarian Disaster”, *Transform*, τεύχος 8 (2011), <http://www.transform-network.net/en/journal/people/article/the-hungarian-disaster.html>
8. Έχει ενδιαφέρον ότι το συγκεκριμένο κείμενο του Τσίμα, μπορεί να το βρει κανείς ακόμα αναρτημένο σε ιστοσελίδα της Δημοκρατικής Αριστεράς: <http://tinyurl.com/7y9v26q>

Η αντίσταση στη φασιστική απειλή

Τι προγραμματίζει το κίνημα για τις 17 Μάρτη;

Το κίνημα κλιμακώνει την δράση με αντιναζιστικές διαδηλώσεις και άλλες κινητοποιήσεις σε αρκετές πόλεις σε όλη την Ελλάδα, όπως στην Θεσσαλονίκη, τα Γιάννενα, την Πάτρα, τα Χανιά, το Ρέθυμνο, το Ηράκλειο, την Αλεξανδρούπολη.

Στην Αθήνα η διαδήλωση ξεκινάει από τα Προπύλαια και καταλήγει στην Πλατεία του Αγίου Παντελεήμονα με συναυλία και θεατρικά δρώμενα.*

Πριν ένα μήνα πάνω από εκατό Ανθρωποι των Γραμμάτων και των Τεχνών είχαν υπογράψει έκκληση κατά της συμμετοχής του ΛΑ.Ο.Σ στη συγκρότηση του μαύρου μετώπου και αυτοί ετοιμάζονται να κατέβουν στη διαδήλωση.

Στο πόδι για συμμετοχή βρίσκονται οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί. Η ΕΛΜΕ Καλλιθέας-Μοσχάτου-Ν.Σμύρνης έχει πάρει απόφαση για την συγκρότηση «Πρωτοβουλίας ενάντια στο φασισμό και τη ρατσιστική βία». Γίνονται συνελεύσεις, «αντιμαθήματα» ενημέρωσης, αλλά και δράσεις στη γειτονιά. Η Γ' ΕΛΜΕ πήρε απόφαση για συμμετοχή με ψήφους συνδικαλιστών τόσο του ΣΥΝ όσο και του ΚΚΕ και σε συντονισμό όλων των ΕΛΜΕ του κέντρου της Αθήνας ετοιμάζονται να κατέβουν με κοινό πανό. Σε όλη την Ελλάδα θα γίνει ενημέρωση και κάλεσμα σε εκατοντάδες σχολεία.

Οι φοιτητικοί χώροι επίσης ετοιμάζονται. Στις σχολές του κέντρου της Αθήνας, τη Νομική ο ρατσιστικός πόλεμος του Καμίνη και της ΕΛΑΣ έφερε τους φοιτητές να παλεύουν για την υπεράσπιση του ασύλου μαζί με την υπεράσπιση των μεταναστών.

Ήδη, μια σειρά από συνδικάτα δηλώνουν τη συμμετοχή τους σε όλη την Ελλάδα, όπως η ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, η ΔΟΕ, το σωματείο Εργαζόμενων ΙΝΤΡΑΚΟΜ, σωματεία εργαζόμενων δήμων, νοσοκομείων κ.α.

Οι μετανάστες με τις δικές τους οργανώσεις, την Ένωση Μεταναστών Εργατών, την Πακιστανική Κοινότητα Ελλάδος, τον Πολιτιστικό Σύλλογο Μπαγκλαντές, την αραβική κοινότητα, την Επιτροπή Ιρανών Προσφύγων, την Επιτροπή Αφγανών Προσφύγων στην Ελλάδα κάνουν τις συνελεύσεις τους, μοιράζουν τα κείμενα στις δικές τους γλώσσες και

Συνέντευξη με τον **Πέτρο Κωνσταντίνου**, δημοτικό σύμβουλο Αθήνας και συντονιστή της ΚΕΕΡΦΑ.

Αντιφασιστικό συλλαλητήριο στον Πειραιά, 10 Μάρτη 2012.

μας καλούν σε κοινή δράση μετά τις μαζικές παρουσίες που είχαν σε όλες τις Γενικές Απεργίες και τα συλλαλητήρια.

Γιατί έχει σημασία να διαδηλώσουμε ενάντια στη Χρυσή Αυγή;

Η Χρυσή Αυγή δεν είναι άλλο ένα κόμμα, είναι μια συμμορία. Ο ναζισμός δεν είναι άλλη μία «άποψη», είναι έγκλημα.

Οι νεοναζί της Χρυσής Αυγής, σε συνεργασία με φασίστες του ΛΑ.Ο.Σ και με τη κάλυψη της Αστυνομίας, επιχειρούν να μετατρέψουν την παρουσία τους στην περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα σε ορμητήριο για εκκαθάριση των μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας και να επεκτείνουν τα πογκρόμ και σε άλλες περιοχές. Στην Πλατεία Αττικής καθημερινά συγκεντρώνουν μία ομάδα φασιστοειδών τα οποία περιπολούν με ρόπαλα και μηχανάκια μαχαιρώνοντας και ανοίγοντας κεφάλια μεταναστών, ιδιαίτερα Ασιατών και Αφρικανών. Σε πρόσφατο πογκρόμ με μαχαιρώματα Αφγα-

νών προσφύγων τα οποία κατήγγειλε η Έγχαρη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες συνελήφθη η Θ. Σκορδέλη, μία εκ των αρχηγών των νεοναζι. «Τις καταραζίδες τις εξοντώνουμε», είχε πει στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας. Πέρυσι, μπήκε στη φυλακή ως εκτελεστής συμβολαίων θανάτου ο υποψήφιος περιφερειάρχης Αιτωλοακαρνανίας της Χρυσής Αυγής Χ. Ρήγας και ιδιοκτήτης του Μπάρ Πύλες στην Πλ. Αγίου Παντελεήμονα, όπου σύχναζαν οι νεοναζί και οργάνωναν τα πογκρόμ. Η συμμορία στρατολογεί τραμπούκους από τον υπόκοσμο της προστασίας των οίκων ανοχής.

Η προβολή τους από τα ΜΜΕ είναι σκανδαλώδης και μια ενδεχόμενη είσοδος τους στη Βουλή θα τους αποθρασύνει να παίζουν το ρόλο του εκτελεστή στο δρόμο, του τραμπούκου μέσα στα πανεπιστήμια και τα σχολεία και του απεργοσπάστη στους χώρους δουλειάς. Η κρίση του ΛΑ.Ο.Σ. με την μεταστέγασή των Βορίδη-Γεωργιάδη στο κόμμα του Σαμαρά που σηκώνει ψηλά τη σημαία του ρατσισμού και της υστερίας

κατά της αριστεράς ανοίγει μεγαλύτερα περιθώρια στους νεοναζί της Χρυσής Αυγής.

Χρειάζεται να είσαι πολύ στημένος κονδυλοφόρος όπως ο Γ. Παπαδόπουλος στα ΝΕΑ στις 4/2/2012 για να γράφεις άρθρα με τίτλο «Ευτυχώς που ήρθε η Χρυσή Αυγή...», ξεπλένοντας τις βρωμιές των νεοναζί, ακόμη και εγκλήματα όπως ο εμπρησμός του τζαμιού της Αγορακρίτου όπου η Πυροσβεστική έβγαλε με βρεγμένες κουβέρτες τρεις μετανάστες μέσα από τη φωτιά. Ο ανεύθυνος ρεπόρτερ δεν άκουσε, δεν είδε κανέναν να καταγγέλλει στην περιοχή τις ρατσιστικές επιθέσεις τον Μάη μετά τη δολοφονία του Μανώλη Καντάρη. Αγνόησε τους εκατοντάδες καλλιτέχνες, το ΚΕΘΕΑ Μοσαΐς, τους Γιατρούς του Κόσμου, διεθνή μέσα ενημέρωσης που καταγγέλλουν τους νεοναζί. Μια εφημερίδα που έδωσε τον διευθυντή της στο Παπαδήμο ως κυβερνητικό εκπρόσωπο της Τρόικα δίνει χώρο για τέτοιες αθλιότητες.

Η προβοκάτσια τους σε βάρος των χαλβουργών δείχνει ότι προσφέρονται για το χτύπημα των συνδικάτων. Στήριξαν τους απεργοσπάστες στο Βόλο, ενώ όταν είδαν ότι ο Μάνεσης ενεργοποιεί απεργοσπαστικό μηχανισμό στην Αθήνα έκαναν την εμφάνισή τους.

Οι νεοναζί της Χρυσής Αυγής είναι ομογάλακτοι του Χίτλερ. Τότε καταδιώκαν μέχρι εξόντωσης στα κρεματόρια και τα Νταχάου τους εβραίους, τώρα καταδιώκουν τους μουσουλμάνους. Λένε τα πιο χυδαία ψέματα για να δικαιολογήσουν τα πιο αποτρόπαια εγκλήματα.

Οι επιθέσεις της Χρυσής Αυγής δεν έχουν να ζηλέψουν τις παλιότερες της δεκαετίας του '90, όταν επιτίθονταν σε αριστερούς αγωνιστές της ΟΣΕ (ΣΕΚ), όταν έκαναν την απόπειρα δολοφονίας του φοιτητή μέλους του ΚΣ της ΕΦΕΕ Δ.Κουσουρή η όταν χάραξαν οβίαστικα στο μέτωπο μαθήτριας. Στο Περιστέρι μαχαίρωσαν έναν αγωνιστή τον περασμένο Σεπτέμβρη και χιλιάδες αντιφασίστες πλημμύρισαν τους δρόμους διαμαρτυρόμενοι. Οργανώνουν ομάδες κρούσης για «κυνήγι μεταναστών» με επιθέσεις στην Νίκαια, τον Κορυδαλλό, στους Αγίους Αναργύρους. Στον Ασπρόπυργο οργάνωσαν ένα πογκρόμ το Σεπτέμβρη κατά των Πακιστανών μεταναστών γκρεμίζοντας σπίτια με την ανοχή του Δημάρχου της πόλης. Μπήκε τέλος μετά από μια δυναμική κινητοποίηση που τους ανάγκασε να μαζευτούν από τους δρόμους.

Ο Παπουτσίας ποζάρει στο τείχος του Έβρου.

Οι νεοναζί της Χρυσής Αυγής βρίσκονται πιστοί στη γραμμή της τρομοκρατίας κατά της αριστεράς και των συνδικάτων που εγκαινίασε ο Μιχαηλιάκος με τις βομβιστικές επιθέσεις στο σινεμά ΕΛΛΗ και σε βιβλιοπωλεία στη Μεταπολίτευση.

Γι αυτό και ζητάμε να κλείσουν τα «Γραφεία» τους. Η πρόσφατη επίθεση στο Πειραιά κατά μελών του ΣΕΚ έκανε το αίτημα αυτό υπόθεση των συνδικάτων και της αριστεράς. Δεν αναγνωρίζουμε κανένα δικαίωμα συμμετοχής σε εκλογές σε μια συμμαχία που στόχος της είναι η κατάργηση της ελευθερίας και των δικαιωμάτων όλων.

Ποιές είναι οι ευθύνες της κυβέρνησης;

Το έδαφος πάνω στο οποίο επιχειρούν να αναπτυχθούν οι φασίστες είναι οι ίδιες οι πολιτικές της λιτότητας, του ρατσισμού, της καταστολής, των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων των κυβερνήσεων της ΕΕ, στις οποίες συμμετέχουν οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα. Με ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και τώρα με τη συγκυβέρνηση, μπροστά στο βάθεμα της καπιταλιστικής κρίσης, οι καπιταλιστές προσπαθούν να φορτώσουν τα βάρη της στις πλάτες των εργαζόμενων με κόψιμο των μισθών, συντάξεων, περικοπές στις δαπάνες για τα νοσοκομεία, τα σχολεία, την πρόνοια, τις δημοτικές υπηρεσίες. Ατομα με ειδικές ανάγκες, εξαρτημένοι, ξαφνικά βλέπουν να κλείνουν ειδικά σχολεία και δομές στήριξης και να πετούν στο δρόμο. Συνωστίζονται σε ουρές συσσιτίων μαζί με φτωχούς και μετανάστες.

Την ίδια ώρα επιβάλλει δυσβάστακτα χαράτσια, ενώ οι Τραπεζίτες απολαμβάνουν τα δισεκατομμύρια των πακέτων «διάσωσης» και συνεχίζουν να αρπάζουν τα σπίτια από δανειολήπτες που

δεν έχουν να πληρώσουν δόσεις, ξεσπιτώνοντας και στέλνοντας κόσμο στα παγκάκια. Είναι η πολιτική που σπέρνει τη φτώχεια και τη δυστυχία, την μαζική ανεργία. Με τις συγχωνεύσεις διαλύει τα σχολεία και τα νοσοκομεία της γειτονιάς. Με μια ματιά μόνο στο 6ο Διαμέρισμα της Αθήνας βλέπει κανείς αυτή την κατάρρευση παντού.

Αυτή την υποβάθμιση, οι κυβερνήσεις τη φορτώνουν στους μετανάστες εγκαταλείποντας οριστικά μια πολιτική νομιμοποίησης των μακρόχρονα διαμενόντων και απόδοσης ασύλου στους πρόσφυγες. Αντίθετα καταφεύγουν σε ρατσιστικά ιδεολογήματα περί ανεξέλεγκτης «λαθρομετανάστευσης» ενισχύοντας ακόμη και φασιστικές θεωρίες περί «εισβολής κύματος λαθρομεταναστών» στη χώρα. Καλλιεργούν νέες θεωρίες ότι τάχα οι διαφορές κουλτούρας είναι αγεφύρωτες ανάμεσα στους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους, με τους δεύτερους να αδυνατούν να ενταχθούν θυμίζοντας τις θεωρίες των αποικιοκρατών, όταν καταλήστευαν χώρες και οργάνωναν το δουλεμπόριο από την Αφρική στην Αμερική.

Οι κυβερνήσεις παίζουν το χαρτί του ρατσισμού για να εκτροχιάσουν την έκφραση της οργής με τις απεργίες και την αντίσταση στις γειτονιές και να την κάνουν φόβο και μίσος για τους μετανάστες.

Η ισλαμοφοβία είναι το νέο πρόσωπο του ρατσισμού και το συγερρό εγκλημα του Νορβηγού νεοναζί Άντερς Μπρέιβικ έδειξε πόσο επικίνδυνη είναι η ανοχή όταν οδήγησε στη σφαγή εβδομήντα έξι νέων του Εργατικού Κόμματος. Γι' αυτό και ΛΑ.Ο.Σ και Χρυσή Αυγή, οι αδελφές οργανώσεις του Μπρέιβικ στην Ελλάδα σύμφωνα με τον ίδιο το δολοφόνο, έχουν σε πρώτη προτεραιότητα την μη ανέγερση τεμένους αλλά και το κλείσιμο όσων άτυπων υπάρχουν ακόμη και με εμπρησμούς. Στοχοποιούν ιδιαίτερα

τους Πακιστανούς που κατήγγειλαν την εκστρατεία αυτή, όταν οι μουσικές υπηρεσίες οργάνωσαν την απαγωγή-ανάκριση 28 Πακιστανών το 2005 με πρόσχημα τις βόμβες στο Λονδίνο.

Οι ιμπεριαλιστικοί πόλεμοι του ΝΑΤΟ, των ΗΠΑ και της ΕΕ από το Αφγανιστάν και το Ιράκ μέχρι τη Λιβύη και την Παλαιστίνη βρίσκουν την Ελλάδα να συμμετέχει με στρατό, φρεγάτες και τη βάση της Σούδας, σπαταλώντας δισεκατομμύρια και συμβάλλοντας στο ξερίζωμα εκατομμυρίων προσφύγων.

Την ίδια ώρα, η «μεταναστευτική» πολιτική έχει καταλήξει να είναι η διασυννοριακή φύλαξη συνόρων της FRONTEX, ο φράχτης του Παπουτσή στον Έβρο, οι ρατσιστικές επιχειρήσεις σκούπα και οι απελάσεις.

Οι ευθύνες της κυβέρνησης Παπανδρέου και του ΠΑΣΟΚ είναι τεράστιες για όλες αυτές τις πολιτικές. Με τη συγκυβέρνηση λειτούργησε σαν πλυντήριο για τα εγκλήματα των φασιστών μοιράζοντας υπουργεία όπως στο Βορδίδη, ο οποίος υποστήριξε ότι η έφοδος του με τσεκούρια και παλούκια μαζί με άλλους φασίστες το 1985 στη Νομική ήταν «ακτιβισμός». Το ξέπλυμα των εγκλημάτων των φασιστών του ΛΑ.Ο.Σ. δίνουντάς τους ακόμη και υπουργεία ανοίγει την πόρτα και για τη συμμορία της Χρυσής Αυγής.

Η χρησιμοποίησή τους σαν συμπλήρωμα στα ΜΑΤ στις 29 Ιούνη 2011 όταν επιτέθηκαν στην απεργιακή συγκέντρωση και τους φυγάδευσαν τα ΜΑΤ στη Βουλή έδειξε την έκταση της συνεργασίας Χρυσής Αυγής-Αστυνομίας. Ο ίδιος ο Παπουτσή παραδέχθηκε ότι συνομιλεί με τους νεοναζί για τον περιορισμό τάχα της βίας στον Άγιο Παντελεή-

μονα. Το Α.Τ. Αγίου Παντελεήμονα έχει ιστορία ομαδικών βασανισμών προσφύγων και κάλυψης της δράσης των νεοναζί. Στη Νίκαια τον περασμένο Οκτώβρη έστειλαν δεκάδες διμοιρίες για να φυλάνε πενήντα τραμπούκους της Χ.Α., στην ίδια πλατεία όπου οι ναζί καταχτητές της Γκεστάπο εκτέλεσαν δεκάδες αντιστασιακούς. Στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας ο φύρερ Μιχαλολιάκος χαιρετάει ναζιστικά και όμως εξακολουθεί να έχει την έδρα του με τις ευλογίες Καμίνη-Κακλαμάνη.

Πώς μπορούμε να τους σταματήσουμε;

Ο δρόμος για να κλείσουμε την πόρτα στη φασιστική απειλή περνάει μέσα από μαζικούς αντιφασιστικούς αγώνες στους δρόμους, τους εργασιακούς χώρους, τα σχολεία ώστε να μην μπορούν να οργανώνουν επιθέσεις και να χύνουν το ρατσιστικό τους δηλητήριο. Οι παρελάσεις μίσους και τα πογκρόμ είναι τα μέσα για να σπείρουν το φόβο και για αυτό χρειάζεται αντιπαράθεση στο δρόμο απέναντι στις επιθέσεις που οργανώνουν.

Φέτος, τον Φεβράριο στη Δρέσδη της Γερμανίας, οι αντιφασίστες υλοποιώντας μια τέτοια τακτική, πέτυχαν μια μεγάλη νίκη καταργώντας την ετήσια παρέλαση «μνήμης» που οργάνωναν οι νεοναζί του NPD. Πριν δύο χρόνια όταν υπήρξε το πρώτο κάλεσμα, μόνο μερικές εκατοντάδες κατέβηκαν απέναντι σε μια συγκέντρωση 15.000 νεοναζί. Την περυσινή χρονιά, οι αριθμοί των νεοναζί μειώθηκαν δραματικά ενώ η Αστυνομία επιχείρησε με δακρυγόνα να διαλύσει την αντιφασιστική συγκέντρωση. Φέτος δεν εμφανίστηκαν οι νεοναζί στο ετήσιο ρα-

ντεβού τους και οι δρόμοι της Δρέσδης πλημμύρισαν από χιλιάδες αντιφασίστες.

Η παράδοση του ενιαίου μετώπου δράσης κατά των φασιστών μας δίνει το όπλο να τους σταματήσουμε. Η ενωτική μαζική δράση με ένα πλατύ φάσμα από την βάση του ΠΑΣΟΚ που ξεσηκώθηκε κατά του Μνημονίου, του ΚΚΕ, του ΣΥΡΙΖΑ μέχρι τους αναρχικούς μπορεί να δώσει την κρίσιμη μάχη στους δρόμους για να σταματήσουμε τις φασιστικές επιθέσεις. Η τακτική της υποτίμησης στο όνομα «ότι τους διαφημίζει η αντιπαράθεση» είναι μια καταστροφική στάση που διευκολύνει τους φασίστες να συγκαλύπτουν το ρόλο τους και να περνάνε τη δικιά τους ψεύτικη εικόνα σε ένα ευρύτερο ακροατήριο σπάζοντας την απομόνωση.

Η αποτυχία της αριστεράς να σταματήσει την άνοδο των ναζί στην Γερμανία του μεσοπολέμου εξ αιτίας της καταστροφικής ταύτισης των εργατών της σοσιαλδημοκρατίας με τους φασίστες του Χίτλερ άφησε ανοικτό το δρόμο στη βαρβαρότητα του ολοκαυτώματος και του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Η εξέγερση όμως στη Βιέννη το 1934 έγινε φωτεινό παράδειγμα για όλους τους εργάτες με σύνθημα «καλύτερα να πεθαίνεις στη Βιέννη παρά να παραδίνεσαι στο Βερολίνο». Η Ισπανική Επανάσταση του 1936 ήταν η απάντηση στο πραξικόπημα του Φράνκο, με το κίνημα να ξεσηκώνεται σε όλη την Ισπανία και οι διεθνείς ταξιαρχίες να καταφθάνουν εκεί για να υπερασπίσουν τη δημοκρατία. Στη Γαλλία, οι εργάτες με ένα καταπληκτικό κύμα καταλήψεων και απεργιών, αλλά και αναγκάζοντας το Κομμουνιστικό Κόμμα και το Σοσιαλιστικό Κόμμα να ενώσουν τις δυνάμεις σε

και του Πάγκαλου.

Τι είναι η ΚΕΕΡΦΑ;

Η Κίνηση Ενωμένοι Εναντία στο Ρατσισμό και τη Φασιστική Απειλή είναι μια πρωτοβουλία που ιδρύθηκε τον Ιούλη του 2009. Ακτιβιστές, συνδικαλιστές, φοιτητές, καλλιτέχνες, μετανάστες ένωσαν τις δυνάμεις τους για να υπάρξει απάντηση στην άνοδο του ΛΑ.Ο.Σ και την επανεμφάνιση της Χρυσής Αυγής στη περίοδο μετά την εξέγερση του Δεκεμβρίου του 2008. Τότε η άρχουσα τάξη έπαιξε το χαρτί του ρατσισμού κατά των μεταναστών αλλά και κατά των νέων (υστερία κατά των κουκουλοφόρων).

Η ΚΕΕΡΦΑ έπαιξε ρόλο στο να σταματήσουν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης σε Ασπρόπυργο και Ριτσιώνα. Συμπαράσταθηκε στους 300 μετανάστες απεργούς πείνας τον περασμένο χειμώνα. Στήριξε τους αγώνες των Ιρανών και Αφγανών προσφύγων με μια πολύμηνη καμπάνια στα Προπύλαια που ανάγκασε τη κυβέρνηση να δώσει άσυλο σε απεργούς πείνας και να ανοίξει επιτροπές ασύλου.

Άνοιξε τη αντιπαράθεση στις γειτονιές κατά των ρατσιστικών και φασιστικών επιθέσεων με διαδηλώσεις στη Νίκαια, το Παγκράτι, το Νέο Κόσμο, το Περιστέρι, το Αιγάλεω, το Ίλιο, τη Ν.Ιωνία. Οργάνωσε τη αντιπαράθεση με τη Χρυσή Αυγή με τη διαδήλωση κατά του πογκρόμ στο Δημοτικό Συμβούλιο της Αθήνας στις 15 Μάη 2011. Η ΚΕΕΡΦΑ πρωτοστατεί σε κινητοποιήσεις κατά του ανοίγματος γραφείων-ορμητηρίων των νεοναζί όπως τις μαζικές αντιδράσεις στη Θεσσαλονίκη, στα Χανιά και το Ηράκλειο μαζί με πολλούς άλλους αντιφασίστες.

Η ΚΕΕΡΦΑ μαζί με την Ένωση Μεταναστών Εργατών δίνουν τη μάχη κατά της ρατσιστικής εκκαθάρισης των μεταναστών του κέντρου της Αθήνας από τα κοινά κλιμάκια ΕΛΑΣ-Δήμου Αθήνας έχοντας τη στήριξη των φοιτητικών συλλόγων. Δίνουν τη μάχη κατά της Αστυνομίας, των ρατσιστικών επιχειρήσεων σκούπα, ακόμη και απέναντι στις μαφιόζικες μεθόδους των μπάτσων που φτάνουν σε ληστείες μεταναστών κάνοντας τον αστυνομικό έλεγχο προσοδοφόρα ατομική επιχείρηση.

Με το πιο πετυχημένο τρόπο η Ένωση Μεταναστών Εργατών έσπασε το μύθο ότι οι μετανάστες είναι μόνιμα ένα αδύναμο κομμάτι που λειτουργεί σαν

απεργοσπαστική πίεση πάνω στο υπόλοιπο εργατικό κίνημα κινητοποιώντας εκατοντάδες μετανάστες στις Πανεργατικές Απεργίες. Έφτασε να διαλύσει τον απεργοσπαστικό μηχανισμό των εργολάβων που στρατολογήσαν μετανάστες κατά της απεργίας της ΠΟΕ-ΟΤΑ με την επιτυχημένη παρέμβασή της, όπου κατάφερε να τους τραβήξει έξω από τα συνεργεία και να τους κατεβάσει στην απεργία!

Οργάνωσε μεγάλη απεργία στη Σάλα Λακωνίας μεταναστών εργατών γης ανατρέποντας την επίθεση του Δημάρχου για ξεσπίτωμα δεκάδων αλλά και επιβάλλοντας νομιμοποίηση σε εκατοντάδες που πήραν άμεσα προσωρινή κάρτα παραμονής. Στήριξε μια αντίστοιχη απεργία στα Γιάννενα, αλλά και τις κινητοποιήσεις ενάντια στο Φράχτη στην Ορεσιάδα.

Η ΚΕΕΡΦΑ βρέθηκε στις πλατείες δίνοντας τη μάχη για να μην μπορέσουν οι φασίστες με την παρουσία τους να μασκαρευτούν σε «πατριώτες κατά του Μνημονίου».

Η ενωτική δράση κατά του ρατσισμού και των φασιστικών επιθέσεων είναι η ελπίδα ότι η αριστερή στροφή δεν θα εκτροχιαστεί, αλλά θα βρει διέξοδο στο δρόμο της ανατροπής του ίδιου του συστήματος, που θα έρθει μόνο από ένα νικηφόρο και ενωμένο εργατικό κίνημα. Στις γραμμές του έχουν θέση ντόπιοι και μετανάστες αλλά όχι οι φασίστες. Γι' αυτό και παλεύουμε για να πεταχτούν έξω από τα Δημοτικά Συμβούλια, τα σωματεία, τα σχολεία, όπου προσπαθούν να χτίσουν ορμητήρια για επιθέσεις.

Εργαζόμενοι, φοιτητές, μαθητές μπορούν να δράσουν συλλογικά μέσα από τις τοπικές επιτροπές της ΚΕΕΡΦΑ. Αξίζει να δυναμώσουμε την ΚΕΕΡΦΑ, να την κάνουμε κριό πολιορκίας του εργατικού κινήματος και της νεολαίας απέναντι στους νεοναζί ώστε να τους στείλουμε εκεί που ανήκουν, στους υπονόμους. ■

*Συμβολικά την εκδήλωση ανοίγει με απαγγελία ο Σταύρος Φονικάκος, απεργός της Ελληνικής Χαλβουργίας. Όταν του έγινε η πρόταση δέχτηκε λέγοντας ότι χρειάζεται να απαντάμε στις προκλήσεις των νεοναζί αλλά και στο ότι «για τους εργάτες η δημοκρατία σταματάει στη πύλη του εργοστάσιου και μετά ακολουθεί ο αυταρχισμός του αφεντικού». Ο Λάκης Χαλκιάς, ο Δημήτρης Πουλικάκος, η Ιορδάνη Πεπέ, ο Νίκος Τουλιτάς ενώνουν τις φωνές και τα τραγούδια τους. Την εκδήλωση στον Άγιο Παντελεήμονα πλαισιώνουν επίσης θεατρικές ομάδες. Ο Βασίλης Κουκολάνι με την εκλεκτή παράσταση «Μια Γιορτή στου Νουριάν», η ομάδα διαδραστικού θεάτρου Ψ, η Γεωργία Μαυραγάνη εκ μέρους των καλλιτεχνών ενάντια στους νεοναζί και της Κίνησης Μαβίλη, η Νίκη Χατζηγεωργίου με stand up comedy.

κοινές διαδηλώσεις ενάντια στο φασισμό, τους οδήγησαν στην απομόνωση. Μπορεί τα Λαϊκά Μέτωπα με τις συμμαχίες με τα αστικά κόμματα να χαράμισαν την δυναμική της ανατροπής του συστήματος, όμως οι εργάτες έδειξαν ότι μπορούσαν να σταματήσουν τους φασίστες και να ανοίξουν το δρόμο για το σοσιαλισμό από τα κάτω. Αυτή είναι η παράδοση του ενιαίου μετώπου που στήριξε ο Τρότσκι με όλη του την ψυχή.

Σήμερα, έχουν προτεραιότητα οι πρωτοβουλίες για να εμποδίσουμε τους φασίστες να μπουν στη Βουλή και να ξεσκεπάσουμε το ρόλο τους την ώρα που επιχειρούν να αποκτήσουν βάση στις ρημαγμένες γειτονιές με επιχειρήματα ότι φτάνει οι μετανάστες για την ανεργία, την εγκληματικότητα και την υποβάθμιση. Η σύνδεση του αγώνα ενάντια στο φασισμό με τη πάλη τόσο ενάντια στο ρατσισμό όσο και στις ίδιες τις επιθέσεις των καπιταλιστών είναι αυτή που δίνει τη διέξοδο και εμποδίζει στη πράξη τον αποπροσανατολισμό της οργής. Με την οργάνωση των απεργιών με τη συμμετοχή ντόπιων και μεταναστών. Όταν αυτοί στήνουν τα πογκρόμ χρειάζεται άμεση απάντηση αλλά και συνέχεια, όπως έγινε με τους αγώνες για την υπεράσπιση των σχολείων που συγχώνευε η Διαμαντοπούλου, του κλεισίματος του Γενικού Πατησίων, του αγώνα για να ανοίξει το «Ξενοδοχείο των Φτωχών» στην Πατησίων ο Δήμος της Αθήνας. Ο αγώνας για στέγαση των αστέγων ενάντια στην άθλια πολιτική Καμίνη έδειξε ότι ο κόσμος αναζητά λύσεις συλλογικές και δεν κρέμεται από τα σχέδια ανάπλασης-εκκαθάρισης του Καμίνη

Το συνδικαλιστικό κίνημα σήμερα

Στην “απόρρητη” έκθεση του ΔΝΤ για τη βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους που συζήτησε το Γιουρογκρουπ στις 19-20 Φλεβάρη, εκφράζεται ο εξής φόβος: “οι ελληνικές αρχές μπορεί να μην σταθούν ικανές να υλοποιήσουν τις δομικές μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές της πολιτικής με το ρυθμό που προβλέπει η έκθεση. Στην πράξη, η μεγαλύτερη ευελιξία στους μισθούς, μπορεί να συναντήσει την αντίσταση οικονομικών παραγόντων...”.¹ Οπου “οικονομικοί παράγοντες”, στη γλώσσα των “τεχνοκρατών” του ΔΝΤ, είναι τα συνδικάτα των εργαζομένων.

Για πολλά χρόνια ακούγαμε από πολλές πλευρές ότι τα συνδικάτα έχουν χάσει πλήρως την ισχύ τους. Αριθμοί και ποσοστά παρατίθονταν για να αποδείξουν την θανάσιμη παρακμή τους. Ξαφνικά το ΔΝΤ ανακαλύπτει ότι είναι τόσο ισχυρά ώστε η αντίστασή τους μπορεί και να εκτροχιάσει τις “δομικές μεταρρυθμίσεις” και την “ευελιξία”, δηλαδή συμπύεση, των μισθών.

Γι’ αυτό η άρχουσα τάξη, με τις πλάτες της “τρίοικα”, έχει εξαπολύσει μια σειρά επιθέσεων εναντίον τους. Η αιχμή των επιθέσεων είναι τα ισχυρά συνδικάτα των πρώην ΔΕΚΟ, του δημόσιου τομέα, αλλά και στον ιδιωτικό. Επιθέσεις ιδεολογικές, πολιτικές, αλλά και πολύ “υλικές”.

Τα συνδικάτα βρίσκονται στο στόχαστρο της πιο άγριας επίθεσης από την εργοδοσία, την συγκυβέρνηση ΠΑΣΟΚ-ΝΔ και την Τρόικα. Αλλά οι αγώνες της βάσης ξαναζωντανεύουν τη δύναμη του συνδικαλιστικού κινήματος, γράφει ο **Λεάνδρος Μπόλαρης**.

Ψέματα και Υποκρισίες

Τους προηγούμενους μήνες είδαμε να ξετυλίγεται μια συντονισμένη εκστρατεία για το τσεκούρωμα του κατώτατου μισθού που καθορίζει από την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (ΕΓΣΣΕ). Η επιχειρηματολογία της κυβέρνησης του Παπαδήμου, των ΜΜΕ, και κάθε λογής ειδικών ήταν πως η περικοπή του κατώτατου μισθού σημαίνει ανακούφιση από την ανεργία. Υποτίθεται ότι τώρα, οι χειμαζόμενοι από την κρίση επιχειρηματίες καταφεύγουν στις απολύσεις ή στην “μαύρη εργασία” γιατί δεν αντέχουν το κόστος. Πρόκειται για παραμύθι. Η Ισπανία που είχε ακόμα χαμηλότερο κατώτατο μισθό και με πλήρη σχεδόν “ευελιξία” στην αγορά εργασίας, είναι πρωταθλήτρια της ανεργίας στην ΕΕ, με το ποσοστό να αγγίζει το 25%.

Η θεωρητική κάλυψη αυτής της προπαγάνδας είναι ο ισχυρισμός ότι τα προ-

βλήματα, όπως οι κρίσεις, που αντιμετωπίζουν οι οικονομίες οφείλονται στο “μονοπωλιακό” έλεγχο που επιβάλλουν τα συνδικάτα στην αγορά εργασίας: αυξάνουν την αμοιβή εργασίας και εμποδίζουν έτσι να λειτουργήσει η προσφορά και η ζήτηση. Αυτή ήταν η λογική των κυβερνήσεων στο απόγειο της Μεγάλης Κρίσης του ’30 όταν έκοβαν τα επιδόματα ανεργίας τάχα για να την αντιμετωπίσουν.

Μαζί με τις ιερεμιάδες για τους “εγωιστές βολεμένους” που δεν αφήνουν τα “νέα παιδιά” να βρουν δουλειά, πάνε κι οι “αποκαλύψεις”. Την άνοιξη του 2011 για παράδειγμα εξαπολύθηκε ένα προπαγανδιστικό μπαράζ ενάντια στην ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ με αφορμή το πόρισμα Ρακιντζή. Ο κύριος επιθεωρητής έκρινε παράνομες τις ΣΣΕ με βάση τις οποίες η ΓΕΝΟΠ έπαιρνε διάφορες επιχορηγήσεις από τη ΔΕΗ. Η “χλιδή των συνδικαλιστών” βρέθηκε στο στόχαστρο, όχι

17/01/2012: 24ωρη απεργία των Εργατικών Κέντρων ενάντια στα κλεισίματα και τις απολύσεις.

μόνο από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αλλά και από την “αντιμνημονιακή” τότε ΝΔ.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση η υποκρισία συναγωνιζόταν με την πρόκληση. Από τη δεκαετία του '90 οι κυβερνήσεις για να προωθήσουν τον τεμαχισμό και την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ είχαν επιδοθεί σε ένα όργιο εξαγοράς αλλά και εκβιασμών και πιέσεων, στις συνδικαλιστικές ηγεσίες. Οι “αποκαλύψεις” ήταν και είναι ένας ξεκάθαρος εκβιασμός: αν δεν δεχτείτε όλα τα τελεσίγραφα, θα προκαλέσουμε οικονομική ασφυξία στο συνδικάτο σας. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει με την κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (μαζί με τον ΟΕΚ) απ' τον οποίο προέρχεται ένα τμήμα της χρηματοδότησης των δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Συλλογικές Συμβάσεις

Η δύναμη των συνδικάτων βρίσκεται στο στόχαστρο της εκστρατείας κατά των Συλλογικών Συμβάσεων και των αλλαγών στον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας. Το πετσόκομμα της ΕΓ-ΣΣΕ είναι μόνο μια πτυχή. Η επίθεση στις κλαδικές συμβάσεις είναι η άλλη. Έχει ξεκινήσει πολύ παλιά με την ίδια κατεύθυνση – τις ΔΕΚΟ. Πιο πρόσφατα το 2005 στο στόχαστρο του Αλογοσκούφη βρέθηκαν οι συμβάσεις της ΟΤΟΕ και των “ελλειμματικών” πρώην ΔΕΚΟ όπως οι συγκοινωνίες. Όμως, οι νόμοι μπορεί να ψηφίστηκαν, αλλά εν πολλοίς έμειναν στα χαρτιά. Τώρα οι καπιταλιστές επανέρχονται στηριγμένοι στην τρούφα και την κυβέρνηση.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Απασχόλησης, με τον κατώτατο μισθό αμείβεται το 13% των εργαζομένων, περίπου 360.000 άτομα. Η μεγάλη πλειοψηφία των εργαζομένων καλύπτε-

ται από κλαδικές συμβάσεις και αμείβεται παραπάνω. Μια μελέτη διαπιστώνει ότι στην περίοδο μέχρι το 2009 “μόλις το 5,2% των μισθών βρίσκεται κάτω από το μισθό της ΕΓΣΣΕ. Κατά μέσο όρο οι μηνιαίοι μισθοί είναι μεγαλύτεροι κατά 166.32 ευρώ”.² Σύμφωνα με το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, το 2009, οι μέσες πραγματικές αποδοχές στον ιδιωτικό τομέα ήταν 20% ανώτερες του 1999 (παρόλο που η αύξηση της παραγωγικότητας ήταν μεγαλύτερη, άρα η εκμετάλλευση των εργατών εντάθηκε). Πάλι σύμφωνα με την ίδια πηγή, το 2009, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός αποτελούσε το 45,2% του μέσου μισθού σε βιομηχανία, κατασκευές και υπηρεσίες.³

Τώρα η νέα επίθεση προσπαθεί να σπάσει αυτά τα επίπεδα που κέρδισε η δύναμη των συνδικάτων. Η μείωση του κατώτατου μισθού συμπαρασύρει τις κλαδικές συμβάσεις. Η “μετενέργεια”, δηλαδή η περίοδος που μια σύμβαση παραμένει σε ισχύ μετά τη λήξη της, περιορίζεται στους τρεις μήνες (από τους έξι) και καταργείται. Αυτό σημαίνει ότι την άνοιξη μια σειρά συνδικάτα θα βρεθούν μπροστά στον εκβιασμό: ή υπογράφετε ότι θέλουν οι εργοδότες ή μένετε με το βασικό και κάποια στοιχειώδη επιδόματα.

Οι αλλαγές στον ΟΜΕΔ έρχονται να ενισχύσουν τον εκβιασμό. Στην ουσία τους βρίσκεται η κατάργηση της “υποχρεωτικής διαιτησίας”. Το μόνο που έχουν να κάνουν οι εργοδότες είναι να λένε “όχι” στη διάρκεια της μεσολάβησης. Όταν ναυαγήσει, το συνδικάτο δεν έχει πια δικαίωμα να καταφύγει μονομερώς στη διαιτησία που η απόφασή της είχε ισχύ συλλογικής σύμβασης. Ο ΟΜΕΔ ιδρύθηκε το 1990 με ομόφωνη απόφαση όλων των κομμάτων στη τότε Βουλή και υπό τα χειροκροτήματα των “κοινωνικών εταιρών”. Η λογική του

ήταν να προωθήσει τα παζάρια και τους συμβιβασμούς με τη συνδικαλιστική γραφειοκρατία. Τώρα όμως, τέτοιοι συμβιβασμοί είναι ανυπόφοροι για τους καπιταλιστές.

Στην άρχουσα τάξη δεν αρκεί ότι σε συνθήκες θηριώδους οικονομικής ύφεσης το 1/3 των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα αμείβεται με ατομικές συμβάσεις. Την ενδιαφέρει να χτυπήσει τα δυνατά συνδικάτα, αυτά που είναι “πilotοί” και “βαθιές οχυρώσεις” του εργατικού κινήματος που η ύπαρξή τους εξασφάλιζε ότι ο κατώτατος μισθός δεν ήταν η οροφή αλλά η βάση για όλους τους εργαζόμενους. Για το μέταλλο, για παράδειγμα, η μοίρα της κλαδικής σύμβασης περνάει από το ποια θα είναι η έκβαση της απεργίας στη Χαλυβουργία, που θα γείρει το συνεχές μπρα-ντε-φρεο στην Ιντροακόμ. Στις τράπεζες η εργοδοσία έκανε προσωρινά πίσω σε μια πρώτη αφιμαχία με το Σύλλογο της Εμπορικής τον Φλεβάρη μετά από δυο 24ωρες απεργίες.

Ο μύθος των πτηνών συνδικάτων

Η επιμονή σ' αυτούς τους στόχους μπορεί να γίνει κατανοητή αν πάρουμε υπόψη την πραγματική πορεία των συνδικάτων και τη σχέση τους με τους εργαζόμενους. Η κατάρρευση της Χούντας και η Μεταπολίτευση έφερε στην επιφάνεια τις αλλαγές στον ελληνικό καπιταλισμό που με όρους ταξικής πάλης σήμαινε την εμφάνιση μιας νέας εργατικής τάξης σε μια σειρά κλάδους που έδωσαν μάχες, επέβαλαν κατακτήσεις και έφτιαξαν συνδικάτα – τα δυνατά συνδικάτα του σήμερα. Το κίνημα του εργοστασιακού συνδικαλισμού έδωσε σκληρές μάχες και έφτασε στις αρχές της δεκαετίας του '80 να επιβάλλει την κρατικοποίηση μιας σειράς “προβληματικών” επιχειρήσεων που ήθελαν να ξεφορτωθούν οι βιομήχανοι. Ο τομέας της “Κοινής Ωφέλειας-Τραπεζών” μπήκε στη μάχη στα τέλη της δεκαετίας του '70: τότε, μέσα από μεγάλες απεργίες χτίστηκαν συνδικάτα όπως η ΓΕΝΟΠ ή στα αστικά λεωφορεία της Αττικής. Το ίδιο ισχύει για το χώρο της υγείας και των νοσοκομείων. Οι κατακτήσεις είναι πρόσφατες, οι μνήμες για το πως φτάσαμε σ' αυτές είναι νωπές, σε γενιές που ακόμα δεν έχουν βγει στη σύνταξη, αποτελεί ζω-ντανή εμπειρία που μεταδίδεται.

Γι' αυτούς τους λόγους, η εικόνα των

συνδικάτων να δίνουν μια απελπισμένη μάχη οπισθοφυλακών σε κάποιες νησίδες του ευρύτερου δημόσιου τομέα ενώ παντού αλλού επικρατεί το “ο σώζων τον εαυτό σωθήτω”, είναι αντεστραμμένη πραγματικότητα. Οι εργαζόμενοι όχι μόνο στο δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό τομέα αγκαλιάζουν τα συνδικάτα, οργανώνουν τους αγώνες τους ασκώντας τρομερή πίεση στις ηγεσίες. Ετσι μπορεί να εξηγηθεί κανείς πως φτάνει το σωματείο των εργαζόμενων στο Μετρό της Αθήνας να έχει πρωτοστατήσει σε απεργίες διαρκείας και τη σύγκρουση με τα Μνημόνια. Είναι ένα συνδικάτο που έχει μόλις δέκα χρόνια ζωής σε μια επιχείρηση όπου η τότε κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ νόμιζε ότι είχε εξασφαλίσει την “εργασιακή ειρήνη”.

Ενας τρόπος για να δούμε πόσο η εικόνα της αδυναμίας και της ήττας είναι ψεύτικη, είναι η σύγκριση με άλλες χώρες όπου ξεδιπλώνονται παρόμοιες επιθέσεις. Στην Ισπανία έχει πραγματοποιηθεί μόνο μια Γενική Απεργία, τον Σεπτέμβριο του 2010. Η προηγούμενη έγινε το 2002. Και αμέσως μετά την απεργία του 2010 οι συνδικαλιστικές ηγεσίες έσπευσαν να υπογράψουν συμφωνία με την τότε κυβέρνηση που ανάμεσα στ’ άλλα αυξάνει το όριο συνταξιοδότησης στα 67 χρόνια.⁴ Στην Ιταλία, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες επιδοκίμασαν την συγκρότηση της κυβέρνησης Μόντι. Στην Πορτογαλία απεργία των δυο συννομοσπονδιών, της CGTP και της UGT έγινε

τον Νοέμβριο του 2010. Σε όλες αυτές τις χώρες το εργατικό κίνημα δυναμώνει την αντίστασή του. Όμως, το παράδειγμα προς μίμηση είναι οι εργατικοί αγώνες στην Ελλάδα.

Το γεγονός για παράδειγμα ότι στα τελευταία δυο χρόνια έχουν κηρυχτεί 17 Γενικές Απεργίες. Αν γυρίσουμε πίσω στην πρώτη της σειράς, την κάπως ξεχασμένη Γενική Απεργία της 24 Φλεβάρη 2010, τα στοιχεία λένε ότι εκείνη την μέρα απέργησαν περίπου 2,5 εκατομμύρια εργαζόμενοι και εργαζόμενες. Από τότε οι απεργίες έχουν καθορίσει τις πολιτικές εξελίξεις: η Πανεργατική της 15 Ιούνη οδήγησε την κυβέρνηση Παπανδρέου στα πρόθυρα της κατάρρευσης, η 48ωρη της 28-29 Ιούνη σφράγισε τη τύχη της και η 48ωρη Πανεργατική Απεργία της 20-21 Οκτώβρη της έδωσε την χαριστική βολή.

Η 48ωρη απεργία της 10-11 Φλεβάρη μαζί με το συγκλονιστικό συλλαλητήριο της Κυριακής 12 Φλεβάρη έχουν αφήσει ανάπηρα τα κόμματα του μνημονίου και την κυβέρνηση του Παπαδήμου. Η Γαλλία είναι η χώρα που από τον Δεκέμβριο του 1995, ξεκίνησε η ανάκαμψη του εργατικού κινήματος διεθνώς και από τότε έχει ζηήσει συγκλονιστικές απεργίες και κινήματα. Ακόμα και με αυτή να γίνει η σύγκριση, ο ρόλος του εργατικού κινήματος στις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα είναι πιο καθοριστικός.

Οι Γενικές Απεργίες είναι η κορυφή του παγόβουνου. Αν πάλι γυρίσουμε δυο χρόνια πίσω, στους πρώτους μήνες της κυβέρνησης Παπανδρέου, θα θυμηθούμε τη στάση των ηγεσιών της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ που αρνούταν να καλέσουν έστω ένα απογευματινό συλλαλητήριο για τον προϋπολογισμό του 2010. Αυτό που έχει αναγκάσει τέτοιες ηγεσίες να κηρύττουν την μια πανεργατική μετά την άλλη είναι η ζωτικότητα και η αυτοπεποίθηση της βάσης στους χώρους δουλειάς.

Η “μαζική απεργία” της Ρόζας

“Είναι ανόητο να φανταστούμε τη μαζική απεργία σαν μια απομονωμένη πράξη. Η μαζική απεργία είναι πολύ περισσότερο μια ένδειξη της ταξικής πάλης, είναι η ιδέα που διατρέχει μια ολόκληρη περίοδο της πάλης των τάξεων που επεκτείνεται σε πολλά χρόνια... Κάθε κύμα πολιτικής πάλης αφήνει πίσω του ένα γόνιμο λιβάδι απ’ όπου αμέσως

ξεπετιούνται χίλιοι νέοι οικονομικοί αγώνες. Και αντίστροφα, η αδιάκοπη οικονομική πάλη που οι εργάτες διεξάγουν ενάντια στο κεφάλαιο τους κρατούν σε ερηγόρηση και μαχητική ενεργητικότητα ακόμα και στο μεσοδιάστημα της πολιτικής ηρεμίας”.⁵

Μ’ αυτά τα λόγια η Ρόζα Λούξεμπουργκ περιέγραφε το 1906 τη σχέση πολιτικών και οικονομικών αγώνων, “μερικών” και “γενικών” απεργιών, βγάζοντας τα συμπεράσματα από την επανάσταση του 1905 στη Ρωσία. Αυτά τα λόγια – όπως και τα συμπεράσματα της Ρόζας – ταιριάζουν πολύ στη σημερινή κατάσταση.

Η Ρόζα αντιπαράθετε αυτή την κίνηση της τάξης με το ρόλο της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας που έπειρε το ρόλο του “εθελοντή νυχτοφύλακα” για να προφυλάξει τη «γερμανική εργατική τάξη από τις παρακινήσεις ορισμένων ‘ρομαντικών της επανάστασης’». Για τους γραφειοκράτες της εποχής, η μόνη μαζική απεργία που μπορούσε να υπάρξει ήταν εκείνη που έλεγχαν οι ίδιοι “σαν τον σουγιά που μπορείς να κρατάς διπλομένο στην τσέπη”. Στην προηγούμενο περίοδο και η “δικιά μας” γραφειοκρατία είχε την ίδια αντίληψη. Την άνοιξη του 2001 άρχισαν δυο γιγάντιες Γενικές Απεργίες για να πάρει πίσω η κυβέρνηση Σημίτη το ασφαλιστικό του Γιαννίτση. Ήταν μια μεγάλη νίκη, όμως, η συνέχεια για τους γραφειοκράτες ήταν business as usual. Σήμερα, με την κρίση να ροκανίζει όλες τις φιλοδοξίες του ελληνικού καπιταλισμού, η άρχουσα τάξη δεν έχει καμιά διάθεση για τέτοιες υποχωρήσεις, για συνδιαλλαγή με την γραφειοκρατία. Οι συνδικαλιστικές ηγεσίες αναγκάζονται να καλούν απεργίες που δεν τις θέλουν γιατί κινδυνεύουν να χάσουν τον έλεγχό τους.

Οι πανεργατικές έχουν λειτουργήσει ως “σχολείο” για εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους: “Το να κάνεις την κόντρα με τον εργοδότη σου και να απεργήσεις, να κουβεντιάσεις με τους συναδέλφους σου για να συμμετέχουν όλοι στην απεργία και να πετάξεις στην άκρη τους διαχωρισμούς ανάμεσα στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Να ξεπεράσεις και να απαντήσεις στο φόβο που έσπερνε η αστυνομία ότι θα γίνουν επεισόδια, να οργανώσεις να κατέβουν κι άλλοι συνάδελφοι στην απεργιακή συγκέντρωση με το πανό από το χώρο ή σαν ομάδα απλά, όλα αυτά είναι πολύτιμα βοηθήματα...”.⁶

Εκτυλίσσεται μια διαδικασία όπου οι εργάτες και οι εργάτριες μετατρέπουν την οργή τους για τις επιθέσεις των καπιταλιστών και της κυβέρνησης της τρoικας σε συλλογική δράση.

Πτυχή αυτής της δράσης είναι το στήσιμο νέων συνδικάτων και η αναζωογόνηση παλιών σε χώρους που τα αφεντικά θεωρούσαν ότι δεν πρόκειται να κουνηθεί φύλλο. Είναι κάτι που έχει φανεί και στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. Ο συνδικαλισμός στα Υπουργεία για παράδειγμα τα προηγούμενα χρόνια ήταν συνήθως υπόθεση κάποιων εκλογών για την ανάδειξη συνδικαλιστικών ηγεσιών που περνούσαν περισσότερο χρόνο στις επιτροπές “διαλόγων” των γραφειοκρατών. Εφτασε όμως ο περσινός Οκτώβρης για να δούμε απεργιακές επιτροπές και συνελεύσεις που έκλειναν την πόρτα κατάμουτρα στους “κυρίους” υπουργούς και στην τρoικα. Τα νοσοκομεία είχαν χρόνια να ζήσουν μια εξέγερση σαν κι αυτή που φούντωσε το ίδιο διάστημα.

Πριν λίγα χρόνια το σωματείο της Ιντρακομ του Κόκκαλη ήταν “υπόδειγμα” καλών σχέσεων με την εργοδοσία. Σήμερα οι εργαζόμενοι της Ιντρακομ έχουν ζήσει την εμπειρία αλληπάλληλων 24ωρων και 48ωρων απεργιών, πρόσφατα στην Ιντρακομ Ντιφενς μιας δυνατής απεργίας διαρκείας. Το τι γίνεται σε τέτοιες μεγάλες επιχειρήσεις, όπως η Ιντρακομ ή η Χαλυβουργία, θα κρίνει τη τύχη των συλλογικών συμβάσεων, των μισθών, των εργασιακών σχέσεων για όλη την εργατική τάξη. Η ΕΣΗΕΑ ερχόταν αμέσως στο νου όταν γινόταν λόγος για γραφειοκρατικά συνδικάτα. Κι όμως, στα ΜΜΕ ο συνδικαλισμός δίνει συνεχώς μάχες και το Διασωματειακό είναι διαρκώς κάτω από την πίεση να συντονίσει τον αγώνα.

Μια γεύση από τα συνδικάτα της βάσης έδωσε η 17 Γενάρη. Τα Εργατικά

Κέντρα του Λεκανοπεδίου της Αττικής είχαν κηρύξει 24ωρη απεργία συμπαράστασης στην απεργία των εργατών της Χαλυβουργίας. Στη συγκέντρωση συμμετείχαν μια σειρά χώροι που δίνουν τη μάχη τους ενάντια στα κλεισίματα, τις απολύσεις, την “εκ περιτροπής εργασία” με πετσόκομμα μισθών. Από την Ομοσπονδία των φυλάκων, την Αλαρίς του Λαυρεντιάδη, την Gerolymatos Cosmetics, την Alex Pac, από το σωματείο στις ταχυμεταφορές, από το σωματείο του Ερίκος Ντυνά, οι εργαζόμενοι του Αιτερ, η ΕΤΕΡ, εργασιακές επιτροπές από νοσοκομεία όπως το Αγλαΐα Κυριακού μέχρι τον ΔΟΑ και την Ελευθεροτυπία.

Οι εργαζόμενοι-ες στα καταστήματα Νοτος δίνουν μια μακρόχρονη μάχη ενάντια στην εκ περιτροπής εργασία. Έχουν φτιάξει επιχειρησιακά σωματεία (στο χώρο του εμπορίου δρον και κλαδικά, όπως των εμποροϋπάλληλων και των ιδιωτικών υπαλλήλων), περιφρουρούν τις απεργίες τους και ετοιμάζονται να φτιάξουν εργασιακή επιτροπή.

Αυτή η εικόνα ισχύει και πέρα από την Αθήνα, όπως δείχνει το παράδειγμα των εργατών της ΑΒΕΞ στην Πάτρα, των συνεταιριστικών εργοστασίων της Ξάνθης, ο αγώνας των εργαζόμενων στο σουπερ-μάρκετ Αριάδνη στην Κρήτη.

Η προπαγάνδα για το “τέλος των συνδικάτων” αποσπεί την προσοχή από τα μεγάλα βήματα μπροστά που έχει κάνει το εργατικό κίνημα. Οι “μικροί” εργατικοί χώροι, επιμένουν οι ίδιες αναλύσεις, είναι εκ φύσεως έξω από την επιρροή του συνδικαλισμού και της συλλογικής δράσης. Αυτό το διαφεύδουν οι εργάτες του “Λουκίσα” στο Περιστέρι για παράδειγμα που κράτησαν για μήνες την επίσχεση και ξεσηκώσαν σωματεία και φορείς σε όλη τη γειτονιά στο πλευρό τους.

Η ίδια η απεργία συμπαράστασης, όπως στις 17/1, είναι κάτι που έχει δεκαετίες να χρησιμοποιήσει σαν όπλο του

το εργατικό κίνημα, συγκεκριμένα από τις απεργίες της Μεταπολίτευσης. Οι απεργίες διαρκείας όπως της Χαλυβουργίας είναι ένα ακόμα προχώρημα. Το “διαρκείας” δεν είναι μόνο ο τρόπος για να νικήσουν οι αγώνες, είναι και ο χώρος όπου μπορεί να ξεδιπλωθεί η δυναμική της βάσης: στη συνελευση, στην πολιτική συζήτηση, στην οργάνωση του αγώνα από τους ίδιους τους εργαζόμενους. Σε κάθε χώρο έχει διαμορφωθεί μια μαχητική μειοψηφία εργαζόμενων που παίρνει πάνω της τα καθήκοντα της οργάνωσης από τα κάτω.

Σε πολλούς χώρους αυτή η διαδικασία είναι πιο ορατή και συγκροτημένη με την λειτουργία απεργιακών επιτροπών, επιτροπών αγώνα, εργασιακών επιτροπών – οι ονομασίες μπορεί να ποικίλουν αλλά η ουσία τους είναι η ίδια. Σε μια σειρά νοσοκομεία οι απεργιακές επιτροπές που έπαιξαν τόσο σημαντικό ρόλο τον προηγούμενο Οκτώβρη συνεχίζουν να υπάρχουν και να δίνουν μάχες. Σε πολλά ΜΜΕ υπάρχουν τέτοιες επιτροπές, εκλεγμένες πολλές φορές από τις συνελεύσεις στην Ελευθεροτυπία, στον ΔΟΑ, στο Αιτερ, στον Κόσμο του Επενδυτή. Οι εργαζόμενοι της Ελευθεροτυπίας – σε απεργία διαρκείας από τον Δεκέμβρη – έχουν προχωρήσει στην έκδοση δυο απεργιακών φύλλων. Στον Αιτερ, παρά τη λυσσασμένη αντίδραση της εργοδοσίας, οι εργαζόμενοι έχουν κάνει απεργιακές εκπομπές δίνοντας μια πρόγευση του πόσο πραγματική ενημέρωση μπορεί να εξασφαλίσει ο εργατικός έλεγχος στα “κάστρα” των διαπλεκόμενων βαρώνων των ΜΜΕ. Κρατάνε τόσους μήνες, με την συμπαράσταση του εργατικού κινήματος. Όταν για παράδειγμα τα δικαστήρια αποφάσισαν να διακοπεί το ρεύμα, οι συνδικαλιστές της ΓΕΝΟΠ έπεισαν το συνεργείο που είχε πάει να μην το κόψει.

Συλλαλητήριο στη στάση εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ στις 29 Φλεβάρη.

Τι να κάνουμε;

Δείκτης της διάθεσης και των πολιτικών προχωρημάτων στο εργατικό κίνημα είναι και η ενίσχυση της Αριστεράς σε όλες τις εκλογές στα σωματεία που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία δυο χρόνια: από την Ιντρακόμ μέχρι την ΕΣΗΕΑ, από τη ΠΟΕΔΗΝ και τους εκπαιδευτικούς μέχρι τα ναυπηγεία του Σκαρμαμαγκά. Η Αριστερά, όμως, δεν πρέπει να αρخεστεί σ' αυτήν την καταγραφή. Το καθήκον της είναι να στηρίξει και να διευρύνει αυτά τα προχωρήματα, τα βήματα μπροστά, σε όλα τα μέτωπα.

Πρώτα απ' όλα με το να πρωτοστατήσει στην συνέχεια και κλιμάκωση των απεργιών. Το σύνθημα "το δρόμο τον δείχνουν οι Χαλυβουργοί" έχει όλες τις δυνατότητες να γίνει πραγματικότητα σε όλους τους κλάδους. Μια γενική απεργία διαρκείας μπορεί να ρίξει την παραλιασμένη κυβέρνηση Παπαδήμου. Αυτή θα είναι η εργατική απάντηση στην ΕΕ, και την άρχουσα τάξη που θέλουν να μας τη φορτώσουν επ' άπειρων στο σβέρο.

Δεύτερον η Αριστερά πρέπει να δώσει όλες τις δυνάμεις της στη στήριξη και επέκταση των μορφών οργάνωσης από τα κάτω, των απεργιακών, εργασιακών επιτροπών σε κάθε χώρο δουλειάς. Οχι μόνο γιατί συνήθως οι συνδικαλιστικές ηγεσίες, ακόμα και αυτές που καταγγέλλουν τα μνημόνια, βρίσκονται μίλια μακριά από την οργή και τη διάθεση της βάσης τους. Αλλά και γιατί η οργάνωση από τα κάτω είναι η απάντηση στην πραγματική πίεση που βάζει μια απεργία διαρκείας πάνω στους εργαζόμενους που δίνουν αυτή τη μάχη: με την εργατική δημοκρατία, την ενεργή συμμετοχή όλων, το άπλωμα της συμπαράστασης.

Ο συντονισμός είναι ένα ακόμα κρίσιμο τεστ για την Αριστερά. Η κυβέρνηση και τα αφεντικά κάνουν ό,τι περνάει από το χέρι τους για να ξεκόψουν τον ένα χώρο από τον άλλο, τον ένα αγώνα από τον διπλανό του. Αντίθετα, ο συντονισμός πολλαπλασιάζει τη δύναμη κάθε εργατικού αγώνα. Γι' αυτό έχουν πολεμήσει μ' όλα τα μέσα απεργιακούς συντονισμούς όπως στις αστικές συγκοινωνίες του Λεκανοπέδιου. Ο συντονισμός των κομματιών που παλεύουν είναι και η απάντηση στους συμβιβασμούς και τις τρικλοποδιές που βάζει η συνδικαλιστική γραφειοκρατία στο άπλωμα των αγώ-

Το απεργιακό φύλλο της Ελευθεροτυπίας.

νων. Η Επιτροπή Αλληλεγγύης Συνδικάτων και Συνδικαλιστών (ΕΠΑΣΣ) – όπως δείχνει κι ο τίτλος της – έχει σαν ένα από τα βασικά κέντρα της δράσης της την συμβολή σ' αυτή την προσπάθεια.

Ο συντονισμός βάζει το ζήτημα της γενίκευσης – στα αιτήματα και στην συνολικότερη προοπτική. Δεκάδες χώροι παλεύουν ενάντια στα κλεισίματα και τις απολύσεις. Ενα κίνημα που βάζει στο κέντρο του αιτήματα όπως η κατάργηση του αντεργατικού Αρθρου 99 που χρησιμοποιούν οι εργοδότες για να αφήνουν απλήρωτους τους εργαζόμενους και την απαγόρευση των απολύσεων δίνει δύναμη στον κάθε ξεχωριστό αγώνα και φέρνει την κυβέρνηση και την άρχουσα τάξη αντιμέτωπη με ένα πολιτικό κίνημα. Η διαγραφή του χρέους είναι η συνολική απάντηση της δικιάς πλευράς για να σώσουμε μισθούς συντάξεις, κοινωνικές υπηρεσίες.

Ο εργατικός έλεγχος απαντάει στο ερώτημα ποιος θα τα επιβάλλει όλα αυτά. Καταρχήν στο εδώ και τώρα: ο έλεγχος του χώρου δουλειάς από τους εργαζόμενους είναι αυτό που δένει τα χέρια των αφεντικών να προχωράνε στα κλεισίματα και τις κάθε λογής κομπίνες τους. Το άνοιγμα των λογιστικών τους βιβλίων μπορεί να ξεσκεπάσει όλα τα ψέματα των "φτωχών" επιχειρηματιών που "δεν τα βγάζουν πέρα" ενώ οι καταθέσεις τους πάνε στην Ελβετία. Ταυτόχρονα, ο εργατικός έλεγχος που γεννιέται και οργανώνεται σήμερα μέσα στη φωτιά των αγώνων ανοίγει την προοπτική για μια κοινωνία όπου θα κάνουν συνολικά κουμάντο οι εργαζόμενοι, σε κάθε εργοστάσιο,

σε κάθε υπηρεσία, θα έχουν την εξουσία.

Οι αγωνιστές και οι αγωνίστριες της αντικαπιταλιστικής αριστεράς, της ΑΝΤΑΡΣΥΑ έχουν πρωτοστατήσει σε όλες αυτές τις μάχες. Αυτό το ρόλο πρέπει να συνεχίζει να παίζει, ακόμα πιο αποφασιστικά και χωρίς ταλαντεύσεις: να γίνει η "ατμομηχανή" που ενώνει και οθεί μπροστά όλο το εργατικό κίνημα – και την αριστερά – στην νικηφόρα προοπτική της σύγκρουσης με τον χρεοκοπημένο καπιταλισμό.

Σ' αυτήν την προσπάθεια χρειάζεται αισιοδοξία και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις της τάξης μας και των πιο πρωτοπόρων τμημάτων της. Η κρίση στην Ελλάδα έχει πάρει διαστάσεις της δεκαετίας του '30. Αν εξετάσουμε την πορεία των εργατικών κινήματων τότε, θα διαπιστώσουμε ότι στις ΗΠΑ η κατάσταση του συνδικαλισμού ήταν πολύ χειρότερη απ' ό,τι είναι στην Ελλάδα του σήμερα: μόλις το 9,9% των εργαζόμενων ήταν συνδικαλισμένο, σε σωματεία μικρά, γραφειοκρατικά και συντηρητικά. Πέρασε μια ολόκληρη περίοδος με μάχες – και κάμποσες ήττες – για να έρθει η έκρηξη του 1936-37 με τα εκατομμύρια των απεργιών, τις καταλήψεις και τα νέα μαζικά συνδικάτα που γεννήθηκαν τότε. Στην Ελλάδα της δεκαετίας του '30, τέσσερα χρόνια πέρασαν από το 1932 όταν ο Βενιζέλος έχασε τη "μάχη της δραχμής" (το ανάλογο της μάχης του ευρώ που δίνει σήμερα ο Παπαδήμος) μέχρι τον ηρωικό Μάη του 1936. Σήμερα το εργατικό κίνημα ξεκινάει από άπειρα καλύτερες αφετηρίες, με μια πολύ πιο δυνατή αριστερά στο κέντρο του. Γι' αυτό οδηγός πρέπει να είναι η έκκληση του Δαντών, ενός από τους ηγέτες της Γαλλικής Επανάστασης: "Τόλμη, τόλμη και πάλι τόλμη!".

1. <http://av.r.ftdata.co.uk/files/2012/02/Greece-DSA.pdf>
2. Ελευθερία Βολιανάκη, "Κλαδικές διαπραγματεύσεις και κατώτατος μισθός στην Ελλάδα", Φεβρουάριος 2011, http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/4641/1/diplwmatiki_ergasia_eleftheria_volianaki.pdf
3. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, "Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση – Έκθεση 2011", σελ. 195 και 220.
4. Andy Durgan and Joel Sans, "No one represents us": the 15 May movement in the Spanish state, *International Socialism*, 132, <http://www.isj.org.uk/index.php4?id=757&issue=132>
5. Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Μαζική Απεργία, Κόμμα και Συνδικάτα*, εκδ. Εργατική Δημοκρατία, 1999, σελ 50 και 52.
6. Από την εισαγωγή του Τ. Αναστασιάδη, συντονιστή της ΕΠΑΣΣ, στο: Λένα Βερδέ, *Το χρονικό των αγώνων ενάντια στα Μνημόνια – Η Εργατική Αντίσταση μπορεί να νικήσει*, Εργατική Αλληλεγγύη, 2012.

Η όξυνση της καπιταλιστικής κρίσης χτυπάει όχι μόνο τις οικονομικές κατακτήσεις της εργατικής τάξης, αλλά και τα ίδια τα δημοκρατικά δικαιώματα.

Ο Θανάσης Καμπαγιάννης εξετάζει τη σχέση καπιταλισμού και δημοκρατίας και αναδεικνύει την εναλλακτική λύση των εργατών.

Η δημοκρατία τον καιρό του Μνημονίου

Η νέα ευρωπαϊκή συνθήκη που αποφάσισαν οι ηγέτες της ΕΕ, με την καθοδήγηση της Άνγκελα Μέρκελ και του Νικολά Σαρκοζί, είναι ένα τρανταχτό παράδειγμα για το σε ποιά βαλτόνερα κυλιέται στα χρόνια της καπιταλιστικής κρίσης η αστική δημοκρατία, και μάλιστα στο υποτιθέμενο λίκνο της, την «ενωμένη Ευρώπη».

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της υπό εκκώλυση συνθήκης, αν ένα κράτος-μέλος της ΕΕ αποτύχει μια χρονιά να μειώσει το ποσοστό του χρέους του στο ύψος που το προσδιορίζει ένας μαθηματικός τύπος, θα υφίσταται αυτόματα συνέπειες (ποινές, πρόστιμα, κλπ) από τα ευρωπαϊκά όργανα, συγκεκριμένα όχι από την Κομισιόν, αλλά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Προφανώς, οι (διορισμένοι) Επίτροποι της Κομισιόν κριθήκαν ύποπτοι υποχώρησης σε πολιτικές πιέσεις υπό το βάρος των αποφάσεων που θα πρέπει να παρθούν: γι' αυτό και αρμόδιοι για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής κριθήκαν απ' ευθείας – ποιοι άλλοι; – οι Δικαστές... Μια δήλω-

ση της Μέρκελ που μετέδωσε η βρετανική εφημερίδα Guardian στις 31 Γενάρη 2012 δείχνει πόσο μεγαλόφωνα λέγονται πια οι μέχρι σήμερα μύχιες σκέψεις της ευρωπαϊκής άρχουσας τάξης: «Τα φρένα χρέους θα είναι δεσμευτικά και σε ισχύ για πάντα. Ποτέ δεν θα καταφέρουν να αλλάξουν μέσα από κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες». Με τέτοιες δηλώσεις δεν είναι τυχαίο που διάφοροι αναλυτές άρχισαν να θυμούνται το ξεχασμένο προσωνύμιο της Ευρώπης του 20ού αιώνα: «Σκοτεινή Ήπειρος».

Αν αυτή είναι η κατάσταση στο σύνολο της ΕΕ, στον Ευρωπαϊκό Νότο το φιλμ δείχνει να κινείται δραματικά γρηγορότερα. Ήδη, στην Ιταλία και στην Ελλάδα, οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών, ο Μόντι και ο Παπαδήμος, έχουν αναλάβει τα καθήκοντά τους χωρίς εκλογές. Η νομοθέτηση των μέτρων που απαιτεί η Τρόικα των δανειστών και στις δύο χώρες γίνεται με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, πολλές φορές με διατάγματα της εκτελεστικής εξουσίας η οποία εξουσιοδοτείται από τα Κοινο-

βούλια με έκτακτες αρμοδιότητες. Και όταν οι αντιδράσεις των εργατικών συνδικάτων και των κινημάτων απειλούν να εμποδίσουν τις τρίμηνες επικαιροποιήσεις της Τρόικας (όπως ιδιαίτερα το έχουμε δει στην Ελλάδα), αναλαμβάνει ο κατασταλτικός πυρήνας του κράτους στην πιο «παλιμοδίτικη» μορφή του, αυτή που ο Λένιν αποκαλούσε «ειδικά ένοπλα σώματα ανδρών», για να αποκατασταθεί η «τάξη».

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, είναι θεμιτό το ερώτημα ολοένα και περισσότερων ανθρώπων: ζούμε πλέον σε μια δημοκρατία; Είναι δόκιμο να εξακολουθούμε να αποδίδουμε τον χαρακτηρισμό «δημοκρατικό» στο κράτος της εποχής των Μνημονίων; Και τι συνέπειες έχει η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα στο κίνημα που παλεύει για την πραγματική δημοκρατία και την κοινωνική αλλαγή; Επειδή δεν είναι η πρώτη φορά που το κίνημα αντιμετώπιζε ανάλογα ερωτήματα, είναι φυσικό να αναβιώνουν και παλιότερες απαντήσεις, και μαζί τους και οι συνεπαγόμενες πολιτικές στρατη-

2012: Σαμαράς, Παπανδρέου, Παπαδήμος στο Προεδρικό Μέγαρο.

γικές. Μία άποψη λέει ότι βιώνουμε μια δημοκρατική και συνταγματική «εκτροπή», με τη μορφή ενός ιδιότυπου «κράτους έκτακτης ανάγκης». Αρκετές φορές η διαπίστωση αυτή συνοδεύεται από την αναγκαιότητα για τη δημιουργία ενός ευρύτατου δημοκρατικού λαϊκού μετώπου για την «αποκατάσταση της νομιμότητας». Μία άλλη άποψη μιλάει για τη «μετάλλαξη» της αστικής δημοκρατίας σε «χούντα». Μάλιστα, διανοούμενοι που φλερτάρουν με τέτοιες απόψεις κατάργησης των διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στην αστική δημοκρατία και μια δικτατορία βάζουν ακόμα και θετικό πρόσημο σε αυτή την εξέλιξη: ίσως έτσι διαλυθούν ευκολότερα οι δημοκρατικές αυταπάτες που υπήρξαν τόσο κεντρικές στην ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία του καπιταλισμού στις κοινωνίες της Δύσης.

Καπιταλισμός και δημοκρατία

Για να απαντήσουμε στα ερωτήματα αυτά, πρέπει πρώτα να εξετάσουμε τη σχέση ανάμεσα στον καπιταλισμό και τη δημοκρατία στις περιόδους της κανονικότητας. Βέβαια, στην Ελλάδα της Ζήμενς και του παπά-Εφραίμ, είναι εύκολο να εξηγήσεις γιατί οι καπιταλιστές έχουν πάντα πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσβασης και ελέγχου στο κράτος και στην κυβέρνηση από αυτή που μας διδάσκουν τα σχολικά εγχειρίδια της Αγωγής του Πολίτη. Παρότι το κράτος και οι υπάλληλοί του είναι τυπικά

ανεξάρτητοι, στην πραγματικότητα υπάρχουν χιλιάδες κρυφά νήματα που τους συνδέουν με την οικονομική εξουσία των καπιταλιστών. Και, όπως δείχνει η ιστορία, σε στιγμές κινδύνου για την αδιατάρακτη συνέχεια της τάξικής τους κυριαρχίας, το κράτος παρεμβαίνει αποφασιστικά για να την αποκαταστήσει, ανεξάρτητα από τη θέληση της πλειοψηφίας των «πολιτών» του. Από αυτή την άποψη, οι αφορισμοί του Μαρξ και του Λένιν ότι το κράτος δεν είναι τίποτε άλλο από «όργανο για την εκμετάλλευση της καταπιεζόμενης τάξης» και η κυβέρνηση είναι «η εκτελεστική επιτροπή για τη διαχείριση των υποθέσεων της κυρίαρχης τάξης» εξακολουθούν να προσφέρουν την απαραίτητη αφετηρία για την κατανόηση της σχέσης καπιταλισμού και αστικής δημοκρατίας.

Για να βαθύνουμε ωστόσο την κατανόησή μας, πρέπει να πάμε τη σκέψη μας ένα βήμα παραπέρα από την αυτάρχειτη πραγματικότητα ότι η δημοκρατία ακυρώνεται από τους πολιτικούς που «τα παίρνουν» και να μπούμε στη σκοτεινή σφαίρα εκείνων που «τα δίνουν» και του πώς τα αποκτήσανε. Μόνον έτσι θα καταλάβουμε ότι η ακύρωση της δημοκρατίας στον καπιταλισμό δεν αποτελεί κάποιου είδους δυσλειτουργία του συστήματος, αλλά ένα καλά κρυμμένο δομικό συστατικό του. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα οικονομικά συστήματα, όπου η πολιτική καταπίεση αποτελούσε τον κυρίαρχο τρόπο με τον οποίο οι άρ-

1967: Μακαρέζος, Παπαδόπουλος, Παττακός.

χουσες τάξεις αποσπούσαν το υπερπρόσθετό από τους παραγωγούς, στον καπιταλισμό η απόσπαση της υπεραξίας πραγματοποιείται με οικονομικούς (και όχι με πολιτικούς) τρόπους. Με απλά λόγια: ενώ στο δουλοκτητικό σύστημα ένας σκλάβος δούλευε από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου για να κερδίζει ο αφέντης του επειδή ακριβώς ήταν σκλάβος, ενώ στη φεουδαρχία ο δουλοπάροικος υποχρεωνόταν να δώσει τη μισή σοδειά του στο φεουδάρχη γιατί αλλιώς θα είχε να τα βάλει με το στρατό του, στον καπιταλισμό ο εργάτης εμφανίζεται ελεύθερος να συνάψει (αν το επιθυμεί) «συμβόλαιο» με τον καπιταλιστή για να κερδίσει το μισθό του και ταυτόχρονα να παράξει γι' αυτόν κέρδη.

Το μυστικό της «ελευθερίας» του εργάτη και της τυπικά «ισότιμης» σχέσης του με τον καπιταλιστή είναι κρυμμένο στη μεγάλη ληστεία που πραγματοποιήθηκε κάποιες εκατοντάδες χρόνια νωρίτερα, στην αγωγή του καπιταλιστικού συστήματος: τότε, οι αγρότες της υπαίθρου και οι τεχνίτες της πόλης «απελευθερώθηκαν» βίαια (ληστεύτηκαν δηλαδή) από τα μέσα παραγωγής τους και απέμειναν να έχουν μονάχα ένα εμπόρευμα να πουλήσουν για να μην πεθάνουν της πείνας, την εργατική τους δύναμη. Στα πρώτα χρόνια αυτής της ληστείας, οι ειδικευμένοι τεχνίτες και οι κληρούχοι αγρότες πάλεψαν (πολλές φορές βίαια) για να μην προλεταριοποιηθούν. Περγώνοντας όμως ο καιρός, η σχέση της μι-

σθωτής εργασίας ανάμεσα στον ιδιοκτήτη των μέσων παραγωγής και τον απαλλοτριωμένο πλέον εργάτη κανονικοποιήθηκε.

Ένα νέο κράτος προέκυψε από αυτή τη διαδικασία. Σε αντίθεση με το παρελθόν, που το κράτος διακήρυσσε μεγαλόφωνα τον ταξικό του ρόλο (την προστασία της ελέω θεού εξουσίας του φεουδάρχη), το καπιταλιστικό κράτος είχε ως νομιμοποιητική βάση του την προστασία της «ισότητας» των πολιτών απέναντι στον Νόμο. Όπως το περιγράφει ο Μαρξ στα κείμενά του για το Εβραϊκό Ζήτημα, η αστική τάξη απελευθέρωσε το κράτος από τη θρησκεία και την οικονομία και το ανύψωσε πάνω από την κοινωνία, δίνοντάς του μια ψεύτικη εικόνα ανεξαρτησίας από όλες τις τάξεις. Έτσι, ο καπιταλισμός κρύβει τις σχέσεις ανισότητας και εκμετάλλευσης στο οικονομικό πεδίο πίσω από σχέσεις τυπικής ισότητας στο πολιτικό και το νομικό πεδίο.

Αντιπροσωπευτική δημοκρατία

Η περιγραφή αυτή είναι αναγκαστικά απλουστευτική. Αν και οι καπιταλιστές φρόντισαν να κρύψουν την ταξική τους κυριαρχία στην οικονομική σφαίρα (μακριά από τα λαμπρά φώτα της πολιτικής σκηνής), αυτό δεν σημαίνει ότι εγκατέλειψαν αμαχητί τον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας. Δεν είναι τυχαίο ότι αρχικά προόριζαν το δημοκρατικό δικαίωμα της ψήφου μονάχα στους έχοντες περιουσία, δηλαδή στους αστούς (αυτονόητα λευκούς και άντρες). Χρειάστηκαν τεράστια δημοκρατικά κινήματα και λαϊκοί αγώνες για να επεκταθούν τα πολιτικά δικαιώματα στο σύνολο του πληθυσμού. Έτσι προέκυψε η αντιπροσωπευτική δημοκρατία και ο αστικός κοινοβουλευτισμός με τον τρόπο που τα γνωρίζουμε σήμερα.

Η είσοδος των μαζών στην πολιτική σκηνή από τις αρχές του 20ού αιώνα εξανάγκασε τις (εξαιρετικά μειοψηφικές) άρχουσες τάξεις να οικοδομήσουν μαζί με πολιτικά κόμματα: μ' αυτόν τον τρόπο οι αστοί δημιούργησαν κοινωνικές συμμαχίες και ταυτόχρονα εγκόλπωσαν υλικά συμφέροντα και άλλων τάξεων στην άσκηση της κυβερνητικής και κρατικής εξουσίας (στρατηγική απαράιτητη ενόψει και της πολιτικής πρόκλησης που αντιμετώπιζαν από το ανερχόμενο εργατικό, σοσιαλιστικό και κομμουνιστικό κίνημα). Μάλιστα, μετά τον

Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και την εμπειρία του φασισμού στην Ευρώπη, η αστική δημοκρατία γνώρισε μια αξιοζήλευτη περίοδο σταθερότητας χάρι σε ένα μοναδικό συνδυασμό: από τη μια πλευρά υπήρξε μια τριακονταετής περίοδος οικονομικής ανάπτυξης (η «χρυσή περίοδος» του καπιταλισμού από το 1945 μέχρι το 1975). Ακόμα και όταν αυτή έληξε, τη διαδέχτηκε μια περίοδος οικονομικής κρίσης αρκετά μακρόσυρτη, ώστε να προσφέρει χώρο και χρόνο για οικονομικές και πολιτικές αναδιατάξεις. Από την άλλη πλευρά, τα σοσιαλδημοκρατικά και κομμουνιστικά κόμματα που αντιπροσώπευαν πολιτικά την εργατική τάξη είχαν ουσιαστικά αποδεχτεί τους κανόνες του καπιταλιστικού παιχνιδιού, με τρόπο που η άνοδός τους στην κυβερνητική εξουσία να μην αποτελεί συστηματικό κίνδυνο για την αστική κυριαρχία. Έτσι, στη Δυτική Ευρώπη η αντιπροσωπευτική δημοκρατία λειτούργησε εν πολλοίς αδιατάρακτα και χωρίς σημαντικές παραβιάσεις που θα την εξέθεταν στα μάτια των υπηκόων της (όπως για παράδειγμα συνέβη στη Χιλή του Αλιέντε το 1973 ή και σε άλλες χώρες της περιφέρειας).

Δεν υπάρχει καμία ασφαλιστική δικλείδα και καμία ιδεολογική δέσμευση της ελληνικής άρχουσας τάξης στις αρχές της δημοκρατίας

Είμαστε σήμερα μάρτυρες της βίαιης αλλαγής των δύο αυτών παραμέτρων που όρισαν τη λειτουργία της αστικής δημοκρατίας στην Ευρώπη τα τελευταία εξήντα χρόνια. Αφενός, ζούμε τη μεγαλύτερη καπιταλιστική κρίση, συγκρίσιμη μόνο με αυτή της δεκαετίας του '30, γεγονός που διαρρηγνύει κάθε κοινωνική συμμαχία και κάθε προηγούμενο συμβιβασμό των αστικών τάξεων με τις δυνάμεις της εργασίας και τα υπόλοιπα λαϊκά στρώματα. Είναι μάλιστα τέτοια η ταχύτητα της κρίσης που οι διαδικασίες του αστικού πολιτικού συστήματος (οι μέχρι σήμερα τόσο κρίσιμες για τη νομιμοποίησή του «επιμοσπίδες») κρίνονται υπερβολικά αργοκίνητες και γι' αυτό

παρακάμπτονται. Τυπικό παράδειγμα αυτής της εξέλιξης αποτελεί η πραξικοπηματική αντικατάσταση των κυβερνήσεων Παπανδρέου και Μπερλουσκόνι και η απευθείας ανάθεση της κυβερνητικής εξουσίας σε τραπέζιτες. Αφετέρου, ζούμε το ξέσπασμα μαζικών κινήματων (σε χώρες τόσο διαφορετικές όσο η Βρετανία, η Ισπανία ή η Ελλάδα), τα οποία όμως το πολιτικό σύστημα αδυνατεί να εγκολπώσει. Τριάντα χρόνια κυριαρχίας της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης και επικράτησης του σοσιαλφιλελευθερισμού μέσα στη σοσιαλδημοκρατία έχουν σημαίνει ότι το πολιτικό σύστημα δεν μπορεί πια να οικοδομήσει τη συναίνεση των υποτελών τάξεων (και κρίσιμα της εργατικής τάξης) με τον τρόπο που το έκανε στο παρελθόν. Αυτό σημαίνει ξεχαρβαλωμένα πολιτικά συστήματα σε όλο και περισσότερες χώρες. Και ταυτόχρονα, σημαίνει αύξηση της καταστολής και της ανταρχικής θωράκισης του κράτους, που μοιάζει ξένη με ό,τι είχαμε συνηθίσει να αποκαλούμε αστική δημοκρατία.

Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Ελλάδα μοιάζει να είναι το καλύτερο παράδειγμα για τις διεργασίες που περιγράφουμε, μιας και όλες τους βρίσκονται εδώ σε φάση παροξυσμού: η κρίση έχει αφανίσει σχεδόν το ένα πέμπτο του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της χώρας (νούμερο μεσοπολεμικό), η εργατική αντίσταση έχει φτάσει στις κορυφώσεις της να κινητοποιεί φασικά το ένα δέκατο του πληθυσμού (και όχι μόνο μια φορά), ενώ η σοσιαλδημοκρατία (το κυβερνητικό ΠΑΣΟΚ) έχει φτάσει στο ναδίρ της εκλογικής και πολιτικής του επιρροής. Σε τέτοιες συνθήκες, χρειάζεται να είμαστε ξεκάθαροι ότι δεν υπάρχει καμία ασφαλιστική δικλείδα και καμία ιδεολογική δέσμευση της ελληνικής άρχουσας τάξης στις αρχές της δημοκρατίας, έστω και της αστικής. Για να το εξηγήσουμε αυτό καλύτερα, χρειάζεται να κάνουμε μια σύντομη αναδρομή στη βρώμικη ιστορία και τις αντιδημοκρατικές παραδόσεις της.

Το ελληνικό κράτος υπήρξε στην ιστορική του πορεία αρκετά αδύναμο στην οικοδόμηση συναίνεσης από τον πληθυσμό που διοικούσε. Η πιο διαρκής και συστηματική πρόκληση που αντιμετώπισε η εξουσία του προήλθε από το εργατικό κίνημα που έκανε τα πρώτα οργανωμένα του βήματα στις αρχές του 20ού

17/01/2012: 24ωρη απεργία των Εργατικών Κέντρων ενάντια στα κηλεύματα και τις απολύσεις.

αιώνα. Αν θέλαμε να κάνουμε μια χρονική περιοδολόγηση, θα χωρίζαμε την αναμέτρηση του ελληνικού αστισμού με την εργατική τάξη σε τρεις περιόδους.

Η πρώτη είναι ο Μεσοπόλεμος: μετά από μια αρχική υποτίμηση, η αστική τάξη απάντησε συστηματικά στους οικονομικούς και πολιτικούς αγώνες του νεαρού προλεταριάτου με την πιο άγρια καταστολή. Μετά από τη μαζική δολοφονία εργατών στη γενική απεργία του 1923 στο Πασαλιμάνι, δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι ο κανόνας στις μεγάλες απεργιακές συγκεντρώσεις του Μεσοπολέμου ήταν ο τουφεκισμός εργατών. Το ρεπερτόριο της καταστολής περιλάμβανε από σκληρή αντικομμουνιστική και αντισυνδικαλιστική νομοθεσία μέχρι τη στήριξη φασιστικών συμμοριών κατά της Αριστεράς απευθείας από το Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων. Στις πρακτικές αυτές επιδίδονταν αδιακρίτως τόσο αστικοδημοκρατικές κυβερνήσεις που πήραν την εξουσία με εκλογές (βλ. Βενιζέλος και Ιδιώνυμο το 1929), όσο και δικτατορίες όπως αυτή του Μεταξά το 1936. Όταν τέλος οι αστοί κινδύνευσαν να χάσουν την εξουσία τους από το ΕΑ-Μικό κίνημα, μαζί με τους διεθνείς συμμάχους τους δεν δίστασαν να κηρύξουν ολοκληρωτικό πόλεμο στον γενικό πληθυσμό της χώρας, βομβαρδίζοντας αεροπορικά τις εργατογειτονίες της Αθήνας και καίγοντας με ναβάλμ τους ένοπλους αγρότες στην ύπαιθρο.

Η δεύτερη φάση της αναμέτρησης υπήρξε το χρονικό διάστημα μετά τον Πόλεμο και μέχρι τη Χούντα. Την περίοδο αυτή, η άρχουσα τάξη φάνηκε να

αντιμετωπίζει κάποια από τα προβλήματα υλικών στερήσεων που τροφοδοτούσαν τις γραμμές του εργατικού κινήματος και να προχωράει σε έναν ελεγχόμενο «εκσυγχρονισμό» των πολιτικών δομών του κράτους της, με κατεύθυνση τη συμμετοχή στην Ενωμένη Ευρώπη (τότε ΕΟΚ). Μόλις όμως, τη δεκαετία του '60, χρειάστηκε να αναμετρηθεί με ένα καινούργιο εργατικό κίνημα και με μια νέα άνθιση της Αριστεράς, κατέφυγε στις παλιές αντιδημοκρατικές της μεθοδεύσεις: νόθευσε τις εκλογές, επέτεινε την καταστολή και τον χαφιεδισμό κατά της (παράνομης ακόμα) Αριστεράς και των εργατικών συνδικάτων, εξαγόρασε βουλευτές για να αντικαταστήσει τον ανεπιθύμητο πρωθυπουργό Παπανδρέου με πρόσωπο της αρεσκείας του Παλατιού. Και στο τέλος, μπροστά στο φόβο της κοινωνικής αποσταθεροποίησης, ανέστειλε τη λειτουργία του Κοινοβουλίου και στήριξε τη στρατιωτική Χούντα το 1967.

Η τρίτη και τελευταία φάση της ταξικής σύγκρουσης είναι το χρονικό διάστημα μετά τη Μεταπολίτευση. Η μεγάλη διαφορά με τις προηγούμενες δύο είναι η ένταξη στο πολιτικό σύστημα (και μάλιστα ως βασικού πυλώνα) ενός σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (του ΠΑΣΟΚ) που συσπείρωσε τις ελπίδες και τις αυταπάτες της πλειοψηφίας των μισθωτών εργατών. Η επιλογή αυτή πέτυχε να στομώσει τη δυναμική του εργατικού κινήματος της Μεταπολίτευσης (αφήνοντας ανεκπλήρωτες τις ελπίδες του) και να διευρύνει την κοινωνική βάση και τη σταθερότητα του ελληνικού

αστικού κράτους. Ωστόσο, ο συμβιβασμός της Μεταπολίτευσης σήμανε πρωτοφανείς κατακτήσεις για την εργατική τάξη, μαζί με μια Αριστερά που ποτέ δεν συντρίφτηκε και μια συλλογική μνήμη οργάνωσης και αγώνων που ποτέ δεν διακόπηκε. Είναι πάνω σ' αυτό το βάθος που χτίστηκε η μακροβιότερη δημοκρατική περίοδος του ελληνικού κράτους, κόντρα στις πολιτικές παραδόσεις της κυρίαρχης τάξης του.

Μετά απ' όλα αυτά, είναι εντυπωσιακό το πόσο γρήγορα, μέσα σε δύο χρόνια οικονομικής κρίσης και πολιτικής κατάρρευσης της σοσιαλδημοκρατίας, η ελληνική κυρίαρχη τάξη επιστρέφει στο παλιό ρεπερτόριο των δύο προηγούμενων φάσεων της ταξικής σύγκρουσης με τους από κάτω: κυριολεκτικά, σαν να μην πέρασε μια μέρα. Από τις 15 Ιούνη μέχρι τις 11 Νοέμβρη 2011 (που ορκίστηκε η κυβέρνηση Παπαδήμου), με τους εργαζόμενους στο δρόμο και την κυβέρνηση Παπανδρέου σε παράλυση, η κυρίαρχη τάξη γύρισε την αστική δημοκρατία της στην καμαρίλα του 1965, στην ανάδειξη πρωθυπουργών έξω από τα νόμιμα κανάλια των εθνικών εκλογών. Και σαν να μην έφτανε αυτό, η αστική τάξη αναζήτησε και βρήκε τη συγκολλητική ουσία του Μεγάλου Συνασπισμού της (αν και οι κοινοβουλευτικοί αριθμοί δεν το απαιτούσαν) στους φασίστες του ΛΑΟΣ, στους θαυμαστές δηλαδή του μεταξικού καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, σε έναν πρωτοφανή καλπασμό πίσω στη δεκαετία του '30. Από τις κινήσεις αυτές, το εργατικό κίνημα και η Αριστερά πρέπει να συναγάγουν τα απαραίτητα συμπεράσματα: η ελληνική αστική τάξη είναι αδιάσπαστη. Δεν διαθέτει καμία δημοκρατική ενοχή. Αντιμέτωπη με ένα βάθεμα της οικονομικής κρίσης και μια ένταση της ταξικής πάλης, είναι ικανή να καταφύγει στις χειρότερες μεθοδεύσεις, από τη στήριξη φασιστικών συμμοριών για την τρομοκρατία του κινήματος (όπως αρχίζουμε να το βλέπουμε με τη Χρυσή Αυγή) μέχρι την αναστολή των δημοκρατικών ελευθεριών για λόγους «εθνικής ανάγκης» και «σωτηρίας της πατρίδας».

Τα δημοκρατικά δικαιώματα σε κίνδυνο

Μπορούμε τώρα να απαντήσουμε ασφαλέστερα στα ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή αυτού του άρθρου. Κατά πρώτον, η δημοκρατία – έστω με τον

στρεβλό και περιορισμένο τρόπο που τη γνωρίσαμε τα τελευταία τριανταπέντε χρόνια μετά τη Μεταπολίτευση – είναι σε κίνδυνο. Ο μηχανισμός του Μνημονίου είναι, εκτός από οδοστρωτήρας των εργατικών κοινωνικών κατακτήσεων, ένας μηχανισμός περιορισμού και κατάλυσης των δημοκρατικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Οι διαδηλωτές που φωνάζουν «ψομί-παιδεία-ελευθερία, η Χούντα δεν τελείωσε το '73» οσμίζονται σωστά την κατεύθυνση των πραγμάτων.

Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι ζούμε σε μια δικτατορία, και αυτό είναι το δεύτερο σημείο. Είμαστε ακόμα μάρτυρες της κρίσης της αστικής δημοκρατίας, που συνεπάγεται την εμφάνισή της με την αφησιώδη μορφή της ωμής ταξικής κυριαρχίας. Για το εργατικό κίνημα και την Αριστερά, η διάκριση αστικής δημοκρατίας και δικτατορίας δεν έχει να κάνει πρωταρχικά με τις τυπικές αρχές του αστικού πολιτικού συστήματος (που είναι ούτως ή άλλως κάλπικες), όσο με τα δικαιώματα και τον πολιτικό χώρο που έχει κατοχυρώσει η εργατική τάξη εντός της αστικής δημοκρατίας, για να οργανώνει το κίνημά της. Η ελευθερία των συγκεντρώσεων και του συνδικαλισμού, η συλλογική ύπαρξη των εργατικών οργανώσεων, το δικαίωμα της ψήφου βρίσκονται υπό αμφισβήτηση, αλλά σε καμία περίπτωση δεν έχουν καταργηθεί. Η μάχη για την υπεράσπιση των δημοκρατικών κατακτήσεων της εργατικής τάξης δεν είναι πίσω μας, αλλά μπροστά μας.

Το τρίτο σημείο είναι πως, μέσα στην κρίση της, η ελληνική αστική τάξη φτάνει να καταπατά την νομιμότητα της προηγούμενης περιόδου, όπως για παράδειγμα το έκανε στις 12 Φεβράρη με την νομοθετική κατάργηση των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων εργαζόμενων και εργοδοτών, που είναι κατοχυρωμένες στο Σύνταγμα. Η Αριστερά πρέπει να σηκώσει το γάντι αυτών των επιθέσεων και να καταγγείλει την αντιδημοκρατική εκτροπή: η υπεράσπιση των νομιμοποιημένων στη συνείδηση της εργατικής τάξης δημοκρατικών κατακτήσεων των παρελθόντος μπορεί να προσφέρει ένα ευνοϊκό πεδίο για την πολιτική και ιδεολογική ηγεμονία τους εργατικού κινήματος και της Αριστεράς στη συνολικότερη μάχη κατά του Μνημονίου.

Τέλος, στην πάλη ενάντια στις αντιδημοκρατικές εκτροπές, η Αριστερά και το εργατικό κίνημα δεν έχουν κανένα λόγο

Πανευρωπαϊκή διαδήλωση συνδικάτων στις Βρυξέλλες, Σεπτέμβρης 2010. Το πανό γράφει: "Όχι στην λιτότητα της ΕΕ".

να θέσουν ως ορίζοντα των αγώνων τους την «αποκατάσταση της αστικής νομιμότητας». Για να διασωθούν τα δημοκρατικά δικαιώματα πρέπει σήμερα να ηττηθεί ο μηχανισμός του Μνημονίου. Και αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο μέσα από ένα πρόγραμμα αντικαπιταλιστικής ρήξης, που θα αμφισβητεί τα νόμιμα δικαιώματα των εργοδοτών μέσα στους χώρους δουλειάς. Για να υπερασπιστεί τις δημοκρατικές της κατακτήσεις, μαζί με τη δουλειά και το ψομί της, η εργατική τάξη θα πρέπει να παρανομήσει. Όποιος την καλεί να μινιμάρει το πρόγραμμά της μέσα σε παλλαϊκά δημοκρατικά μέτωπα «αποκατάστασης της νομιμότητας», καταλήγει να εξουδετερώνει τη μοναδική δύναμη που μπορεί να πετύχει ένα αποφασιστικό χτύπημα στις συνασπισμένες δυνάμεις του Μνημονίου.

Ούτως ή άλλως, όπως προσπαθήσαμε να εξηγήσουμε σε αυτό το άρθρο, η αστική νομιμότητα είναι μια φενάκη. Αποκρύβει την οικονομική ανισότητα των δύο βασικών τάξεων της καπιταλιστικής κοινωνίας, εμφανίζοντάς τες ως αθροίσματα δήθεν ισότιμων ατόμων στο

πολιτικό πεδίο. Τους τελευταίους μήνες δεκάδες πλατείες σε όλον τον κόσμο δονούνται από τα συνθήματα εκατομμυρίων ανθρώπων για την «πραγματική δημοκρατία» και την «κοινωνική δικαιοσύνη». Για να γίνουν πραγματικότητα αυτά τα συνθήματα, τα κινήματα θα πρέπει να επανοικειοποιηθούν κάτι πολύ περισσότερο από το δημόσιο χώρο των κεντρικών πλατειών της κάθε πρωτεύουσας. Πρέπει να ξαναφέρουμε στη σφαίρα των «κοινών» τα προϊόντα της μεγάλης ληστείας που διέπραξαν οι καπιταλιστές στις αρχές του συστήματός τους και που συνεχίζουν να διαπράττουν κατ' εξακολούθηση μέχρι σήμερα. Για να το κάνουμε αυτό θα χρειαστούμε μια ολόκληρη επανάσταση, που θα έχει ως βάσεις της τις εργατικές συνελεύσεις στους χώρους δουλειάς. Μόνον έτσι θα πάρουμε στα χέρια μας όλον τον κλεμμένο πλούτο και θα διαμορφώσουμε από την αρχή την κοινωνία, βασισμένη στο δημοκρατικό πλάνο των συλλογικών μας αναγκών. Και μόνον έτσι η δημοκρατία θα ξεφύγει από τον αστικό φορμαλισμό και θα αποκτήσει το ουσιαστικό και πλήρες νόημα που της αρμόζει. ■

Γυναίκες ενάντια στον καπιταλισμό

Εν μέσω απεργιών και καταλήψεων γιορτάζεται η 8 Μάρτη τα τελευταία χρόνια. Οι γυναίκες δεν είναι το αντικείμενο αλλά το υποκείμενο των εξελίξεων μαζί με όλο το εργατικό κίνημα.

Το 2008 στις 8 Μάρτη οι γυναίκες της ΔΕΗ κατέβαιναν με τύμπανα και ντουκούκες, απαιτώντας να αποσυρθεί το ασφαλιστικό νομοσχέδιο της Πετραλιά. Ο Μάρτης ήταν ο μήνας με τις περισσότερες απεργίες ενάντια στο ασφαλιστικό που ανέβαζε συνολικά τα συντάξιμα χρόνια και για τις γυναίκες αυτό σήμαινε τουλάχιστον 15 χρόνια περισσότερα. Οι κινητοποιήσεις ενάντια στο ασφαλιστικό τότε κράτησαν πέντε μήνες και σ' αυτές το πανό του ΣΕΚ «Κάτω τα χέρια από τις γυναίκες» βρισκόταν στην πρώτη γραμμή.

Τον Μάρτη του 2009 διαδηλώσαμε στους δρόμους ενάντια στη δολοφονική επίθεση στην Κωνσταντίνα Κούνεβα, που κατάφερε μαζί με τις συναδέλφισσες της να φτιάξουν σωματείο στο Νταχάου της Οικομέτ.

Στις 11 Μάρτη του 2010 γίνεται η δεύτερη Πανεργατική εκείνης της χρονιάς, πριν ακόμα μπει στην ημερήσια διάταξη η μάχη ενάντια στο πρώτο Μνημόνιο. Πριν την Πανεργατική ξεκίνησαν οι απεργίες των δικαστικών υπαλλήλων, των εφοριακών, στο ΔΟΛ, στην ΠΟΕ-ΟΤΑ, και μετά την Πανεργατική βγήκαν οι γιατροί στο ΕΣΥ, ξανά η ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ.

Τον Μάρτη του 2011 ξεκίνησε η κατάληψη του

100 χρόνια από τη δρυλική απεργία που διεκδικούσε "ψωμί και τριαντάφυλλα", η πάλη για την απελευθέρωση των γυναικών είναι πιο στενά δεμένη παρά ποτέ με την πάλη των εργατών ενάντια στον καπιταλισμό, υποστηρίζει η **Μαρία Στύλλου**.

δήμου της Αθήνας, και ταυτόχρονα οι καταλήψεις στην Cosmote (ενάντια στα κλεισίματα και τις απολύσεις), και μαζί νέα απεργία στην ΟΙΚΟΜΕΤ.

Το 2012 έχουμε τις γυναίκες των Χαλυβουργών να δίνουν τον τόνο σε έναν αγώνα που ξεσηκώνει όλη την εργατική τάξη.

Το κοινό σε όλες αυτές τις απεργίες, είναι ο ρόλος των γυναικών, που ήταν στην πρώτη γραμμή. Σε κάποιες απ' αυτές ήταν η πλειοψηφία, σε κάποιες όπως στη ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ καθόρισαν την μαχητικότητα και έδωσαν μάχη για τη συνέχεια. Το παλιό καλό σύνθημα ότι παλεύουμε για «Ψωμί και Τριαντάφυλλα» ζωντανεύει ξανά.

Το σοσιαλιστικό κίνημα πριν ένα αιώνα καθιέρωσε την 8 Μάρτη, την παγκόσμια μέρα γυναικών, τονίζοντας τη ση-

μασία των αγώνων που έδωσαν οι γυναίκες εκείνη την περίοδο.

Η Elisabeth Gurley Flynn στην αυτοβιογραφία της περιγράφει τη συμμετοχή της στην απεργία των κλωστοϋφαντουργών στη Μασαχουσέτη το 1912. Η εμπειρία της δεν είναι σαν απλή εργάτρια, αλλά σαν οργανώτρια και μέλος των IWW (Διεθνείς Εργάτες του Κόσμου – οι θρυλικοί Γουόμπλς):

«Η απεργία ξέσπασε στις 11 Γενάρη του 1912, την ημέρα που θα έπαιρναν τον πρώτο μισθό της χρονιάς. Ένας νόμος που είχε ψηφιστεί και μείωνε το ωράριο των γυναικών και των παιδιών κάτω από τα 18, από τις 56 ώρες την εβδομάδα στις 54,

Οι νοσηλεύτριες διαδηλώνουν στην 48ωρη πανεργατική απεργία τον Οκτώβρη του 2011.

σήμανε ότι οι εργοδότες μείωσαν αντίστοιχα και τον μισθό τους. «Καλύτερα να πεινάμε παλεύοντας, παρά να πεινάμε δουλεύοντας» έγινε το σύνθημα αυτής της μάχης. Η απεργία άρχισε να απλώνεται από κλωστήριο σε κλωστήριο, και σε λίγες ώρες 14 χιλιάδες εργάτριες και εργάτες βγήκαν στο δρόμο, κάτω από τρομερό κρύο και χιόνι...

Οργανώναμε ξεχωριστές συγκεντρώσεις για τις γυναίκες, στις οποίες ο Χέιγοντ (γραμματέας των Γουόμπλις) και εγώ μιλούσαμε. Οι γυναίκες δούλευαν στα κλωστήρια με χαμηλότερους μισθούς και ταυτόχρονα είχαν να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού και να περιποιούνται τα παιδιά τους. Η παλιά αντίληψη ότι ο άντρας ήταν «ο κύριος του σπιτιού» ήταν διαδεδομένη. Δώσαμε μάχη για να κτυπήσουμε αυτές τις ιδέες. Οι γυναίκες ήθελαν να συμμετέχουν στις απεργιακές φρουρές, συμμετείχαν στην απεργία και ήταν γενναίες μαχήτριες... Η απεργία κράτησε τρεις μήνες και έκλεισε με νίκη των εργαζομένων. Τις ίδιες μάχες έδιναν οι γυναίκες εργάτριες σε όλον τον κόσμο εκείνη την περίοδο.

Η Ίρις Αυδή Καλκάνη έχει γράψει ένα βιβλίο με τίτλο «Εκείνο το πρωί» και αναφέρεται στην απεργία των εργατριών στο εργοστάσιο του Ρετσίνα στον Πειραιά το 1892.

Η Ελλάδα την εποχή της απεργίας βρίσκεται στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Το 1892 είναι η χρονιά της μεγάλης οικονομικής κρίσης. Η χώρα ανοργάνωτη, χωρίς υποδομή σε κανέναν τομέα, παραπαίει οικονομικά και πολιτικά και προσπαθεί όπως πάντα να στηριχτεί με μέσα σπασμοδικά, όπως η προσφυγή σε νέο εξωτερικό δανεισμό και η επιβολή ακόμα μεγαλύτερης φορολογίας...

Οι εργοδότες αρχίζουν να μειώσουν τα μεροκάματα, κι αυτό γίνεται και στον Ρετσίνα...

«Οι υφάντριες αμύνηθηκαν ανθόρμητα και ανοργάνωτα στην προσπάθεια του εργοδότη τους να τους μειώσει κατά 20% περίπου το ποσό της μικρής τους αμοιβής, που ακόμα και ολόκληρη δεν επαρκούσε για τη συντήρησή τους. Αποτελεί όμως η απεργία τους ορόσημο στην ιστορία του εργατικού κινήματος της χώρας, όχι μόνο γιατί είναι η πρώτη μαζική κινητοποίηση εργατριών, αλλά και γιατί η τόλμη και ο δυναμισμός των υφαντριών που απεργήσανε έδωσε νέα ώθηση στους αγώνες της εργατικής τάξης του τέλους του περασμένου αιώνα».

Αυτές είναι μικρές ιστορίες από τη

Από τις Πανεργατικές ενάντια στο ασφαλιστικό της Πετραλιά. Στο κέντρο το πανό "Κάτω τα χέρια από τις γυναίκες".

μεγάλη ιστορία του εργατικού κινήματος και, περισσότερο ακόμα, από την κρυμμένη ιστορία των εργατριών. Είναι κρυμμένη γιατί χρειάζεται να συγκρουστεί με τις κυρίαρχες ιδέες για τον ρόλο των γυναικών μέσα στο σπίτι και στην οικογένεια. Γιατί, παρόλο που μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, οι γυναίκες βγήκαν μαζικά στην παραγωγή, είχαν ταυτόχρονα να αντιμετωπίσουν μια σειρά από διακρίσεις σε βάρος τους. Η ψαλίδα ανάμεσα στους μισθούς των γυναικών και των ανδρών συναδέλφων τους ήταν (και παραμένει μέχρι σήμερα) πάνω από 20%. Τα βάρη από τις δουλειές του σπιτιού συνέχισαν να πέφτουν στις πλάτες τους. Και οι συστηματική σεξουαλική παρενόχληση ποτέ δεν έπαψε να είναι εργοδοτική ταχτική για να κρατάει τις εργάτριες «στη θέση τους».

Η έκρηξη ενάντια σε όλα αυτά είναι δεμένη με το μεγάλο κύμα αγώνων που συνήθως ονομάζουμε Μάη του 68, που ξεκίνησε στη Γαλλία αλλά απλώθηκε σε όλο τον κόσμο στη δεκαετία του 1970.

Στην Ελλάδα το 1974 με την κατάρρευση της δικτατορίας υπάρχει ρεκόρ απεργιών που πρωτοστατούν οι γυναίκες. Στα καινούργια κλωστήρια, στις τηλεπικοινωνίες, στις τράπεζες, στις υπηρεσίες, ξεσπάνε απεργίες με αιτήματα ίση αμοιβή για ίση εργασία. Τέτοιο παράδειγμα ήταν η απεργία των τηλεφωνητριών το 1978, αλλά δεν ήταν η μόνη. Στα συνδικάτα δημιουργούνται επιτροπές γυναικών που οργανώνουν συσκέψεις και συνέδρια για να προβάλουν όχι μόνο την ίση αμοιβή για ίση εργασία, αλλά και την ανάγκη να περάσει το κόστος αναπαραγωγής από την οικογένεια

στο κράτος. Αιτήματα για δωρεάν παιδικούς σταθμούς που να λειτουργούν όλο το 24ωρο, για ελεύθερη αντισύλληψη και έκτρωση που να την αναλαμβάνουν τα ασφαλιστικά ταμεία και τα δημόσια νοσοκομεία, αιτήματα για να σταματήσουν οι σεξιστικές διακρίσεις και οι παρενοχλήσεις στους χώρους δουλειάς. Ήταν μια σκληρή μάχη με επιτυχίες και με πισωγυρίσματα.

Παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία δημιουργήθηκαν από Υπουργεία, την τοπική αυτοδιοίκηση, την Εργατική Εστία και τις επιχειρήσεις. Έγιναν αλλαγές στη νομοθεσία και για τους μισθούς και για τις εκπτώσεις και για τα διαζύγια. Αλλά με την κάμψη του εργατικού κινήματος στις επόμενες δεκαετίες, πολλές αλλαγές έμειναν σε συμβολικό επίπεδο και πολλές κατακτήσεις άρχισαν να ξηλώνονται.

Η θεωρία της αντρικής συνωμοσίας

Μέσα στο γυναικείο κίνημα, για ένα μεγάλο διάστημα κυρίαρχησαν οι απόψεις που υποστήριζαν ότι μέσα στον καπιταλισμό εκτός από τη βασική αντίθεση κεφαλαίου – εργασίας, υπάρχει και μια άλλη αντίθεση εξίσου σημαντική: αυτή ανάμεσα στα φύλα. Κι αυτή είναι που καθορίζει την καταπίεση των γυναικών και γι' αυτό, παρά τους αγώνες τους, οι γυναίκες βρίσκονται αντιμέτωπες με ένα πατριαρχικό σύστημα οργάνωσης της κοινωνίας. Αυτές οι θεωρίες έκαναν θραύση ανάμεσα στις φεμινίστριες, ιδιαίτερα στην Αμερική.

Πρόσφατα κυκλοφόρησε στην Ελλάδα ένα βιβλίο της Silvia Federici, με τίτ-

Η Ε.Γ. Flynn μιλά σε απεργιακή συγκέντρωση το 1913.

λο «Ο Καλιμπάν και η Μάγισσα, Γυναίκες, σώμα και πρωταρχική συσσώρευση» (Εκδόσεις των Ξένων). Η άποψη της Federici είναι ότι ο καπιταλισμός είναι το πιο πατριαρχικό σύστημα, ακόμα περισσότερο και από τη φεουδαρχία: «Η οικογένεια αναδύεται αυτή την περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης σύστοιχο της αγοράς όργανο για τη μεταφορά των κοινωνικών σχέσεων από το δημόσιο στο ιδιωτικό και κυρίως ως μέσο αναπαραγωγής της καπιταλιστικής πειθαρχίας και της πατριαρχικής κυριαρχίας. Αλλά επιπλέον και ως ο πιο σημαντικός θεσμός για την οικειοποίηση και απόκρυψη της γυναικείας εργασίας» (σελ 139). Και πιο κάτω στις σελ 164-165, κάτω από τον υπότιτλο «Ο καπιταλισμός και ο έμφυλος καταμερισμός της εργασίας», υποστηρίζει ότι «η κατασκευή μιας νέας πατριαρχικής τάξης πραγμάτων, η οποία μετέτρεψε τις γυναίκες σε υπηρέτριες του αντρικού εργατικού δυναμικού, αποτέλεσε σημαντικό όπλο της καπιταλιστικής ανάπτυξης... Αυτός ο καταμερισμός εργασίας, όπως ακριβώς και ο διεθνής καταμερισμός εργασίας, ήταν πάνω από όλα μια σχέση εξουσίας που διαιρούσε το εργατικό δυναμικό και παράλληλα έδινε τεράστια ώθηση στη συσσώρευση του κεφαλαίου». Και πιο κάτω υποστηρίζει ότι: «οι άντρες εργάτες έχουν συχνά υπάρξει συνένοχοι σ' αυτή τη διαδικασία καθώς προσπάθησαν να διατηρήσουν τη δύναμη τους σε σχέση με το κεφάλαιο, υποτιμώντας και πειθαρχώντας τις γυναίκες, τα παιδιά και τους αποικιοκρατούμενους πληθυσμούς» (σελ 165).

Το βιβλίο της Federici κάνει το λάθος να εξηγεί την καταπίεση των γυναικών μέσα στον καπιταλισμό σαν φυλετική και όχι σαν ταξική.

Αποδέχεται από τη μια μεριά ότι ο καπιταλισμός σαν σύστημα εκμεταλλεύεται την εργατική τάξη που είναι η πηγή του πλούτου και της συσσώρευσης, κι αυτή η εκμετάλλευση μπορεί να συμβεί μόνο στην παραγωγή, αλλά από την άλλη περιγράφει μια πατριαρχική σχέση παραγωγής και εξουσίας που συμβαίνει μέσα στην εργατική οικογένεια. Άρα δυο διαφορετικοί τρόποι εκμετάλλευσης, ο ένας στο εργοστάσιο και ο δεύτερος στη οικογένεια. Και σ' αυτό, εργαλείο των καπιταλιστών είναι η αντρική εξουσία ανεξάρτητα από την τάξη που ανήκει.

Είναι λάθος αυτή η αντίληψη για δυο λόγους.

Ο πρώτος και βασικός, είναι ότι το καπιταλιστικό σύστημα είναι επεκτατικό και μαζί του δεν μπορούν να υπάρχουν δυο τρόποι παραγωγής, αλλά ένας. Τα «φεουδαρχικά» κατάλοιπα στις σχέσεις παραγωγής στην ύπαιθρο, και στις αποικίες στις αρχές του 20ου αιώνα, πολύ γρήγορα εξαφανίστηκαν κάτω από την επέκταση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής παντού. Ο δεύτερος είναι ότι δεν υπάρχουν δυο ξεχωριστοί «σφαίρες» εκμετάλλευσης, η μια στην παραγωγή και η άλλη στην οικογένεια.

Ο Μαρξ έβαλε το ζήτημα πιο σωστά μιλώντας για βάση και εποικοδόμημα. Στη βάση ανήκει η οικονομία, η παραγωγή, η διανομή και η κυκλοφορία των προϊόντων, και στο εποικοδόμημα ανή-

κουν οι θεσμοί που διευκολύνουν τους καπιταλιστές να συσσωρευτούν. Η εργατική οικογένεια στον καπιταλισμό ανήκει σ' αυτούς τους θεσμούς γιατί εξασφαλίζει στο σύστημα την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης. Έτσι οι εργάτες και οι εργάτριες μπορούν και ανανεώνονται καθημερινά (τροφή, υγεία, διαπαιδαγώγηση, περιποίηση), ενώ ταυτόχρονα εκεί δημιουργείται και η νέα γενιά των εργατριών και εργατών. Μια νέα γενιά που μπορεί να αντιμετωπίσει τις φυσικές και πνευματικές απαιτήσεις της μισθωτής εργασίας.

Οι καπιταλιστές δεν ήταν διατεθειμένοι να εξασφαλίσουν την κοινωνικοποιημένη αναπαραγωγή (παιδικό σταθμό, κοινά εστιατόρια και πλυντήρια κλπ.) και γι' αυτό συγκεντρώθηκαν στο να δημιουργήσουν μια «νέα» οικογένεια. Ο τρόπος που η οικογένεια βοηθάει την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης είναι η υλική ρίζα της καταπίεσης των γυναικών της εργατικής τάξης σήμερα. Αυτό αποδεικνύεται και από το πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός σε σχέση με την οικογένεια από το ξεκίνημα μέχρι σήμερα.

Ο τρόπος που η οικογένεια βοηθάει την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης είναι η υλική ρίζα της καταπίεσης των γυναικών της εργατικής τάξης σήμερα

Το πέρασμα από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό σήμανε τη διάλυση της πατριαρχικής οικογένειας και την μετατροπή όλων (αντρών, γυναικών και παιδιών) σε «ελεύθερους εργάτες» που δούλευαν από το πρωί μέχρι το βράδυ για να επιβιώσουν. Σ' αυτή τη φάση, η αναπαραγωγή της τάξης δεν γίνονταν μέσα στην οικογένεια αλλά μέσα σε ιδρύματα. Η ανάπτυξη των παιδιών και η υγεία των γυναικών ήταν έργο διάφορων φιλανθρωπικών οργανώσεων και φιλεύσπλαχνων κυριών, παρὰ της εργατικής οικογένειας.

Αυτό άλλαξε γιατί δεν συνέφερε πια το σύστημα. Ο καπιταλισμός προχώρησε από την απόλυτη στη σχετική υπεραξία

και αυτό σήμαινε αναπαραγωγή μιας εργατικής τάξης ικανής να χειρίζεται τις τεχνολογίες που εξασφάλιζαν την απόσπαση σχετικής υπεραξίας. Και άρα δημιουργία της «πυρηνικής» εργατικής οικογένειας με τον άντρα στη δουλειά και τη γυναίκα στο σπίτι και τα παιδιά.

Ο Μαρξ και ο Έγκελς στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο εξηγούν πως «οι καπιταλιστές δεν μπορούν να υπάρξουν χωρίς να επαναασπαστοποιούν συνεχώς τα μέσα παραγωγής και γι' αυτό τις σχέσεις παραγωγής, και μαζί τους όλες τις σχέσεις μέσα στην κοινωνία». Κι αυτό ισχύει και για τον θεσμό της οικογένειας, στην αρχή διαλύοντας την πατριαρχική και στη συνέχεια προσπάθησαν να κτίσουν μια καινούργια, χρησιμοποιώντας στοιχεία και από τη φεουδαρχία. Αναβίωσαν προκαταλήψεις, ταυτόχρονα με ψευτοεπιστημονικές έρευνες περί βιολογικής διαφοράς του άντρα με τη γυναίκα. Ο άντρας θεωρούσε τον εαυτό του ανώτερο, σαν τον παλιό πατριάρχη. Παρόλο που δεν έχει τίποτε υλικό να κερδίσει από την απλήρωτη δουλειά της γυναίκας του μέσα στο σπίτι, ούτε πολύ περισσότερο από τον χαμηλότερο μισθό και τις χειρότερες συνθήκες απασχόλησης έξω απ' αυτό. Αυτοί που καρπώνονται τα κέρδη είναι οι καπιταλιστές, όχι οι άντρες εργάτες. Όπως με τις ρατσιστικές διακρίσεις αυτοί που επωφελούνται είναι οι καπιταλιστές και όχι οι λευκοί εργάτες, το ίδιο ισχύει και με τις σεξιστικές διακρίσεις. Όσο χειρότερη είναι η θέση των γυναικών τόσο χειροτερεύει η θέση της εργατικής τάξης συνολικά, αντρών και γυναικών.

Πώς παλεύεται η καταπίεση

Οι αντιλήψεις ότι η καταπίεση των γυναικών στηρίζεται στα συμφέροντα των αντρών σαν φύλο και όχι των καπιταλιστών σαν τάξη μπορεί να οδηγήσει προς λάθος κατευθύνσεις. Υπάρχει και σήμερα η αντίληψη ακόμα και μέσα στην αριστερά, που υποστηρίζει ότι η ταξική πάλη ενάντια στην εκμετάλλευση δεν έχει τίποτα να κάνει με την γυναικεία καταπίεση. Εκεί χρειάζεται μια δεύτερη πάλη, αυτή ΟΛΩΝ των γυναικών ενάντια σε ΟΛΟΥΣ τους άντρες. Με πιο απλά λόγια, εάν θέλεις να παλέψεις την γυναικεία καταπίεση, γυρνά την πλάτη σου στην ταξική πάλη. Για τούς αυτόνομους είναι πάλη ανάμεσα στα δυο φύλα, για τους ρεφορμιστές δυο ξεχωριστές μάχες. Μπορείς να είσαι σκληρός στη πρώ-

τη και να συμβιβαστείς στη δεύτερη.

Υπάρχουν παραδείγματα του πόσο δεξιά οδήγησαν αυτές οι απόψεις, σε συμμαχίες με το κράτος και σε συμμαχίες με τις πιο συντηρητικές ιδέες και κινήσεις. Και τα δυο λάθη έχουν γίνει από τα φεμινιστικά κινήματα μετά την ύφεση του εργατικού κινήματος στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.

Στην προσπάθεια να σταματήσουν την βία απέναντι στις γυναίκες, οι ακτιβίστριες του φεμινιστικού κινήματος ζήτησαν την βοήθεια του κράτους. Έτσι το κίνημα ενάντια στην κακοποίηση των γυναικών πήρε χρήματα για να φτιάξει καταφύγια. Επίσης κέντρα ενάντια στους βιασμούς. Η συνεργασία με τις κυβερνήσεις έφτασε πολλές φορές απ' αυτές τις οργανώσεις σε συμβιβασμούς: Έγιναν ιεραρχικές οργανώσεις και άρχισαν να υποκύπτουν σε πολλές πιέσεις που τους έβαζαν οι κυβερνήσεις. Πολύ χειρότερο, διάφορες φεμινιστικές οργανώσεις συνεργάστηκαν με κυβερνητικές οργανώσεις στην καταστολή. Τα αιτήματα των φεμινιστριών για σκληρότερη τιμωρία όσων χρησιμοποιούσαν βία ενάντια στις γυναίκες οδήγησε σε συνεργασία με βουλευτές, εισαγγελείς και άλλους θεσμούς που είχαν σαν στόχο τους τον έλεγχο του εγκλήματος. Αυτό σήμανε ότι έλυσαν τα χέρια στην αστυνομία να ρίχνει στη φυλακή μαύρους ή να τους συλλαμβάνει και να τους δολοφονεί επ' αυτόφωρο σαν βιαστές. Σαν συνέπεια ένα μεγάλο μέρος από τις κοινωνικές δαπάνες πήγαινε στις φυλακές, ενώ κατηγορούσαν τους κατοίκους του κέντρου των μεγάλων πόλεων για την χειροτέρευση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών.

Η καμπάνια ομάδων φεμινιστριών ενάντια στην πορνογραφία, οδήγησε σε συμμαχίες με θρησκευτικές κινήσεις που ήταν ενάντια στο δικαίωμα των γυναικών και για την αντισύλληψη και την έκτρωση.

Γιατί η πάλη για την ανατροπή του καπιταλισμού

Όταν ο Έγκελς γράφει στο βιβλίο του «Η καταγωγή της οικογένειας, η ιδιοκτησία, και το κράτος» ότι η καταπίεση των γυναικών ξεκινάει από τη στιγμή που η κοινωνία διαιρείται σε τάξεις, θέλει να τονίσει ότι δεν υπήρχε καταπίεση στις πρωτόγονες αταξικές κοινωνίες, ότι η γέννηση των παιδιών δεν καθόριζε τη θέση της γυναίκας μέσα

Σε αυτή την είσοδο του Ρετσίνα συγκεντρώθηκαν οι υφάντριες που απεργούσαν το 1892.

στην κοινότητα. Για να το στηρίξει χρησιμοποιεί έρευνες και μελέτες αρχαιολόγων και εθνολόγων για τις πρωτόγονες κοινωνίες. Μ' αυτόν τον τρόπο εξηγεί γιατί και πώς γεννιούνται οι συνθήκες που οδηγούν στην καταπίεση του μισού πληθυσμού της γης.

Οι καπιταλιστές προσπαθούν να πάρουν πίσω τις κατακτήσεις της εργατικής τάξης και αυτό επηρεάζει καθημερινά τη ζωή όλων των γυναικών πάνω στον πλανήτη. Μάχες που έδωσαν και κέρδισαν, αρχίζουν να είναι ξανά σε αμφισβήτηση. Οι δουλειές τους, οι μισθοί τους, οι βρεφονηπιακοί σταθμοί, οι σεξουαλικές τους επιλογές και προτιμήσεις. Μπορεί να λένε ότι το διαζύγιο θα βγαίνει πολύ γρήγορα, αλλά οι δυσκολίες να συντηρηθεί μια μονογονεϊκή οικογένεια σήμερα είναι όσο ποτέ ανυπερέβλητες.

Όσο είναι λάθος να αντιμετωπίζει ένας κλάδος εργαζομένων τον αγώνα του ξεχωριστά από τις υπόλοιπες μάχες και απεργίες, άλλο τόσο είναι λάθος η αναζήτηση των ξεχωριστών υποκειμένων και των ξεχωριστών αγώνων. Το εργατικό κίνημα έγινε μεγαλύτερο και πλουσιότερο, όταν ενσωμάτωσε στο πρόγραμμα του και στις μάχες του τα αιτήματα ενάντια στην καταπίεση των γυναικών. Σήμερα παλεύουμε για όλα αυτά, αλλά ταυτόχρονα παλεύουμε για μια κοινωνία απελευθέρωσης από τα δεσμά του καπιταλισμού. Η πάλη για την απελευθέρωση των γυναικών έναν αιώνα μετά από το θρυλικό κίνημα για «Ψωμί και Τριαντάφυλλα» παίρνει δύναμη από μια νέα γενιά αντικαπιταλιστών που παλεύουν για να ξεριζώσουν ολόκληρο το σύστημα της εκμετάλλευσης, των διακρίσεων και της καταπίεσης. ■

Μαρξιστικό πανόραμα της ανθρώπινης ιστορίας

Το 1992, ελάχιστα μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του ανατολικού μπλοκ, ο Φράνσις Φουκουγιάμα έσπευσε να διακηρύξει το «τέλος της Ιστορίας». Το σχήμα του ήταν απλό: η κατάρρευση του «κομμουνισμού» απέδειξε ότι καμία συστημική εναλλακτική λύση απέναντι στον καπιταλισμό δεν ήταν εφικτή. Η θεωρία του ανταποκρινόταν στην επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού, ήδη εφαρμοσμένης πολιτικής από τις αρχές του '80 στις ΗΠΑ του Ρ. Ρήγκαν και τη Μ. Βρετανία της Μ. Θάτσερ, που πρόβαλε ως η μόνη δυνατή διαχείριση του νέου τοπίου που διαμόρφωσε η παγκοσμιοποίηση. Το δόγμα ΤΙ-ΝΑ (There Is No Alternative – Δεν υπάρχει εναλλακτική λύση) έμοιαζε ακαταμάχητο. Ακόμα και επιφανείς μαρξιστές ιστορικοί κατέληγαν τότε, έστω και με θλίψη, όπως ο Ε. Hobsbawm στην «Εποχή των άκρων», στο συμπέρασμα ότι ο καπιταλισμός πλέον έχει ως αντιπάλους μόνο μορφές πολιτικής αντίδρασης όπως ο θρησκευτικός και ο εθνικιστικός εξτρεμισμός. Η «Λαϊκή Ιστορία του κόσμου» (A people's history of the world) γράφτηκε από τον Κρις Χάρμαν σε μια συνειδητή προσπάθεια αντίκρουσης αυτών των θεωριών.

Η μέθοδος του Χάρμαν

Η μέθοδος του Χάρμαν διαφοροποιείται τόσο από τον ιδεαλισμό, όσο και από τον «μηχανιστικό» υλισμό. Σύμφωνα με τους ιδεαλιστές, οι αλλαγές στην Ιστορία οφείλονται στις ιδέες. Έτσι, ο Χέγκελ υποστήριξε πως όλα τα φαινόμενα της φύσης και τα στάδια της ανθρώπινης ιστορίας ήταν πλευρές του «Απόλυτου Πνεύματος». Όπως υποστήριζε, «η ιστορία είναι νους που ντύνεται με τη μορφή γεγονότων». Από την άλλη πλευρά, ο μηχανιστικός υλισμός αντιμετωπίζει τις ανθρώπινες πράξεις ως απλές αντανάκλασεις των συνθηκών στο πλαίσιο των οποίων διαμορφώνονται και δρουν. Το αναπόφευκτο συμπέρασμα είναι η αντίληψη της ιστορίας ως νομοτέλειας, που κινείται με βάση «σιδερένιους νόμους», άποψη η οποία υιο-

Ο Μπάμπης Κουρουνδής παρουσιάζει το κλασικό βιβλίο του Κρις Χάρμαν που κυκλοφόρησε επιτέλους στα ελληνικά.

θετήθηκε μάλιστα από διαπρεπείς μαρξιστές θεωρητικούς (όπως ο Κάουτσκι και ο Πλεχάνοφ) και αργότερα από τον Στάλιν.

Το κόκκινο νήμα που διατρέχει το βιβλίο του Χάρμαν είναι η υλιστική προσέγγιση της Ιστορίας, η οποία αντλεί την έμπνευσή της από το έργο του Μαξ. Ο ιστορικός υλισμός είναι ακριβώς η θεωρία η οποία ερμηνεύει την ιστορία με βάση τις αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εργάζονται και προσπαθούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων τις οδηγεί σε σύγκρουση με τις προϋπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις και τις ιδέες οι οποίες αναπτύχθηκαν στη βάση των υφιστάμενων παραγωγικών σχέσεων. Αυτή η διαδικασία δεν καθορίζεται από νομοτέλειες, διαμορφώνεται από ζωντανούς ανθρώπους, που επηρεάζονται από τον κόσμο που τους περιβάλλει, αλλά οι οποίοι με τη σειρά τους προσπαθούν να τον μεταβάλουν, αλλά-

ζοντας μ' αυτόν τον τρόπο και τις συνθήκες και τους εαυτούς τους. Με τα λόγια του Μαξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο, «μέχρι τώρα η ιστορία όλης της κοινωνίας είναι ιστορία ταξικών αγώνων. Ελεύθερος και δούλος, πατρίκιος και πληβείος, βαρόνος και δουλοπάροικος, μάστορας και κάλφας, με δύο λόγια καταπιεστές και καταπιεζόμενος, βρισκόταν σε συνεχή αντίθεση μεταξύ τους, σ' έναν αδιάκοπο πόλεμο, άλλοτε κρυφό, άλλοτε φανερό, που κάθε φορά τέλειωνε ή με τον επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρης της κοινωνίας ή με την κοινή καταστροφή των αντιμαχόμενων τάξεων». Αυτήν ακριβώς την αντίληψη εξειδικεύει ο Χάρμαν, παρουσιάζοντας ένα πλούσιο πανόραμα της ιστορίας από την εμφάνιση του ανθρώπινου είδους ως τις μέρες μας.

Από την πρωτόγονη κοινωνία στις πρώτες ταξικές κοινωνίες

Το πρώτο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στη μακροαίωνα πορεία από την εμφάνιση του ανθρώπου στη γη ως την ανάδειξη των πρώτων ταξικών κοινωνιών. Από την εποχή της πρώτης εμφάνισης «σύγχρονων» ανθρώπων (homo sapiens sapiens) πριν από 150.000 περίπου χρόνια μέχρι το 3.000 π.Χ., οι άνθρωποι ζούσαν σε κοινωνίες που δεν ήταν διαχωρισμένες σε κοινωνικές τάξεις ή κράτη. Όπως επισημαίνει εύστοχα ο Χάρμαν, το γεγονός ότι στο 95% περίπου της ανθρώπινης ιστορίας οι άνθρωποι ζούσαν σε μη εκμεταλλευτικές κοινωνίες δείχνει ότι οι σύγχρονες κοινωνίες δεν μπορούν να ερμηνευθούν με βάση μία αναλλοίωτη «ανθρώπινη φύση», η οποία εμπεριέχει την απληστία και το κνηγί του κέρδους. Οι άνθρωποι των «πρωτόγονων κομμουνιστικών κοινωνιών» ζούσαν βέβαια σε σπηλιές και

τρύπες, διέφεραν όμως από τα ζώα στο ότι χρησιμοποιούσαν εργαλεία για να διαμορφώσουν το περιβάλλον τους με βάση τις ανάγκες τους. Έτσι, άρχισαν να μεταβάλλουν τις συνθήκες μέσα στις οποίες είχαν εμφανιστεί οι ίδιοι. Οι αλλαγές στην οργάνωση της ανθρώπινης ζωής είχαν κοινωνικό χαρακτήρα, δηλαδή προέκυψαν μέσα από τις συλλογικές τους προσπάθειες να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους με το κυνήγι και τη συλλογή τροφής. Αυτή η συνεργασία ανάμεσα στα μέλη των ανθρώπινων ομάδων οδήγησε στην ανάγκη της επικοινωνίας μεταξύ τους και στην ανάπτυξη της γλώσσας. Δεν υπήρχε κοινωνική διαφοροποίηση μεταξύ τους, αφού δεν υπήρχε πλεόνασμα τροφίμων ώστε να διεκδικηθεί ως ατομική ιδιοκτησία.

Η μεγάλη τομή ήταν η «νεολιθική επανάσταση», που συνίσταται στην ανακάλυψη της καλλιέργειας της γης και την εξημέρωση των ζώων η οποία με τη σειρά της οδήγησε στην ανάπτυξη των πρώτων πόλεων. Αυτή η εξέλιξη άνοιξε το δρόμο για τεράστιες κοινωνικές αλλαγές. Δημιουργήθηκε πλεόνασμα τροφής, το οποίο ήταν δυνατό να αποθηκευθεί και έδωσε με τη σειρά του κίνητρα για τη διεξαγωγή πολέμων, ενώ ταυτόχρονα κάποιιο άνθρωποι άρχισαν να ξεχωρίζουν από τους άλλους, ασχολούμενοι με τη «διοίκηση» της κοινότητας στο σύνολό της. Αυτές οι διαδικασίες σηματοδότησαν τη μεγαλύτερη τομή στην ιστορία του ανθρώπινου είδους. Το 3.000 π.Χ. περίπου εμφανίζονται τα πρώτα κράτη και οι ταξικές διαχωρίσεις στην Μεσοποταμία και την Αίγυπτο, που συνοδεύονται από την τάση να θεωρούνται πλέον οι γυναίκες ως κατώτερες από τους άνδρες, την περίφημη «ιστορική ήττα του γυναικείου φύλου» σύμφωνα με τον Ένγκελς. Αυτές οι κοσμοϊστορικές αλλαγές ήταν ακριβώς προϊόντα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων που οδήγησαν σε αλλαγές στις παραγωγικές σχέσεις, μεταβάλλοντας την κοινωνική διάρθρωση στο σύνολό της, με τον πολιτισμό στις συγκεκριμένες περιοχές να κάνει άλματα, με την εμφάνιση των πρώτων αλφαβητών και τη χρήση του σιδήρου.

Από την αρχαιότητα στις αστικές επαναστάσεις

Οι πόλεις-κράτη εξαπλώθηκαν κατά την περίοδο της αρχαιότητας και λίγους αιώνες αργότερα δημιουργήθηκαν οι

Τοιχογραφία του Ντιέγκο Ριβέρα που απεικονίζει την ιστορία του Μεξικού.

πρώτες αυτοκρατορίες στην Κίνα. Στην Ευρώπη, η παρακμή των ελληνικών πόλεων-κρατών άφησε ανοιχτό το έδαφος στους Ρωμαίους να δημιουργήσουν τη δική τους μεγάλη αυτοκρατορία, η οποία βασιζόταν στην εκμετάλλευση των δούλων. Η εμφάνιση θρησκειών τις οποίες εξακολουθούν να ασπάζονται εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι ως τις μέρες μας εξηγούνται από το Χάρμαν με βάση την κοινωνική πραγματικότητα. Έτσι, ο Χριστιανισμός εξηγείται ακριβώς στο πλαίσιο της ανόδου και της πτώσης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, η οποία με τη σειρά της ερμηνεύεται με βάση την παρακμή του δουλοκτητικού τρόπου παραγωγής.

Η «καταστροφή των αντιμαχόμενων τάξεων» για την οποία έκανε λόγο ο Μαρξ δεν είναι ένα ρητορικό σχήμα. Τη διάλυση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ακολούθησε ο Μεσαίωνας που σήμαινε αιώνες χάους και βαρβαρότητας στην Ευρώπη, με κατάρρευση του πολιτισμού, καταστροφή των πόλεων και επιστροφή της κοινωνίας σε καθυστερημένες μορφές αγροτικής παραγωγής. Αυτή την περίοδο αποκραυγαλλώθηκε ο φεουδαρχικός τρόπος παραγωγής, στον οποίο άρχισα τάξη ήταν οι φεουδάρχες, που ζούσαν από την αγροτική παραγωγή που τους παρέδιδαν οι δουλοπάροικοι.

Στον αντίποδα του Μεσαίωνα, από το 750 μέχρι το 1250 μ.Χ. περίπου άνθισε ο ισλαμικός πολιτισμός από τις ακτές του Ατλαντικού μέχρι τα βάθη της Ασίας. Οι Άραβες διέσωσαν την αρχαία επιστήμη, μεταφράζοντας τα κείμενα των αρχαίων ελλήνων στα αραβικά. Οι υλικές ρίζες

της «αραβικής Αναγέννησης» βρίσκονται στο ρόλο των εμπόρων που διευκόλυναν ώστε προϊόντα, τεχνικά επιτεύγματα, καλλιτεχνικές αναζητήσεις και επιστημονικές γνώσεις να κυκλοφορούν από το ένα άκρο της Ευρασίας στο άλλο. Ωστόσο, οι έμποροι και οι βιοτέχνες δεν έγιναν κυρίαρχη τάξη διότι η κρατική μηχανή, αφοροφώντας το πλεόνασμα που θα μπορούσε να είχε αξιοποιηθεί για την ανάπτυξη της παραγωγικής βάσης της κοινωνίας, πίεζε αφορητά τους αγρότες περιορίζοντας έτσι ασφυκτικά την αγορά. Το αποτέλεσμα ήταν να μη γίνει το καθοριστικό βήμα προς τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Παρόμοια ήταν η εξέλιξη την ίδια περίοδο στην Κίνα. Στην κινεζική αυτοκρατορία, η δύναμη της άρχουσας τάξης στηριζόταν στο κράτος το οποίο έλεγχε τη γη, τα κανάλια και τους υδατοφράχτες που χρειάζονταν για να εμποδιστούν οι πλημμύρες. Ενώ ανακαλύφθηκε η τυπογραφία και η πυρίτιδα, οι νέοι τρόποι παραγωγής που προοιούσαν οι έμποροι και οι βιοτέχνες εμποδίστηκαν με τη βία. Έτσι, ο ασιατικός τρόπος παραγωγής διατηρήθηκε με συνέπεια τη συντήρηση της παλιάς τάξης πραγμάτων και τμήμα τη συντριβή των αναπτυσσόμενων οικονομικών των πόλεων και τη μείωση της παραγωγής.

Η μεγάλη αλλαγή έμελλε να πραγματοποιηθεί στην Ευρώπη. Η Αναγέννηση και η Μεταρρύθμιση σηματοδοτούν την ανόδου της αστικής τάξης και τις πρώτες αμφισβητήσεις του φεουδαρχικού συστήματος. Ταυτόχρονα, η ανακάλυψη της Αμερικής έδωσε ώθηση στην επέ-

κταση του εμπορίου, αν και αποτέλεσε την αφετηρία για την απάνθρωπη εκμετάλλευση των δούλων και την καταστροφή των ρατσιστικών ιδεολογημάτων που διατυπώθηκαν για να τη δικαιολογήσουν. Στον πρώτο γύρο των αστικών επαναστάσεων, οι αστοί κατάφεραν να επικρατήσουν στην Αγγλία και την Ολλανδία, όχι όμως και στη Γαλλία και τη Γερμανία. Η επέκταση του εμπορίου, έστω και με τη μορφή του «φεουδαρχισμού της αγοράς», δεν επηρέασε μόνο τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Οι προκαταλήψεις που κυριαρχούσαν την περίοδο του Μεσαίωνα άρχισαν να αμφισβητούνται. Ο Γαλιλαίος, ο Νεύτωνας και άλλοι έβαλαν τα θεμέλια για μία επιστημονική θεώρηση του κόσμου που ξεπερνούσε τον Αριστοτέλη και τις διδαχές της Βίβλου. Στο επίτεδο των ιδεών, άρχισε να συγκροτείται το πολυποικίλο ρεύμα του Διαφωτισμού. Το κοινό γνώρισμα που χαρακτήριζε τους διαφωτιστές ήταν η πίστη στον Ορθό Λόγο και στη δυνατότητά του να παίξει καταλυτικό ρόλο στη μεταρρύθμιση της κοινωνίας. Όπως τονίζει ο Χάρμαν, αυτές οι ιδέες έγιναν «ηγεμονικές» αναγκάζοντας τους απολογητές του Παλαιού Καθεστώτος σε άμυνα, δεν ήταν όμως αρκετές για να αλλάξουν την κοινωνία.

Η μάχη ανάμεσα στους φεουδάρχες και την αστική τάξη κρίθηκε σ' ένα δεύτερο και καθοριστικό γύρο επαναστάσεων, που ξεκίνησε με την αμερικανική επανάσταση του 1776, η οποία, εκτός από την αποδέσμευση των αμερικανικών αποικιών από τον έλεγχο της βρετανικής αυτοκρατορίας, σηματοδότησε και μία μεγάλη ρήξη με το προκαπιταλιστικό παρελθόν των φεουδαρχικών προνομίων. Η αποφασιστική κλιμάκωση ήρθε όμως με τη γαλλική επανάσταση, μια διαδικασία που ξεκίνησε το 1789 με την πτώση της Βασίλισσας και κράτησε μέχρι το 1815 και την οριστική ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλό. Αρχικά τον τόνο σ' αυτήν τον έδιναν οι οπαδοί της συνταγματικής μοναρχίας και οι μετριοπαθείς γιρονδίνοι. Οι συνεχείς όμως αντεπαναστατικές προκλήσεις του βασιλιά και της αριστοκρατίας οδήγησαν στην περαιτέρω ριζοσπαστικοποίηση της επανάστασης. Πρωταγωνιστικό ρόλο σ' αυτήν την εξέλιξη έπαιξαν οι γιακωβίνοι και βέβαια οι λαϊκές μάζες του Παρισιού. Όπως όμως υπογραμμίζει ο Χάρμαν, η ανατροπή των γιακωβίνων το 1794 δεν έσβησε τις κατακτήσεις της επανάστα-

σης, αφού το Θερμιδώρ και η 18η Μπρουμαίρ του Ναπολέοντα το 1799 ήταν εσωτερική αντίδραση στη βάση της ίδιας της αστικής επανάστασης και όχι επιστροφή στο Παλαιό Καθεστώς. Επίσης, οι ιδέες των γιακωβίνων εξαπλώθηκαν διεθνώς και απέκτησαν υποστηρικτές σ' όλη την Ευρώπη, αλλά και πέρα από αυτήν. Οι «μαύροι γιακωβίνοι» της Αιτής κατάφεραν να ανατρέψουν τους αποικιοκράτες και τους δουλοκτήτες και να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους. Η στρατιωτική νίκη της αντίδρασης το 1815 και η «Παλινόρθωση» κατάφεραν να ανακόψουν την επαναστατική ορμή μόνο προσωρινά και επιφανειακά. Η κυριαρχία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής δεν ήταν πλέον δυνατό να αναστραφεί.

Ο καπιταλισμός: από την άνθιση στην κρίση

Το νέο σύστημα το 19ο αιώνα έκανε άλματα με τη βιομηχανική επανάσταση, αναδεικνύοντας τον πρωτοφανέρο δυναμισμό του σε σχέση με τους προηγούμενους τρόπους παραγωγής και οργάνωσης της κοινωνίας. Ταυτόχρονα όμως γέννησε και τον «ιστορικό νεκροθάφτη» του σύμφωνα με την έκφραση του Μαρξ, την εργατική τάξη. Ο μαρξισμός αξιοποίησε την έννοια της «αλλοτρίωσης» που είχε χρησιμοποιήσει ο γερμανός φιλόσοφος Φόιερμπαχ για να περιγράψει την αποξένωση των εργατών από το προϊόν που παρήγαγαν. Επίσης, προσέφερε μία επιστημονική ανάλυση του καπιταλισμού και των κρίσεών του, αναδεικνύοντας όμως και τη δυνατότητα της εργατικής τάξης να τον ανατρέψει ώστε να ανοίξει ο δρόμος για μια κοινωνία βασισμένη στις ανθρώπινες ανάγκες και όχι στο κέρδος. Η πρώτη αναμέτρηση της νέας εποχής ήρθε με την «άνοιξη των λαών» το 1848, στην οποία η αστική τάξη προτίμησε το συμβιβασμό με τους παλιούς αντιπάλους της από φόβο απέναντι στη δυναμική του ανερχόμενου προλεταριάτου. Η «κοινωνική δημοκρατία» των πρώτων μηνών μετά την επανάσταση του 1848 στη Γαλλία πνίγηκε στο αίμα. Το ίδιο έγινε σε ακόμα μεγαλύτερη κλίμακα το 1871 με την παρισινή Κομμούνα, το παράδειγμα δικτατορίας του προλεταριάτου σύμφωνα με το Μαρξ, που κράτησε μόλις δύο μήνες.

Την ίδια περίοδο, στις ΗΠΑ διεξαγόταν ο εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στους

υποστηρικτές της δουλείας στο Νότο και τους πολέμιους της στο Βορρά. Η επικράτηση των δεύτερων ενίσχυσε τον καπιταλισμό σαν σύστημα. Ταυτόχρονα, το νέο σύστημα επεκτάθηκε στην Ανατολή. Η βρετανική αυτοκρατορία κατέκτησε την Ινδία, ενώ στην περίπτωση της Κίνας και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τα δυτικά καπιταλιστικά κράτη βοήθησαν τις παλιές αυτοκρατορίες να επιβιώσουν προσωρινά υπό την κηδεμονία τους. Εξαιρέση στο κυρίαρχο παράδειγμα μετάβασης από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό αποτέλεσε η Ιαπωνία, στην οποία το κράτος υποκατέστησε την αστική τάξη στο ρόλο της δημιουργίας βιομηχανίας και της εισαγωγής καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Αυτό το μοντέλο, σημειώνει ο συγγραφέας του βιβλίου, έμελλε να ακολουθηθεί από πολλά αναπτυσσόμενα κράτη τον 20ο αιώνα.

Ο Χάρμαν αφιερώνει το τελευταίο μέρος του βιβλίου του, που καλύπτει όμως το ένα τρίτο της ύλης του, στον 20ο αιώνα, τον «αιώνα της ελπίδας και του τρόμου». Και όχι άδικα, αφού σ' αυτόν τον αιώνα πραγματοποιήθηκαν γεγονότα χωρίς προηγούμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η επικράτηση του καπιταλισμού σε παγκόσμια κλίμακα, αντί να φέρει την ειρήνη όπως έλεγαν οι απολογητές του είχε ως αποτέλεσμα την όξυνση των αντιθέσεων ανάμεσα στις μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και το ξέσπασμα του πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Η αρχή του τέλους του ήρθε με την επανάσταση του 1917 στη Ρωσία. Εκεί, η ανατροπή του Τσάρου το Φλεβάρη δεν σήμανε το τέλος αλλά την αρχή μιας επαναστατικής διαδικασίας η οποία κορυφώθηκε τον Οκτώβρη όταν η εργατική τάξη, με την πολύτιμη συνεισφορά του Λένιν και των μπολσεβίκων, κατάφερε να ανατρέψει και την ίδια την αστική κυβέρνηση.

Έτσι πήρε σάρκα και οστά το πρώτο εργατικό κράτος στην ιστορία, το οποίο αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τα επαναστατικά κινήματα που ανέτρεψαν τον Κάιζερ και τους Αψβούργους στη Γερμανία και την Αυτοκρατορία αντίστοιχα, αλλά και για την «κόκκινη διετία» στην Ιταλία, καθώς και για μια σειρά αντιιμπεριαλιστικών εξεγέρσεων στις αποικίες. Όμως, το γεγονός ότι σε καμία άλλη χώρα εκτός από τη Ρωσία η έφοδος της εργατικής τάξης στον ουρανό δεν στέφθηκε από επιτυχία, σήμανε την απομόνωση του εργατικού κράτους.

Σπαρτακος, Βαστίλη, Ρωσία 1917: οι μεγάλες επαναστατικές έφοδοι.

Η γραφειοκρατία που δημιουργήθηκε και την οποία εξέφρασε πολιτικά ο Στάλιν αναδείχθηκε σε νέα κυρίαρχη τάξη. Ο Στάλιν εξόντωσε τις αντιπολιτευόμενες φωνές, με πρώτη εκείνες της Αριστερής Αντιπολίτευσης του Τρότσκι, και έθεσε ως στόχο την «ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων» ώστε να «φτάσουμε και να ξεπεράσουμε τη Δύση σε πέντε – δέκα χρόνια», ενώ η εργατική τάξη αποστερήθηκε από κάθε έλεγχο στα μέσα παραγωγής.

Η προσωρινή σταθεροποίηση του καπιταλισμού στις αρχές της δεκαετίας του '20 έδωσε όμως γρήγορα τη θέση της το 1929 στη μεγαλύτερη παγκόσμια κρίση του συστήματος μέχρι σήμερα. Η ανεργία και η φτώχεια υψώθηκαν σε δυσθεώρητα επίπεδα. Από την οικονομική και την πολιτική κρίση στη Γερμανία επωφελήθηκε ο Χίτλερ, που εκμεταλλεύθηκε τόσο την προσήλωση των σοσιαλδημοκρατών στην αστική νομιμότητα, όσο και την καταστροφικά σχεταριστική γραμμή των Κομμουνιστικών Κομμάτων, που ταύτιζαν τη σοσιαλδημοκρατία με το ναζισμό. Στην Ισπανία η σύγκρουση με τους φασίστες του Φράνκο κλιμακώθηκε σε μια πραγματική κοινωνική επανάσταση, η οποία θυσιάστηκε στο όνομα του «Λαϊκού μετώπου», δηλαδή της συμμαχίας του Κομμουνιστικού και του Σοσιαλιστικού κόμματος με μερίδες της αστικής τάξης υπό τις ευλογίες της σταλινοποιημένης πλέον Κομμουνιστικής Διεθνούς. Γενικότερα, από τη Γαλλία και την Αυστρία μέχρι τις ΗΠΑ η εργατική τάξη έδωσε ηρωικές μάχες ενάντια στα αφεντικά και τους φασίστες χωρίς όμως να καταφέρει να κερδίσει. Η συνέπεια ήταν αυτό που ο Χάρμαν, δανειζόμενος την έκφραση του Β. Σεργ, χαρακτηρίζει ως «τα Μεσάνυχτα του αιώνα».

Η επικράτηση του φασισμού και του ναζισμού και η οικονομική κρίση άνοιξαν λοιπόν το δρόμο για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τη μαζική εξόντωση των εβραίων, αλλά και για το Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ανάμεσα στις χώρες του «Άξονα» και των «Συμμάχων». Ο

Χάρμαν επισημαίνει με έμφαση ότι ο πόλεμος αυτός ήταν, όπως και ο πρώτος, ιμπεριαλιστικός και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, επισημαίνει όμως τη σημαντική διαφορά της δημιουργίας τεράστιων κινήματων αντιφασιστικής αντίστασης. Οι απλοί άνθρωποι που συμμετείχαν στην Αντίσταση είχαν τελείως διαφορετικά κίνητρα από εκείνα των ηγεσιών του «αντιφασιστικού» στρατοπέδου και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ήττα του Άξονα. Ωστόσο, οι ελπίδες των ευρωπαϊκών λαών για μια πιο ίση και δίκαια κοινωνία, δεν δικαιώθηκαν καθώς τα Κομμουνιστικά Κόμματα που ηγούνταν στην Αντίσταση ακολούθησαν την ίδια προπολεμική συμβιβαστική πολιτική με αποτέλεσμα είτε τη συντριβή, στην περίπτωση της Ελλάδας, είτε το συμβιβασμό, στην περίπτωση της Ιταλίας, της Γαλλίας και του Βελγίου. Διαφορετική ήταν η τύχη μόνο των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, στις οποίες τα τανκς του Στάλιν εγκαθίδρυσαν καθεστώτα κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση της Ρωσίας.

Έτσι, το τέλος του Δεύτερου παγκοσμίου πολέμου δεν σήμανε το τέλος των ανταγωνισμών μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, αλλά την έναρξη του Ψυχρού πολέμου ανάμεσα στη «Δύση» στην οποία ηγεμόνευαν οι ΗΠΑ και το ανατολικό μπλοκ όπου κυριαρχούσε η ΕΣΣΔ. Ταυτόχρονα όμως, σηματοδότησε και τη μεγαλύτερη οικονομική άνθηση στην ιστορία του καπιταλισμού, αφού για είκοσι πέντε περίπου χρόνια υπήρχε διαρκής ανάπτυξη και μάλιστα με μοχλό την κρατική παρέμβαση. Την ίδια περίοδο, οι αποικίες κατάφεραν με σκληρούς αγώνες να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους. Ο καπιταλισμός άρχισε να αμφισβητείται ξανά με μαζικούς όρους με τη διεθνή έκρηξη του «1968», στην οποία ο Χάρμαν έχει αφιερώσει το εξαιρετικό βιβλίο του «The fire last time: 1968 and after» (που δυστυχώς παραμένει αμετάφραστο στα ελληνικά). Η οικονομική κρίση του 1973 συνέτριψε για άλλη μια φορά τις βεβαιότητες των υποστηρικτών

του συστήματος, αλλά η νέα ριζοσπαστικοποίηση, που έφτασε ακόμα και σε επαναστατικές κορυφώσεις στην περίπτωση της Πορτογαλίας, απέτυχε να ανατρέψει τον καπιταλισμό. Έτσι, ο νεοφιλελευθερισμός μπόρεσε να εμφανιστεί σαν αντίδοτο στην κρίση του συστήματος. Το μεγάλο όμως πλήγμα στις διεθνείς ισορροπίες ήρθε με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ το 1989-1991. Όπως τονίζει ο Χάρμαν, το γεγονός ότι η εργατική τάξη δεν υπερασπίστηκε ποθενειά τα καθεστώτα που μιλούσαν στο όνομά της, αποδεικνύει την πραγματική φύση τους, παρότι η ταξική πάλη έμεινε στο πολιτικό επίπεδο και δεν προχώρησε σε κοινωνικές μεταβολές. Το τέλος του Ψυχρού πολέμου σηματοδότησε πάντως την αναδιάταξη του ιμπεριαλιστικού συστήματος.

Το βιβλίο του Χάρμαν εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1999. Μόλις το Δεκέμβρη της ίδιας χρονιάς, η εξέγερση στο Σιατλ αποτέλεσε το προλόγιο της νέας χιλιετίας. Η συνέχεια δόθηκε με την εξέγερση στην Αργεντινή το 2001, τις διεθνείς διαδηλώσεις ενάντια στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση και το τεράστιο αντιπολεμικό κίνημα ενάντια στην εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ. Ακόμα περισσότερο, από το 2007-2008, ο καπιταλισμός βυθίστηκε στη μεγαλύτερη κρίση του από το 1929. Πλέον, οι θριαμβολογίες του Φουκουγιάμα έχουν παραμεριστεί, ενώ η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων απέναντι στην εκμετάλλευση και την καταπίεση που προκαλεί το σύστημα βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη διεθνώς. Η Ιστορία κατέχει ξεχωριστή θέση στους σχετικούς προβληματισμούς ακριβώς επειδή ερμηνεύει την αλληλουχία των γεγονότων που διαμόρφωσαν το σύγχρονο κόσμο και άρα συνιστά το κλειδί για την κατανόηση του γιατί και του πώς μπορεί αυτός να αλλάξει. Η κυκλοφορία στα ελληνικά από τις εκδόσεις Τόπος της «Λαϊκής Ιστορίας του κόσμου» αποτελεί μία σπουδαία συμβολή σ' αυτή την αναζήτηση από τη σκοπιά του επαναστατικού μαρξισμού. ■

Βιβλίο Κριτική

**Βοήθημα στην πάλη
για την ανατροπή**

Ντέιβιντ Χάρβεϊ

**Το Αίνιγμα
του Κεφαλαίου
και οι κρίσεις
του καπιταλισμού**

Τμή 19,17€, 297 σελίδες

Εκδόσεις Καστανιώτης

Ο Ντέιβιντ Χάρβεϊ είναι Αμερικάνος μαρξιστής γεωγράφος και πιο γνωστός για τις μελέτες του πάνω στο “Κεφάλαιο” του Μαρξ και τον σύγχρονο καπιταλισμό. Βιβλία του έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά, για τον ιμπεριαλισμό και τον νεοφιλελευθερισμό – μπορείτε να βρείτε τις παρουσιάσεις τους σε προηγούμενα τεύχη αυτού του περιοδικού. Επίσης, ο Χάρβεϊ ήταν ομιλητής στον “Μαρξισμό 2010” που οργάνωσε το ΣΕΚ και όσοι είχαν την τύχη να τον ακούσουν θα θυμούνται όχι μόνο την ενδιαφέρουσα μαρξιστική ανάλυση για την κρίση αλλά και τις σαφείς πολιτικές θέσεις του, όπως για την παύση πληρωμών του χρέους.

Πράγματι, ο Χάρβεϊ είναι από τους λίγους ακαδημαϊκούς που χρησιμοποιούν τη θεωρία για να απαντήσουν στο ερώτημα “Τί να κάνουμε;”. Αυτός είναι και ο τίτλος που έχει βάλει στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου. Δυστυχώς, ο μεταφραστής χάνει την έμμεση αναφορά στο βιβλίο του Λένιν, αποδίδοντας τον τίτλο ως “Τι πρέπει να γίνει”. (Συνολικά, η μετάφραση βρήκε από κραυγαλέα λάθη σε σημείο που να διαστρεβλώνεται η ουσία των απόψεων του Χάρβεϊ).

Όμως, το βιβλίο αξίζει ολόκληρο, από το πρώτο κιόλας κεφάλαιο. Σ’ αυτό ο Χάρβεϊ παρουσιάζει την πορεία της εμφάνισης της κρίσης το 2007 στις ΗΠΑ με επίκεντρο τα – ξεχασμένα πλέ-

ον – “ενυπόθηκα στεγαστικά υψηλού κινδύνου”. Στη συνέχεια γενικεύει, υποστηρίζοντας ότι η αιτία που παράγει κερδοσκοπικές φούσκες σαν κι αυτήν είναι η αδυναμία του κεφαλαίου να βρει πιο κερδοφόρες παραγωγικές επενδύσεις για τα κέρδη του, αυτό που ο Χάρβεϊ ονομάζει “πλεόνασμα κεφαλαίου” και “πρόβλημα διάθεσης πλεονάσματος”. Η ανάλυση του Χάρβεϊ σ’ αυτό το σημείο μοιράζεται κάμποσα κοινά με την ανάλυση που έχει διατυπωθεί από τις σελίδες αυτού του περιοδικού ή το πολύτιμο βιβλίο “Καπιταλισμός Ζόμπι” του Κρις Χάρμαν. Προχωράνε παράλληλα.

Έχει σημασία αυτή η αναδρομή του Χάρβεϊ για μας σήμερα; (Το βιβλίο δημοσιεύτηκε στα αγγλικά το καλοκαίρι του 2010). Ναι, έχει. Γιατί “θυμίζει” ότι η κρίση δεν είναι προϊόν κάποιας συνωμοσίας ή κάποιου σπάταλου “μοντέλου ανάπτυξης” της Ελλάδας. Είναι παγκόσμια, βαθιά και – όπως επισημαίνει από την αρχή ο Χάρβεϊ – οι άρχουσες τάξεις κι οι κυβερνήσεις τους εφαρμόζουν ως συνταγές για το ξεπέρασμά της τις ίδιες πολιτικές που επι-

τάχυναν την εμφάνισή της.

Το βιβλίο είναι, όμως, κάτι πολύ περισσότερο από τα παραπάνω. Ο Χάρβεϊ διατυπώνει μια θεωρία για την καπιταλιστική κρίση. Για τον τρόπο που το κεφάλαιο “συγκεντρώνεται”, τίθεται “επί το έργον”, “πάει στην αγορά”, “εξελίσσεται” (τίτλοι των επόμενων κεφαλαίων). Επίσης, ο Χάρβεϊ ενσωματώνει δυο παράγοντες που συνήθως λείπουν από τις συζητήσεις για την κρίση, την “γεωγραφία του όλου πράγματος” και τη “δημιουργική καταστροφή της γης”. Από αυτή την άποψη το “Αίνιγμα” είναι ταυτόχρονα και συνέχεια και εκλαίκευση του πιο σημαντικού έργου του με τίτλο Limits to Capital, που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1982.

Πρόκειται για κεφάλαια με πολύ γόνιμο υλικό. Από τα “άμεσα” ζητήματα: ο Χάρβεϊ για παράδειγμα δείχνει πως μια νέα κερδοσκοπική φούσκα γιγαντώνεται στην Κίνα, που για πολλούς σχολιαστές είναι ο από μηχανής θεός που θα σύρει τον παγκόσμιο καπιταλισμό στη Γη της Επαγγελίας. Η απόπειρα του Χάρβεϊ να εξετάσει τον καπιταλισμό και την πορεία του προς την κρίση όχι μόνο στον χρόνο αλλά και στο χώρο (γεωγραφία), εκτός του γενικότερου ενδιαφέροντός της, είναι και ένα καλό αντίδοτο στη στειρότητα των “οικονομικών” που διδάσκονται στα Πανεπιστήμια. Σ’ αυτά το αόρατο χέρι της αγοράς και η προσφορά-ζήτηση λειτουργούν κυριολεκτικά εκτός τόπου και χρόνου, με μπόλικες εξισώσεις που δεν εξηγούν τίποτα και δεν προβλέπουν το παραμικρό.

Υπάρχουν προβλήματα με την ανάλυση του Χάρβεϊ. Το πρώτο έχει να κάνει με την εκτίμησή του – την οποία διατυπώνει στο κεφάλαιο “Το Κεφάλαιο επί το έργον” – ότι ο “νόμος της πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους” που είχε διατυπώσει ο Μαρξ στον Τρίτο Τόμο του Κεφαλαίου, δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βασική αιτία που σπρώχνει το σύστημα σε κρίση. Στον πυρήνα αυτού του νόμου είναι η τάση για την αύξηση της οργανικής

σύνθεσης του κεφαλαίου, δηλαδή ότι ο ανταγωνισμός σπρώχνει τον καπιταλισμό να συσσωρεύει σταθερό κεφάλαιο (νεκρή εργασία) σε βάρος του μεταβλητού (ζωντανή εργασία). Εφόσον η “ζωντανή εργασία”, η δουλειά των εργατών, είναι το μόνο που δημιουργεί νέα αξία, από ένα σημείο και μετά το ποσοστό κέρδους θα πέφτει (ακόμα και αν η μάζα του παραμένει τεράστια). Για τον Χάρβεϊ οι “αντισταθμιστικές τάσεις” – κάποιες διατυπώνει ο ίδιος ο Μαρξ – ακυρώνουν εν πολλοίς αυτό τον νόμο. Όμως, δεν παρουσιάζει μια πειστική εναλλακτική ερμηνεία. Η θέση του ότι το σύστημα χρειάζεται ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης τουλάχιστον 3% δεν είναι ούτε εμπειρικά ούτε θεωρητικά τεκμηριωμένη.

Μια δεύτερη δέσμη προβλημάτων γεννάει η προσπάθεια του Χάρβεϊ να διατυπώσει μια γενικότερη θεωρία της κοινωνικής εξέλιξης, στο κεφάλαιο “Το Κεφάλαιο εξελίσσεται”. Καταγράφει επτά “σφαίρες”, από τους οποίες καμιά δεν είναι η πρωταρχική από τις “τεχνολογίες και οργανωτικές δομές” μέχρι την “παραγωγή και εργασιακή διαδικασία” αλλά και την “φύση και την αναπαραγωγή της καθημερινότητας”. Πρόκειται για άποψη προβληματική από πολλές απόψεις. Για παράδειγμα ο Χάρβεϊ εκτιμά ότι οι “απόπειρες οικοδόμησης του σοσιαλισμού στο παρελθόν απέτυχαν” εξαιτίας της ανεπαρκούς εμπλοκής και με τις επτά σφαίρες, κάτι που προσάπτει στον Λένιν και τους μπολσεβίκους. Μια μαρξιστική εξήγηση για την ήττα της Ρώσικης Επανάστασης, όμως, δεν μπορεί να ξεκινάει από τις “θεωρητικές ανεπάρκειες” αλλά από τις καταθλιπτικά υλικές πιέσεις της απομόνωσής της. Ο Στάλιν δεν συνέχισε κάποια απόπειρα κίνησης στον κομμουνισμό, αλλά έχτισε τον κρατικό καπιταλισμό σε “μια και μόνο χώρα”.

Όλα αυτά έχουν σημασία σήμερα, ιδιαίτερα επειδή ο Χάρβεϊ αναζητάει με ειλικρίνεια και πάθος το δρόμο για μια αντικαπιταλιστική στρατηγική. Από αυτή την άποψη μόνο μπερδεμα μπορούν να προκαλέσουν οι αναφορές του όχι απλά στη Βενεζουέλα του Τσάβες αλλά ακόμα και στο Εργατικό Κόμμα της Βραζιλίας. Μέχρι και η πορεία που θα ακολουθήσει το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας είναι κάτι που “παίζεται”.

Ωστόσο, τα βασικά συμπεράσματα

του Χάρβεϊ είναι πολύτιμα για τον αγώνα ενάντια στον καπιταλισμό. Είναι συμπεράσματα που στο κέντρο τους έχουν την ανάγκη της επαναστατικής ανατροπής. *“Ο καπιταλισμός ήρθε στον κόσμο, όπως είπε κάποτε ο Μαρξ, βουτηγμένος στη φωτιά και το αίμα. Μολονότι θα ήταν ίσως εφικτό να κατορθώναμε να απαλλαγούμε από το βάρος του αντί να παρασυχθούμε από αυτό, οι πιθανότητες της οποιας αμιγώς ειρηνικής διάδου στη γη της επαγγελίας είναι μηδαμινές”*, γράφει στο τελευταίο κεφάλαιο. Και εξηγεί:

“Για να γίνει κατανοητή η πολιτική αναγκαιότητα όλου αυτού, απαιτείται πρώτα η εξιχνίαση του αιτήματος του κεφαλαίου...Απ’ την στιγμή που αφαιρεθεί η μάσκα του και απογυμνωθούν τα μυστήριά του, θα είναι ευκολότερο να δούμε το τι να κάνουμε και με ποιον τρόπο. Ο καπιταλισμός ποτέ δεν θα καταρρεύσει από μόνος του. Πρέπει να τον σπρώξουμε. Η συσσώρευση του κεφαλαίου δεν θα παύσει ποτέ. Πρέπει να την σταματήσουμε. Η καπιταλιστική τάξη δεν θα εκχωρήσει ποτέ εκουσία την εξουσία της. Πρέπει να την απαλλοτριώσουμε”. (Ο μεταφραστής κάνει το “σπρώξουμε”, pushed στο αγγλικό κείμενο, “πίεση” και την απαλλοτρίωση “να αλλοτριωθεί”. Τα οχόλια περιττεύουν).

Λεάνδρος Μπόλαρης

Η ουσία της διαφωνίας

John Molyneux

Αναρχισμός

Μια μαρξιστική κριτική

Τιμή 6€, 112 σελίδες

Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Την καλύτερη στιγμή διάλεξε το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο για να κυκλοφορήσει στα ελληνικά το βιβλίο του John Molyneux με τίτλο «Αναρχισμός – μια μαρξιστική κριτική».

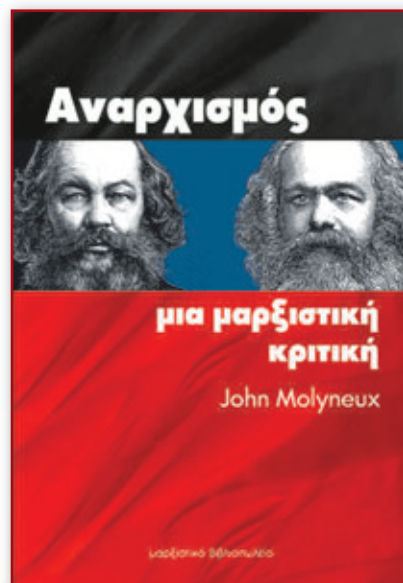
Όπως γράφει ο ίδιος ο συγγραφέας σε τέτοιες στιγμές κρίσης – οικονομικής, πολιτικής και ιδεολογικής – έχει

παρατηρηθεί ξανά στην ιστορία, όπως και σήμερα, να πληθαίνουν τα κομμάτια των εργαζόμενων και της νεολαίας που μπαίνουν στη μάχη απέναντι στα καταστροφικά μέτρα που επιβάλλουν οι καπιταλιστές και οι κυβερνήσεις. Μέσα σε αυτή την κίνηση ριζοσπαστικοποιούνται, αμφισβητούν όσα θεωρούσαν δεδομένα και αρχίζουν να ψάχνουν τρόπους να συγκρουστούν με το σύστημα.

Η απήχηση των ιδεών του αναρχισμού και της αυτονομίας σε αυτά τα κομμάτια της εργατικής τάξης και της νεολαίας είναι πραγματικά ισχυρή. Τι πιο απλό από την άμεση δράση, την «άμεση δημοκρατία», την απόρριψη των διεφθαρμένων πολιτικών και των κομμάτων. Αυτά είναι συνθήματα και πρακτικές που πολύς κόσμος στήριξε και στηρίζει στις καταλήψεις των πλατειών, στο κίνημα της Wall Street, ακόμα και μέσα σε εργατικές κινητοποιήσεις.

Ο Molyneux παίρνει υπόψη του αυτές τις εξελίξεις και από τις πρώτες σελίδες ξεκαθαρίζει κάποια σημεία που διατρέχουν όλο το βιβλίο.

Πρώτο, βασικό και πολύ χρήσιμο για την αριστερά (που πολλές φορές αναφέρεται γενικά σε «προβοκάτορες») στην Ελλάδα, είναι ότι αντιμετωπίζει τους αναρχικούς ως μια από τις πτέρυγες του κινήματος. Εξηγεί ότι οι αναρχικές ιδέες έχουν κοινά σημεία με τις μαρξιστικές με καλύτερο παράδειγμα ότι και οι αναρχικοί και οι επανα-

στάτες μαρξιστές έχουν ως στόχο τη δημιουργία μιας αταξικής κοινωνίας ελευθερίας και δικαιοσύνης, μια κομμουνιστική κοινωνία.

Δεύτερον, εξηγεί ότι η απήχηση του αναρχισμού έχει μεγαλώσει λόγω της δεξιάς στροφής ολόκληρης της σοσιαλδημοκρατίας στην Ευρώπη και την διάλυση ή μετάλλαξη των παλιών Κομμουνιστικών Κομμάτων.

Τρίτο σημείο που βάζει από την αρχή του βιβλίου του είναι ότι *«παρά τις αξιοσημείωτες αρετές τους, οι αναρχικές ιδέες (σε όλες τις διάφορες εκδοχές τους) δεν συνιστούν αποτελεσματικό τρόπο για να αλλάξει κανείς τον κόσμο»*.

Για να στηρίξει αυτό το συμπέρασμα καταπιάνεται σχολαστικά, αλλά με κατανοητό τρόπο με όλα τα ζητήματα που χρειάζεται να γίνει αντιπαράθεση: την αντιμετώπιση για το κράτος, για την ύπαρξη ηγεσίας, για το κόμμα και για τη σχέση ατόμου-κοινωνίας και τάξης.

Σε αυτό το κεφάλαιο του βιβλίου επισημαίνει με έξυπνο τρόπο ότι *«για μια απόπειρα κριτικής, ο αναρχισμός είναι κινούμενος στόχος»* αφού υπάρχουν πολλές τάξεις αναρχικών: επαναστάτες, τρομοκράτες, ειρηνιστές, πράσινοι κ.ά. Παρόλα αυτά, τα τέσσερα παραπάνω σημεία είναι κοινά σε όλες τις διάφορες εκδοχές του αναρχισμού.

Στο ζήτημα της αντίθεσης στο κράτος που είναι βασικό χαρακτηριστικό του αναρχισμού, ο συγγραφέας αναφέρει ότι υπάρχουν αναρχικοί που συμφωνούν με τους επαναστάτες μαρξιστές ότι χρειάζεται «το τσάκισμα της κρατικής μηχανής», αλλά υπάρχουν και κάποιοι που βρίσκονται δεξιότερα από αυτή την άποψη. Είτε με την επιλογή τους να αποφύγουν να πάρουν θέση σε αυτό το ζήτημα μένοντας ευχαριστημένοι με την δική τους προσωπική απόρριψη του κράτους, είτε επιχειρώντας να «δραπετεύσουν από την κρατική εξουσία μέσω μικρών αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων», εγχείρημα που αφορά μια ισχυρή μειοψηφία και πολλές φορές καταλήγει εφήμερο.

Οι αναρχικοί που παλεύουν για την ανατροπή του αστικού κράτους αντιμετωπίζουν άλλο πρόβλημα, καθώς δεν αποδέχονται την διαφορά του κράτους των εργατικών συμβουλίων που θα προκύψει μετά την επανάσταση, όπως στη Ρωσία του '17, και δίνουν

αφηρημένες έως καθόλου απαντήσεις για την μετάβαση στον κομμουνισμό.

Ο Molyneux δίνει απλά παραδείγματα για την ανάγκη του εργατικού κράτους, ενώ επισημαίνει ότι το κράτος θα απονεκρωθεί όταν μέσα στη διαδικασία του χτισίματος της σοσιαλιστικής κοινωνίας εξαφανιστούν εντελώς οι ταξικές διαιρέσεις και αναπτυχθούν στο έπακρον οι παραγωγικές δυνάμεις.

Οι αναρχικοί απορρίπτουν κάθε μορφή ηγεσίας, αλλά στην πραγματικότητα και το αναρχικό κίνημα είχε τους δικούς του ηγέτες και ηγέτιδες, από τον Μπακούιν μέχρι τον Ντουρούτι και άλλους. Το ζήτημα είναι ότι το πρόβλημα της ηγεσίας ούτε μπορεί να εξαφανιστεί ούτε να αγνοηθεί. Χρειάζεται να χτίσουμε ηγεσία, λέει ο Molyneux, *«κάτω από τον δημοκρατικό έλεγχο των υποστηρικτών της», «ανθεκτική στη διαφθορά από το σύστημα» και «ικανή να διακρίνει τα επόμενα βήματα για τη συνέχιση του αγώνα»*.

Αυτές οι παρατηρήσεις μάς φέρνουν κατευθείαν στο ζήτημα του επαναστατικού κόμματος που όμως οι αναρχικοί το αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερη εχθρότητα ακόμα και από το κράτος πολλές φορές. Ο Molyneux τονίζει τους δύο βασικούς λόγους που χρειαζόμαστε μια τέτοια μορφή οργάνωσης. Πρώτον, η εργατική τάξη αντιμετωπίζει έναν πολύ οργανωμένο εχθρό, την αστική τάξη, άρα πρέπει να οργανώσει τις γραμμές της για να τον κερδίσει.

Δεύτερον, επειδή δεν προχωράνε πολιτικά και ιδεολογικά το ίδιο γρήγορα όλοι οι εργάτες, χρειάζεται *«να υπάρχει μια πολιτική οργάνωση βασισμένη σε αυτή τη μειοψηφία των πολιτικά συνειδητών εργατών για να διεξαγει τη μάχη των επαναστατικών ιδεών στο εσωτερικό του συνολικού κινήματος της εργατικής τάξης και των καταπιεσμένων»*.

Απέναντι στις παρατηρήσεις των αναρχικών, οι οποίες έχουν βάση αν κρίνουμε από τα σοσιαλδημοκρατικά και τα ρεφορμιστικά κόμματα, ότι υπάρχει κίνδυνος εκφυλισμού των κομμάτων, ο συγγραφέας αναφέρει τέσσερα βασικά μέτρα για την αντιμετώπιση του: το κόμμα χρειάζεται να είναι προσηλωμένο στις επαναστατικές αρχές, κανένα υλικό προνόμιο δεν πρέπει να σχετίζεται με θέσεις στην ηγεσία του κόμματος να συνδυάζει δημοκρατία (στα εσωτερικά του) και συγκεντρωτι-

σμό (όλοι ακολουθούν την απόφαση της πλειοψηφίας) στη δράση του και, πάνω από όλα, να συμμετέχει ενεργά στο εργατικό κίνημα για να υπάρξει ζωντανή σχέση του κόμματος με την ταξική πάλη.

Στο ζήτημα της σχέσης του ατόμου και της κοινωνίας, ο Molyneux αντιπαράκειται με τον ατομικιστικό αναρχισμό που υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική τάση, ενώ θυμίζει τις κριτικές του Μαρξ και του Ένγκελς στον χυδαίο κομμουνισμό απορρίπτοντας όσα είτε αναρχικοί είτε πολύ περισσότερο η αστική τάξη αποδίδουν στο μαρξισμό, την αδιαφορία του για την ατομική ελευθερία και την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Τα κομμάτια που παραθέτει από το Κομμουνιστικό Μανιφέστο και το Αντί-Ντύρινγκ είναι αποκαλυπτικά.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, στο ιστορικό του αναρχισμού, ο Molyneux επιχειρεί να αμφισβητήσει τον αναρχισμό στα πιο ισχυρά σημεία της παράδοσης του και όχι στα πιο αδύνατα: στον Μπακούιν, στην επανάσταση στη Ρωσία και στην Ισπανία. Είναι ένα εντυπωσιακό εγχείρημα καθώς δίνει εικόνες και επιχειρήματα που έδειξαν στην πράξη τις τρανταχτές αδυναμίες του αναρχισμού με βάση ό, τι ανέφερε στο πρώτο μέρος. Ο Νίκος Λούντος αναφέρεται με πιο διεξοδικό τρόπο σε αυτό το κομμάτι του βιβλίου στην κριτική που έκανε στην Εργατική Αλληλεγγύη (No 1008).

Εδώ για λόγους οικονομίας θα αναφέρουμε μόνο την εξήγηση των ιδίων των αναρχικών ηγετών στην Ισπανία του '36 σε σχέση με την επιλογή τους να μην προχωρήσουν στην κατάληψη της εξουσίας: *«Είτε συνεργαζόμαστε, είτε επιβάλλουμε τη δικτατορία μας... Τίποτα δεν είναι πιο μακριά από τον αναρχισμό από το να επιβάλει τη θηλυση του με τη βία... Δεν καταλάβαμε την εξουσία, όχι γιατί δεν μπορούσαμε, αλλά γιατί δεν θέλαμε, γιατί ήμασταν ενάντια σε κάθε είδος δικτατορίας»*.

Απέναντι σε αυτή τη στάση, ο Molyneux τονίζει: *«η πραγματική επιλογή θα είναι πάντα αστική εξουσία ή εργατική εξουσία. Η απόρριψη της δικτατορίας του προλεταριάτου θα σημαίνει πάντα συνθηκολόγηση την κρίση στιγμή»*.

Αυτή την συζήτηση, με εργαλείο αυτό το βιβλίο, χρειάζεται να ανοίξουμε

συντροφικά, αλλά ξεκάθαρα με όσους εμπνέονται από τις αναρχικές ιδέες και να τους κερδίσουμε στην πιο αποτελεσματική πάλη, με τις σημαίες του επαναστατικού μαρξισμού για την αντικαπιταλιστική ανατροπή και το χτίσιμο της κοινωνίας που όλοι ονειρευόμαστε.

Νεκτάριος Δαργάκης

Κυνική διπλωματία

Γιάννης Δ. Σακκάς

Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1974

Τιμή 18 €, 236 σελίδες

Εκδόσεις Πατάκη

Οι Αραβικές Επαναστάσεις έχουν φέρει τα πάνω κάτω στο status quo που είχε επιβληθεί για πάνω από μισό αιώνα στη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο και έχουν προσθέσει στην παγκόσμια οικονομική κρίση που μαστίζει το σύστημα την αστάθεια που προκαλεί η κρίση ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας στην περιοχή. Οι ανταγωνισμοί των τοπικών αρχουσών τάξεων για το ποια θα πλασαριστεί καλύτερα στις συνθήκες που διαμορφώνονται έχουν οξυνθεί μέσα από το κυνήγι νέων συμμαχιών, πιέσεων, εκβιασμών. Η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου, οι ΑΟΖ, χρήση των εναέριων χώρων και των στρατιωτικών βάσεων για πολεμικές “διευκολύνσεις” στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις, οι εναγκαλισμοί Παπαδήμου και Χριστόφια με τον σφαγέα Νετανιάχου, τα ταξίδια του Ερντογάν στη Γάζα και το Κάιρο, όλα τα διπλωματικά όπλα έχουν πέσει στο τραπέζι που πάνω του η Ουάσινγκτον και οι τοπικοί υποϊμπεριαλισμοί προσπαθούν αγωνιωδώς να ξαναμοιράσουν την τράπουλα.

Σε μια τέτοια συγκυρία, ένα βιβλίο με τίτλο “Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος 1947-1974” δεν θα μπορούσε παρά να έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον. Πολύ περισσότερο, όταν ο

υπότιτλός του είναι “Διπλωματία και στρατηγική στη Μεσόγειο την εποχή του Ψυχρού Πολέμου”. Το βιβλίο του αναπληρωτή καθηγητή στο πανεπιστήμιο του Αιγαίου Γιάννη Σακκά, που κυκλοφόρησε το Γενάρη του 2012, σκοπό έχει «να αναδείξει τα προβλήματα και τα διλήμματα που αντιμετώπισε η Ελλάδα στην προς Ανατολάς πολιτική της μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και να εντάξει τις ελληνοαραβικές σχέσεις στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον. Γι’ αυτό αναλύονται η φιλοαραβική πολιτική της Ελλάδας και τα αποτελέσματά της, ο διεθνής συσχετισμός δυνάμεων στη Μ. Ανατολή, η πολιτική των περιφερειακών κρατών με μεγάλη γεωστρατιωτική σημασία (Τουρκίας, Ισραήλ, Αιγύπτου), ιδιαίτερα σε σχέση με κρίσιμα για την περιοχή ζητήματα, όπως το κυπριακό και το παλαιστινιακό».

Αν θέλει κανείς να δει την πρόσφατη προϊστορία της επίσημης (και λιγότερο της ανεπίσημης) πολιτικής των ελληνικών κυβερνήσεων με βάση τις εκάστοτε “εθνικές” επιδιώξεις της ελληνικής άρχουσας τάξης, το βιβλίο του Σακκά είναι αρκετά βοηθητικό. Στις πάνω από 200 σελίδες του κάνει μια λεπτομερή “περιήγηση” της ελληνικής διπλωματίας από την ίδρυση του Ισραήλ το 1947 μέχρι το πραξικόπημα στην Κύπρο και την τουρκική επέμβαση το 1974 και από αυτή την άποψη αποτελεί μια αξιοσημείωτη προσπάθεια να συγκεντρωθούν όλα αυτά τα στοιχεία

σε ένα τόμο.

Αν και δεν μοιάζει να είναι στις προθέσεις του συγγραφέα να δείξει κάτι τέτοιο, ένα πράγμα που αποκομίζει κανείς διαβάζοντας το βιβλίο είναι ο κυνισμός με τον οποίο προσέγγιζε η ελληνική διπλωματία όλα τα ζητήματα έχοντας σαν μόνο κριτήριο τα οφέλη που θα μπορούσε να αποκομίσει ο ελληνικός καπιταλισμός. Πίσω από την φιλοαραβική πολιτική όλων των κυβερνήσεων αυτής της περιόδου, από τον Παπάγο και τον Καραμανλή μέχρι τον Γεώργιο Παπανδρέου και τη Χούντα, αυτό που κρύβεται δεν είναι κάποια υποστήριξη εθνικοαπελευθερωτικών και αντιιμπεριαλιστικών κινήσεων, αλλά η προσπάθεια του ελληνικού καπιταλισμού να εκμεταλλευθεί αυτές τις σχέσεις για να αποτελέσει, κατά το συγγραφέα, συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη Δύση (κύρια τις ΗΠΑ) και τα καθεστώτα της περιοχής, διεκδικώντας σαν αντάλλαγμα την ανάδειξή του σε υποϊμπεριαλιστικό “κεφαλοχώρι”. Όμως ακόμα και ο “φιλοαραβισμός” εξαφανίζεται όταν οι προτεραιότητες είναι άλλες όπως, για παράδειγμα, στην Αλγερία: το 1955 η Ελλάδα στηρίζει στον ΟΗΕ τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Αλγερίνων ενάντια στους Γάλλους ιμπεριαλιστές. Το 1958 κάνει στροφή 180 μοιρών και υποστηρίζει τη Γαλλία, περιμένοντας σαν αντάλλαγμα από την τελευταία να την υποστηρίξει τη σύνδεση της Ελλάδας με την ΕΟΚ που διακαώς επιθυμούσαν οι ελλήνες καπιταλιστές.

Όμως, η αξία του βιβλίου εξαντλείται στην παράθεση των άφθονων ντοκουμέντων (που κι αυτά μερικές φορές είναι επιλεκτικά και χρησιμοποιούνται για να κάνει ο συγγραφέας διαπιστώσεις που αντιφάσκουν με τα ίδια τα στοιχεία). Καταλήγει, όχι μόνο να είναι εκνευριστικά περιγραφικό και επιφανειακό σαν ανάλυση, αλλά και να φτάνει σε εντελώς αντιδραστικά συμπεράσματα. Η αιτία γι’ αυτό είναι ότι αποσιγάει παντελώς μια ταξική προσέγγιση της πολιτικής του ελληνικού κράτους σε σχέση με τη Μέση Ανατολή, το Ισραήλ, την Τουρκία, την Κύπρο. Ο συγγραφέας εξετάζει το τι είναι “καλή” και τι “κακή” διπλωματία πάντα με γνώμονα το “εθνικό συμφέρον” και θεωρεί ότι αυτό δεν εξυτηρήθηκε “σωστά” λόγω της εξάρτησης και των «ασφυκτικών ορίων που έθεσαν οι

ΗΠΑ και η Ατλαντική Συμμαχία». Γράφει στον επίλογο: «ο προσανατολισμός προς τους αδύναμους στρατιωτικά και διαιρεμένους πολιτικά Άραβες στέρησε την ευκαιρία στην Ελλάδα να σφυρηλατήσει στενούς δεσμούς με το Ισραήλ και να επηρεάσει τη στάση του στη διένεξή της με την Τουρκία». (Να υποθέσουμε ότι ο σημερινός εναγκαλισμός της Ελλάδας με το σιωνιστικό κράτος είναι η “καλή” διπλωματία που επιθυμούσε ο συγγραφέας).

Τελικά, ανεξάρτητα από προθέσεις, το βιβλίο δεν έχει να προσφέρει πολλά σε μια ειλικρινή προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής της ελληνικής άρχουσας τάξης, πέρα από την παράθεση στοιχείων που μπορεί να είναι χρήσιμα ως αναφορά. Αν κάποιος θέλει να βρει μια μαρξιστική ανάλυση της πολιτικής του ελληνικού κράτους στην Μ. Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο, για το Κυπριακό, κλπ, προτείνω να διαβάσει το κεφάλαιο με τίτλο “Ο ιμπεριαλισμός σήμερα και οι ελληνοτουρκικοί ανταγωνισμοί” στο βιβλίο “Ο Ελληνικός Καπιταλισμός, η Παγκόσμια Οικονομία και η Κρίση” του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου.

Κώστας Πίττας

Επισκόπηση

Η συγκρότηση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα δεν ήταν αποτέλεσμα παρθενόγενεσης. Η εργατική τάξη δεν ξεπετάχτηκε (ποτέ και πουθενά) έτοιμη, επαναστατημένη και συνειδητή, όπως η Αθηνά από το κεφάλι του Δία. Μία μελέτη του **Ν. Ποταμιάνου** στον τόμο «**Τα Ιστορικά**» (τόμος 28^{ος}, τεύχος 55, Δεκέμβριος 2011) έρχεται να μας θυμίσει αυτή την επίκαιρη και πεισματάρικη αλήθεια.

Ο τίτλος της μελέτης είναι “**«Ντόπιο πράμα!»: το αίτημα της εθνικής προτίμησης και οι στρατηγικές ελέγχου της αγοράς εργασίας, Αθήνα και Πειραιάς 1890-1922**”. Πραγματεύεται την ένταση που υπήρξε στη σχέση των ντόπιων εργατών και των προσφύγων της Ανατολίας στο διαρκές κυνήγι για εύρεση εργασίας. Οι ντόπιοι εργάτες αρχικά οργανώνονταν χωριστά, σε δικά τους σωματεία, και αξίωναν την πρόσληψη εργατών αποκλειστικά από τις δικές τους οργανώσεις. Το αίτημα αυτό παρήγαγε συνδικαλιστική κίνηση, αλλά ταυτόχρονα δημιουργούσε και αποκλεισμούς (με βάση την εντοπιότητα και την εθνική καταγωγή), οι οποίοι εμπόδιζαν τη συγκρότηση μιας ενιαίας εργατικής τάξης. Ο Ποταμιάνος δίνει πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία, περιγράφοντας την «**διαλεκτική ανάμεσα στην ταξική συγκρότηση (που εξορισμού σήμαινε διεύρυνση της κοινότητας αλληλεγγύης) και στους αποκλεισμούς και παρτικουλαρισμούς**» των επιμέρους εργατικών κομματιών. Ο ρόλος της Αριστεράς υπήρξε εν τέλει καταλυτικός για την οικοδόμηση, μέσα από την υπαρκτή συνδικαλιστική κίνηση, μιας νέας εργατικής ταυτότητας που υπερέβαινε τους διαχωρισμούς και αγκάλιαζε το «**οικουμενικό πρόταγμα του σοσιαλισμού**».

Στο πιο πρόσφατο τεύχος του περιοδικού «**Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής**» (Χειμώνας-Άνοιξη 2012), ο **Λουκάς Αξελός** κάνει μια αναδρομή στην εκδοτική παραγωγή του Αντόνιο Γκράμσι στα ελληνικά. Ο τίτλος του άρθρου του είναι «**Ο Γκράμσι και εμείς: Σαράντα χρόνια από την**

κυκλοφορία των Διανοουμένων». Κομμάτι αυτού του κειμένου παρουσιάστηκε από τον Λουκά Αξελό στην βιβλιοπαρουσίαση των «**Θέσεων της Λυών**» του Αντόνιο Γκράμσι που έγινε τον Νοέμβριο του 2011 από τις εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο. Στο ίδιο τεύχος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη του **Μιχάλη Λυμπεράτου** στο γνωστό πεδίο της επιστημονικής του ειδίκευσης με τίτλο: «**Αριστερά και καμπές της ταξικής πάλης. Το παράδειγμα του ΕΑΜ**».

Η επιθεώρηση πολιτισμού «**Ένεκεν**» (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2011) κυκλοφορεί όπως πάντα με ένα δυνατό πολιτικό τμήμα στις πρώτες της σελίδες. Ο **Μπάμπης Κουρουνδής** στο κείμενό του «**Ιστορικές διαδρομές της Αριστεράς στον «σύντομο 20ό αιώνα»**» επιχειρεί να εντοπίσει τα κρίσιμα ιστορικά σταυροδρόμια που εξηγούν τις εναλλακτικές πολιτικές στρατηγικές των διαφορετικών κομματιών της Αριστεράς. Ο **Νίκος Λούντος** στο κείμενο με τίτλο «**Τραπεζίτες και Κρίση**» παρουσιάζει, με αφορμή την έκθεση του Ιστορικού Αρχείου της Εθνικής Τράπεζας στο Μουσείο Μπενάκη, τους ακατάλυτους δεσμούς του ελληνικού κράτους με το τραπεζικό κεφάλαιο. Ο **Σωτήρης Κοντογιάννης** στο κείμενο «**Κρίση και εργατικός έλεγχος**» επεκτείνει προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στις στήλες του περιοδικού **Σοσιαλισμός Από τα Κάτω** πάνω στο ζήτημα του εργατικού ελέγχου. Τέλος ο **Βασίλης Τσιγαρίδας** παρουσιάζει στο τμήμα των βιβλιοκριτικών το βιβλίο του **Κρις Χάρμαν** «**Αργεντινή 2001: από την κρίση στην εξέγερση**».

Το εξώφυλλο του «Ένεκεν» διακοσμείται από ένα ποίημα του Ρώσου φουτουριστή ποιητή **Βελιμίρ Χλέμπνικωφ**: «**Οι οικιακοί νόμοι ως αντικατασταθούν/ Από τις εξισώσεις του πεπρωμένου./ Το περσικό χαλί των ονομάτων των κρατών/ Ας αντικατασταθεί από την ακτίνα της ανθρωπότητας./... Η ζωντανή δύναμη των επιχειρήσεων/ Διατίθεται στον ειρηνικό εργατικό στρατό**».

Θανάσης Καμπαγιάννης